

**A fenntartható fejlődés mint
horizontális elv érvényesülése
a Regionális Operatív Programban**

**A Nemzeti Fejlesztési Ügynökség megbízásából készítette:
Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja
Békéscsabai Osztálya**

Békéscsaba 2007. szeptember

Témavezető:

Dr. Nagy Imre *MTA RKK ATI, Békéscsaba*

Kutató munkatársak:

Duray Balázs *MTA RKK ATI, Békéscsaba*

Dr. Fodor István *Dsc. MTA RKK, Pécs*

Koncz Gábor *MTA RKK ATI, Debrecen*

Kovács András Donát *MTA RKK ATI, Kecskemét*

Petrás Ede *MTA RKK ATI, Kecskemét*

Szabó Gyula *MTA RKK ATI, Debrecen*

Varjú Viktor *MTA RKK, Pécs*

Külső konzulens:

Dr. Péti Márton, *VÁTI*

Tartalom

1. A FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉS FOGALMI ÉS SZAKIRODALMI MEGALAPOZÁSA.....	8
1.1. Eszmetörténet, különböző megközelítések vázolósa, a követendő értelmezés kiválasztása és fogalommagyarázat.....	8
1.2. Általános összehasonlító elemzések	9
1.2.1. Közösségi politikaalkotás.....	9
1.2.1.1. A Göteborgi Stratégia.....	15
1.2.1.2. Lisszaboni Stratégia	16
1.2.1.3. CSG (Közösségi Támogatási Iránymutatás)	16
1.2.1.4. A környezetvédelem megjelenítése az európai területfejlesztési dokumentumokban (ESDP)	16
1.2.2. Uniói források tervezésének fenntarthatósági értelmezései hazai kontextusban.....	19
1.2.2.1. Nemzeti Akcióprogram (NAP)	19
1.2.2.2. Nemzeti Cselekvési Terv (NCST).....	21
1.2.2.3. Nemzeti Vidékfejlesztési Terv (NVT) és az Új Magyarország Vidékfejlesztési Stratégiai Terv (ÚMVST), a kapcsolódó program (ÚMVP) stratégiai környezeti vizsgálata	22
1.2.2.4. Új Magyarország Fejlesztési Terv (ÚMFT) és stratégiai környezeti vizsgálata	26
2. A PROGRAMOZÁS FELÜLVIZSGÁLATA (a ROP horizontális elveinek érvényesülése - szempontrendszerének és céljainak értékelése).....	28
2.1. A fenntartható fejlődés programszintű értelmezése.....	28
2.1.1. A ROP programdokumentumban rögzített fenntarthatósági elv kritikai értelmezése.....	28
2.1.2. A ROP program kiegészítő dokumentumban alkalmazott fenntarthatósági elv kritikai elemzése;	29
2.1.3. A ROP fenntarthatósági útmutatóban rögzített fenntarthatósági elv kritikai elemzése;	32
2.1.4. A ROP stratégiai környezeti vizsgálatának kritikai elemzése	32
2.2. Fenntarthatóság érvényesülése a ROP-ban	35
2.2.1. Elméleti vizsgálatok a ROP összesített környezetvédelmi fókuszú fenntarthatósági értékrendjének kialakítására.....	35
2.2.1.1. Általános ROP mechanizmusok és beavatkozási logikák nettó fenntarthatósági hozadéka, elméleti szinten	39
2.2.1.2. ROP 1.1 intézkedés.....	40
2.2.1.3. ROP 1.2 intézkedés.....	40
2.2.1.4. ROP 2.1 intézkedés.....	41
2.2.1.5. ROP 2.2 intézkedés.....	41
2.2.2. A ROP monitoring és értékelési folyamatainak vizsgálata	41
3. PROJEKT-ÉRTÉKELÉS.....	45
3.1. Projektszintű vizsgálatok, gyakorlati esettanulmányokkal	47
4. ÖSSZEĞZÉS.....	49
4.3. Javaslatok az Új Magyarország Fejlesztési Terv 2007–13 regionális operatív programjainak végrehajtásához	50
Felhasznált irodalom	54
MELLÉKLETEK.....	55
1. sz. melléklet.....	56
2. sz. melléklet.....	59
3. sz. melléklet.....	67
4. sz. melléklet.....	83
5. sz. melléklet.....	88

Vezetői összefoglaló

A Nemzeti Fejlesztési Ügynökség a MTA Regionális Kutatások Központját bízta meg a Regionális Operatív Program fenntarthatósági elvei érvényesülésének az értékelésére.

A kutatás célja

A tanulmány fő célja annak megvizsgálása, hogy a 2004-2006 időszakra érvényes ROP dokumentumban miként valósulnak meg a fenntartható fejlődés környezeti vonatkozású elvei, mint horizontális szempontrendszer, valamint annak megállapítása, hogy milyen típusú konstrukciókkal, pályázati kiírásokkal lehet ezeket aktívan érvényesíteni. Általános cél volt az NFT I. ROP-ban szereplő célkitűzések szintjén megfogalmazott konkrét célok és a megjelenített indikátorok értékelése.

A kutatás feladatai

1. A fenntartható fejlődés koncepcionális kereteinek szakirodalmi áttekintése, valamint az elvek Európai Unió és hazai policy-be való átültetési gyakorlatainak a bemutatása.
2. A ROP-hoz kapcsolódó programdokumentumok fenntarthatósági vonatkozású kritikai elemzése
3. A ROP-dokumentumok és mintaprojektek elemzését lehetővé tevő szakértői környezeti szempontú fenntarthatósági értékrendszer kialakítása.
4. Mintaprojektek vizsgálata és értékelése a fenntarthatósági elvek érvényesülése tekintetében

A kutatás módszertana

A munka későbbi szakaszában használt szakértői fenntarthatósági értékrendünket a tanulmány első részében (1. fejezet) összefoglalt fenntartható fejlődés fogalmi kereteinek és szakirodalmi hátterének megvizsgálásával kívántuk megalapozni.

A második részben (2. fejezet) a programozás folyamatának kritikai szemléletű vizsgálata kapott helyet, amelyben a folyamat fázisain keresztül értékeltük a környezeti fenntarthatóság elveinek érvényesülését. Mindez metodikailag négy kulcsdokumentum elemzését jelentette:

1. a Regionális Fejlesztési Operatív Program (ROP),
2. a ROP Programkiegészítő dokumentum,
3. a ROP-hoz kapcsolódó Környezeti Fenntarthatósági Útmutató és
4. az ex-ante Stratégiai Környezeti Vizsgálat.

Az intézkedésenkénti elemzés tárgyát a pályázati útmutatók dokumentumai képezték.

Az analízist és szintézist a szakértői környezeti szempontú fenntarthatósági elvrendszer kidolgozása alapozta meg, amely mint vezérfonal segítette az programozási folyamat különböző stádiumainak az értékelését.

A 3. fejezetben a pályázási folyamat és a projekt megvalósulását követő szakasz elemzése történt mélyinterjúk alapján.

A tanulmány utolsó részében (4. fejezet) a tanulságok levonásával javaslatot teszünk a jövőbeni programozási mechanizmus számára.

A kutatás főbb megállapításai

A Regionális Operatív Program turizmussal és város-rehabilitációval kapcsolatos intézkedései alapvetően kielégítik a fenntarthatóság elvének környezeti szempontú vonatkozásait, azonban sokkal mélyebb, valóban horizontális elveken érvényesülő, a mainál szerteágazóbb, szélesebb körben is értelmezhetőbb szempontokat kell, hogy kielégítsenek. A ROP által támogatott, konkrét környezeti beavatkozással járó, tevékenységek fenntarthatósági aspektusú meghatározása, kritériumai és ellenőrzési feladatainak sokkal komplexebb és strukturáltabb formában kell feltűnik. Az elveknek nem csak a ROP-okban, de más OP-k szempontrendszerében is meg kell, hogy jelenjenek.

A ROP-hoz készült Stratégiai Környezeti Vizsgálat (SKV) módszerei tekintetében megállapítható, hogy az alkalmas a programok értékelésére, azonban a módszereket finomítani kellene. Az SKV problémafája túlságosan általános, és nagyon leegyszerűsített, a regionális problémák feltárása alapján készült országos szintűre. Maga az értékrendszer jó kiindulási pont, ám a fenntarthatósági értékrend még bővíthető, és szigorítható a hathatósabb eredmények elérése érdekében.

Az értékelési rendszerben rendkívül széles körben kell alkalmazni a környezetpolitikai célokat. Lehetőség szerint azokat, amelyek a szigorúbb határokat szabják. Vagyis ha a magyar NKP szigorúbb határvonalakat alkalmaz, mint az EU Környezeti Cselekvési Programja, akkor a magyar szabályok legyenek az irányadók. A környezetpolitikai céloknál célszerű lenne már olyan célokat is megfogalmazni, melyek elérését a jogszabályok csak későbbi időpontban teszik kötelezővé.

A 2003-ban készült ROP alapvetően gyengén jeleníti meg a területi megfontolásokat.

A kutatás eredményei alapján megfogalmazható javaslatok

- A későbbiekben a programozás folyamatában alulreprezentáltan megjelenő környezeti magatartásra vonatkozó elveknek (az életmódválasztás lehetőségeinek megőrzése, a helyi erőforrások a helyiek hasznát szolgálják, a régió nem korlátozhat más régiót és a fenntarthatóság elveinek erkölcsi normává válása) a szigorúbb érvényesítése szükséges.
- A fenntarthatósági üzenetek legyenek témára szabottak, az adott pályázat témájához igazítottak. A központi fenntarthatósági értékelési kritériumok és fenntarthatósági kézikönyvek helyett, vagy azok kiegészítéseként, az egyes operatív programokra, vagy akár egyes prioritásokra készüljön speciális fenntarthatósági értékelési kritérium és útmutató.
- Nem csak tematikus, de területi fókuszálást is végezni kell a fenntarthatósági üzenetek kialakításakor. Ezeket az üzeneteket be kell építeni a pályázati kiírások értékelési kritériumai közé és a fenntarthatósági útmutatókba. A fenntarthatóság szempontjából különlegesen érzékeny vagy speciális célterületekre vonatkozó

speciális fenntarthatósági üzeneteket vagy kritériumokat kell megfogalmazni. Ennek hiányában az idevonatkozó, ÚMFT-ben rögzített fejlesztéspolitikai irányok teljes mértékben elvesznek a végrehajtás során.

- Ezeken az ÚMFT területfejlesztési prioritásában rögzített célterületeken megvalósuló bármilyen célú vagy tematikájú fejlesztés közül preferálni azokat, amelyek képesek hozzájárulni a célterület sajátos környezeti problémájának orvoslásához, és hátrányba kell hozni azt, amelyik súlyosbítja ezeket a problémákat.
- A fenntarthatóságot térségi dimenzióban is értelmezni kell. Ezt megfelelően szolgálhatja az, ha az ÚMFT területi kohézió horizontális céljának érvényesülését mérő horizontális szempontok is bekerülnek értékelési kritériumok közé (ezek eddig csak a környezetfejlesztési és turisztikai kiírásokban jelentek meg). Ezek a kritériumok ugyanis a területi kohézió érvényesítése mellett, a fenntarthatóság térségi dimenzióinak elveit is számon kérik.
- A projektmenedzsmenttel támasztott kritériumok között preferenciát élvezzen, ha a menedzser rendelkezik olyan végzettséggel, mely feltételezi a fenntarthatósági ismereteket (környezetmérnök, geográfus), illetve ha menedzsment szervezet korábban e téren gyakorlatot szerzett.
- Nagyon fontos lenne, ha a kétkörös pályázatok két fordulója közötti projektfejlesztésekben, illetve a kiemelt projektek fejlesztése során kiemelt szerepet játszana a projekt fenntarthatósági kritériumokhoz való igazítása.
- A közreműködő szervezetek és irányító hatóságok programmenedzserei részére a program témájára és az elvégzett feladatra szabott fenntarthatósági képzéseket, műhelytalálkozókat kell szervezni.
- A programmenedzsment nyújtson egységes iránymutatást a fenntarthatósági értékelési kritériumok érvényesítésére vonatkozóan a bírálatban részt vevő értékelő szakemberek számára.
- A programmonitoring gyűjtson adatokat a projektek fenntarthatósági kritériumoknak való megfeleléséről is. Ez legegyszerűbben a kiválasztási értékelés során a fenntarthatóság szempontjából releváns kritériumokra (nem biztos, hogy csak a fenntarthatósági kritériumok blokkjába eső, ld. pl. területiség) kapott pontszámok minél részletesebb (részpontszámok is) rögzítése segítheti.
- A programértékelések tartalmazzanak fenntarthatósági és környezeti értékelési szempontokat is. A horizontális elvek értékelése sajnos általánosságban alárendelt szerepet játszik az ÚMFT Értékelési Tervében. Ezért legalább a fenntarthatósági vonatkozásban gazdag ROP-ok értékelési protokolljában kellene hangsúlyosan szerepeltetni a fenntarthatóság teljesülését, elsősorban a folyamatos értékelésekben.
- A folyamatos tervezés, azaz az operatív programokhoz tartozó akciótervek készítése és frissítése során (kétévente) az eddigieknél hangsúlyosabban figyelembe kell venni a fenntarthatósági szempontokat.

1. A FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉS FOGALMI ÉS SZAKIRODALMI MEGALAPOZÁSA

1.1. Eszmetörténet, különböző megközelítések vázolója, a követendő értelmezés kiválasztása és fogalommagyarázat

A fenntartható fejlődés fogalmát széleskörű társadalmi, gazdasági és környezeti tartalommal értelmezve először a Brundtland-jelentés fogalmazta meg (Our Common Future, 1987).

„A fenntartható fejlődés olyan fejlődés, amely kielégíti a jelen szükségleteit anélkül, hogy veszélyeztetné a jövő nemzedékek esélyét arra, hogy ők is kielégíthessék szükségleteiket” (Környezet és Fejlődés Világbizottság – 1987). A fenntartható fejlődés tehát a folytonos szociális jólét elérését és biztosítását jelenti anélkül, hogy a természet értékeit annak ökológiai eltartó képességét meghaladó módon vennénk igénybe. Vagyis a környezetre gyakorolt hatások, a környezetterhelés olyan mértékű igénybevételét és korlátozását kell elérni, hogy ne haladjuk meg a környezeti rendszerek terhelhetőségét, ne károsítsuk a természetes ökoszisztémák önszabályozó képességét. Ez azt jelenti, hogy a természeti tőkét a természeti erőforrások értékének megőrzése mellett használjuk a gazdasági növekedés feltételeinek előteremtéséhez egy igazságosabb tér- és fogyasztási struktúra kialakítása mellett.

Az 1992-es riói konferencián elfogadott és az ENSZ Közgyűlés által megerősített fenntartható fejlődési program koordinálására 1993-ban alakult meg az ENSZ Fenntartható Fejlődés Bizottsága. E testület egy többéves munkaterv szerint foglalkozott a program egyes elemeivel. Emellett számos világkonferenciát, fórumot tartottak az 1993–1997 közötti időszakban (így például szociális fejlődési, népesedési, élelmiszerügyi világkonferenciát). 1997-ben az ENSZ Közgyűlés Rendkívüli Ülésszaka („Rió+5”) keretében értékelték a világtalálkozó óta eltelt időszakra vonatkozóan az ENSZ-program megvalósításának eredményeit és korlátait. Az ülésszakon megerősítették az eredeti ENSZ-program jelentőségét, s egy újabb többéves munkatervet fogadtak el a végrehajtás elősegítésére a 2002-ig terjedő időszakra.

A program-, illetve az ENSZ szakosított szervezetei közötti koordinálással is foglalkozó bizottság 1993-tól minden évben ülésszakot tartott. Tevékenységét választott elnökség irányította, amely felelős volt a munkaterv vonatkozó részének végrehajtásáért, és a következő ülésszak előkészítéséért. E bizottság elnöke lett például 1994-ben Klaus Töpfer akkori német szövetségi miniszter, aki jelenleg az ENSZ Környezeti Programjának a vezetője, 1998-ban Simon Upton új-zélandi miniszter, 2000-ben a cseh Bedrich Moldan ex-miniszter. 1998-ban az ENSZ-bizottság egyik alelnökének Magyarország képviselőjét választották meg (Faragó Tibor személyében). A témakör vezető koordinátorává az ENSZ-szervezetben belül 1993-tól Nitin Desai főtárgyaló-helyettesét jelölték ki; tevékenységét az ENSZ-titkárság külön részlege segíti.

A fenntartható fejlődés környezetstratégiai jelentőségét a hazai szerzők közül Láng I. fejtette ki először meglehetősen részletességgel (1993). Erre való autentikusságát külön hangsúllyal húzta alá az a tény, hogy Láng I. mint a környezet- és természetvédelem nemzetközileg elismert szakembere, a magyar tudomány képviselőjeként vett részt a fenntartható fejlődés elveit kidolgozó Brundtland Bizottság szűk körű grémiumában.

A fenntartható fejlődés gondolata ugyanakkor éles vitákat váltott, és vált ki ma is a szakirodalomban. Elmélete ugyanis mindaddig alig lesz több az ökológiai, vagy tágabb

értelemben a környezeti válság egy újabb filozófiai megközelítésénél, ameddig a probléma leglényegesebb elemeit a társadalom nem képes a maga valóságában értelmezni és kezelni. Az embereknek kell a fenntartható fejlődésnek megfelelő tartalmat adni, és megvalósításának érvényt szerezni minden részletében a társadalmi, gazdasági folyamatok természettel való kapcsolatában a legkisebb térségektől, mint pl. a kakukkfű vagy a hangyák – mint olyan kicsiny élőhelyek, amelyekre az ember ritkán figyel oda élettere, a településeken és településrendszereken, a regionális térségeken át Földünk egészére kiterjedően.

A környezet- és természetvédelem területén az emberi tehetetlenség (különösen gazdasági, társadalmi megnyilvánulásaiban) és a tudomány nehézkes útkeresése a jellemző. Czelnai R. (1994b) ez utóbbi vonatkozásában a legizgalmasabb kérdésnek azt tartja, hogy hogyan működik (vagy nem működik) az információs kapcsolat a tudományos közösség és a döntéshozók (különösképpen a nemzetközi politika irányítói) között.

A Riói Föld Csúcs óta eltelt közel tíz év eredményei az ezredforduló tájékán azonban azt mutatják, hogy Rio (1992) a környezet- és természetvédelem szempontjából egy sor fontos és hasznos folyamatot indított el, illetve gyorsított fel. A riói ENSZ-konferencia a környezetről és fejlődésről 27 általános érvényű elvet fogadott el. Ezek az ún. Riói Nyilatkozat a Környezet és Fejlődésről és a hozzá kapcsolódó „Agenda 21” („Feladatok a XXI. századra”) címmel deklarált akcióprogramban kerültek megfogalmazásra. Ennek azonban a globális ökológiai és környezeti válság szempontjából a legfőbb gyengéje, hogy nem kötelező érvényű nemzetközi jogi dokumentumról van szó, hanem csupán ajánlásokról, amelyeket a világ különböző pontjain másként és másként értelmeznek. Lehetett-e volna egyáltalán másként kezelni a globális környezeti válságot 1992-ben?

Rio elismert értékei mellett, amikor közel tíz év elteltével, ezen ismeretek alapján a fejlődő országok aspektusából a gyorsuló környezeti válságot látva vizsgáljuk az ENSZ Világkonferencia eredményeit, akkor érthető e szigorú kritika. Az 1970-es években formálódott és a Brundtland-jelentésben (1987) pontosan körvonalazott fenntartható fejlődés gondolatát olyan lendülettel indította útjára, amely a Föld minden pontjára eljuttatta azt, sőt a tudományt soha nem látott vitára készítette a fentebbi kritikák ellenére (és úgy tűnik, a tudomány a korábbi néhány jeles kutató problémaérzékeny felvetésével szemben ma már egyre nagyobb kutatói kapacitással fordul e kérdés felé), akkor közelítünk Rio valódi értékéhez.

1.2. Általános összehasonlító elemzések

1.2.1. Közösségi politikaalkotás

Az Európai Unió a további társadalmi-gazdasági fejlődés fő irányait megszabó lisszaboni stratégiát követően a 2001. júniusi göteborgi Európai Tanácson véglegesítette, illetve fogadta el az EU Fenntartható Fejlődési Stratégiáját. A Lisszaboni Stratégia és a Göteborgi Stratégia együttesen határozzák meg az EU számára a legkritikusabb és egymással is összefüggő fejlődési problémákat, társadalmi-gazdasági és környezeti tendenciákat, s együttesen tekinthetők az EU jövőjét meghatározó stratégiai dokumentumnak.

Az Európai Tanács szerint a fenntartható fejlődés eléréséhez változások szükségesek a politikák kialakításában és a megvalósítás módjában az EU szintjén és a tagállamokban egyaránt úgy, hogy a fenntartható fejlődésnek az összes ágazat és politika központi célkitűzésévé kell válnia. A stratégia meghatározza az EU által követendő irányokat a

globális problémák megoldására irányuló nemzetközi együttműködéssel összefüggésben is. Az EU a tagállamok mellett felkérte az akkor még társult országokat is, hogy az EU stratégiával összhangban készítsék el saját stratégiájukat.

A fenntartható fejlődés pozitív hosszú távú jövőképet kínál az Európai Uniónak egy sikeresebb és igazságosabb társadalomról, egy kiegyenlítettebb gazdasági fejlettséget mutató térstruktúráról, egyúttal egy tisztább, biztonságosabb és egészségesebb környezet ígéretével – egy társadalomról, amely jobb életminőséget biztosít számunkra, gyermekeinknek és unokáinknak. Ahhoz, hogy ezt a gyakorlatban is megvalósíthassuk, a gazdasági növekedésnek elő kell segítenie a társadalmi haladást, és tiszteletben kell tartania a környezetet, a szociálpolitikának alá kell támasztani a gazdaság teljesítményét, a környezetpolitikának pedig költséghatékonynak kell lennie.

Ahhoz, hogy a környezet pusztulását és az erőforrás-felhasználást szét lehessen választani a gazdasági és társadalmi fejlődéstől, a köz- és magánberuházásokat új, környezetbarát technológiák irányába kell terelni. A fenntartható fejlődési stratégiának az elkövetkező években katalizátorként kell szolgálnia a politikusok és a közvélemény számára, továbbá az intézményi reform, valamint a vállalati és fogyasztói magatartás változásának hajtóerejévé kell válnia. Az egyértelmű, szilárd és hosszú távú célkitűzések alakítják majd az elvárásokat, és megteremtik azokat a feltételeket, amelyek mellett a vállalkozások kellő bizalommal rendelkeznek innovatív megoldásokba való beruházásokhoz és új, minőségi munkahelyek létrehozásához.

A Bizottság javasolja, hogy a stratégia azokra a problémákra is összpontosítson, amelyek súlyos vagy visszafordíthatatlan fenyegetést jelentenek az európai társadalom jövőbeni jólétére.

A legfontosabb veszélyforrások közül néhány (amelyekre a magyar stratégia kialakításánál is figyelemmel kell lenni): a népesség elöregedése, a szegénység, a drámaian felgyorsult biológiai sokféleség csökkenése, a talajpusztulás, a hulladék tartósan gyorsabban növekszik, mint a GDP, forgalmi torlódások a közlekedésben, az éghajlatváltozás veszélyei stb.

A politikai vezető szerep alapvető fontosságú. A fenntartható fejlődéshez megkövetelt változásokhoz erős politikai elkötelezettségre lesz szükség. Bár a fenntartható fejlődés kétségkívül az egész társadalom hasznára válik, bonyolult kompromisszumokat kell majd kötni az egymással ütköző érdekek között. Nyíltan és őszintén szembe kell néznünk ezekkel a kompromisszumokkal. A politikákat igazságosan és egyensúlyra törekvő módon kell megváltoztatni, de nem szabad megengedni, hogy szűk részérdekek érvényesüljenek a társadalom egészének jólétével szemben.

Bár az Európai Unió a politikák széles skálájával rendelkezik a fenntarthatóság gazdasági, környezeti és társadalmi dimenzióira vonatkozóan, ezeket azonban nem hangolták össze kellőképpen. Túl gyakran fordul elő, hogy a politika egyik területén a célkitűzések elérése érdekében folytatott tevékenység egy másik területen akadályozza az előrejutást, miközben a problémák megoldása más ágazatokban vagy a kormányzat más szintjein tevékenykedő politikai döntéshozók kezében van. Ez számos, hosszú távon

fenntarthatatlan trend egyik fő oka. Az összefüggéseket figyelembe vevő, hosszú távú elképzelések hiánya emellett azt is jelenti, hogy túlságosan is a rövid távú költségekre összpontosítanak és sokkal kevésbé az olyan jövőbeli helyzetek elérésére, amelyekben hosszabb távon „mindenki nyer”.

A fenntartható fejlődés stratégiájának elfogadása azért fontos az Európai Unió valamennyi tagországa számára, mert jelenlegi ismereteink szerint csupán ez az egyetlen lehetőség a világ társadalmi, gazdasági, szociális és környezetvédelmi konfliktusainak feloldására, a globális válság további elmélyülésének megállítására.

A fenntartható fejlődés nem csupán környezetvédelmi kérdés, sőt a környezet- és természetvédelem csupán egy pillére – rendkívül fontos eleme – a társadalmi, gazdasági és szociális igazságosság megvalósítása felé törekvő folyamatnak.

Gazdasági növekedés és/vagy fenntartható fejlődés

Bármennyire is közismert, nem kerülhetjük meg a fenntartható fejlődés alapgondolata két fontos fogalmának, a növekedés és a fejlődés rövid elemzését. Maga a tudomány is sokszor összekeveri a fenntartható fejlődés és a növekedés fogalmát, még ha ez utóbbi elé is odateszi a fenntartható jelzőt. Pedig a két fogalom között definíciójában és tartalmában is lényeges különbség van, amely azonban nem zárja ki egymás melletti érvényesülésüket az emberiség társadalmi, gazdasági fejlődésének akár hosszú távú folyamatában sem, de szét sem választhatók olyan könnyen, mint azt első látásra hinnénk.

A növekedés a gazdasági rendszer anyagi, technikai, műszaki javainak gyarapodását, kitágulását jelenti, amelyet tudományosan elfogadott mennyiségi mérőszámokkal, mutatókkal mérnek, pl. a GDP, GNP. Így fenntartható növekedésről beszélni a végletekig ellentmondásos. Balogh J. ezt az ellentmondást egy interjú keretében a következőképpen mutatta be: Földünkön a bioszféra egy zárt rendszert képez, növekedésének határai ezért végesek (a fák az érintetlen őserdőben sem nőhetnek a végtelenségig, de az ember is biológiai lény, mint faj, a társadalom pedig ennek egy populációja). Érvényes ez a gazdasági növekedés mennyiségi mutatóira is (a sok tényező közül legyen szabad itt csupán a természeti erőforrások mennyiségi korlátjára utalni). A gazdasági növekedés motorja a piac, amelynek bármely változatát (legyen az neoklasszikus, posztfordista vagy más típusú modell) a tőke és a profit mozgatja elsődlegesen, ez pedig újratermeli a különbségeket az anyagi jólétben és a szegénységben élők között a legszigorúbb szabályozók mellett is.

A fejlődés ezzel szemben elsősorban minőségi változásokat takar. A társadalom esetében ilyen például az életminőségi tényezők javításában szerepet játszó tiszta környezet és az ahhoz való emberi jog. Ezt nehezebb mérni, mint a növekedést, nem is zárja ki a gazdasági növekedést, sőt azt még a fenntartható fejlődés gondolatköre is szükségesnek tartja, ha az a természeti tőkekészlet megőrzését és helyreállítását szem előtt tartva valósul meg. A fejlődés motorja az emberi tudás. A fejlődésnek mindazonáltal része lehet, része kell, hogy legyen a növekedés. Ez azonban a fenntartható fejlődés stádiumában már csupán környezetbarát, anyag- és energiaigényét minimalizáló, a szennyezés mértékét erősen visszafogó fejlett technológiák alapján valósítható meg, amelyhez hulladék-újrahasznosító ipar is társul.

A fejlődés fogalma sok szubjektív elemet is tartalmaz. Például az egészségügy fejlettségi színvonalának fontos mutatója a gyógyszerellátás. A bizonytalansági tényező itt az, hogy a gyógyszer ugyan gyógyít, de a gyógyszergyárak, mint vegyi üzemek a termelés során környezetszennyezést idézhetnek elő, sőt toxikus hulladékokkal a bioszférára közvetlen veszélyt is jelenthetnek. A légköri emisszióval növelhetik az allergiás megbetegedéseket, a toxikus hulladékok által előidézett szennyezés kiváltója vagy felgyorsítója lehet a daganatos megbetegedéseknek stb. Ezek ismeretében a gyógyszergyárak korántsem biztos, hogy pozitív irányba billentik ki annak a fenntartható fejlődésnek a mérlegét, amelyben a társadalmi, gazdasági értékek mellett a természeti környezeti értékek vagy károk is megmérettetnek. Más példa: az előrecsomagolt félkész vagy késztermékek ugyanabban az országban, ugyanabban a jóléti biztonságban az emberek egyik csoportja számára fejlődést jelentenek, a zöld mozgalmakban részt vevők körében azonban biztos, hogy tiltakozást, ellenérzést, rossz közérzetet váltanak ki.

Az Európai Unió politikájában a lisszaboni (2000) és göteborgi (2001) határozatok elfogadásával meghatározóvá válik a fenntartható fejlődés stratégiája. A növekedés és fejlődés folyamatának ellentmondásait a kompromisszumok sorozatával kell feloldani.

Az Európai Bizottság Göteborgi Közleménye hangsúlyozza a politikai vezető szerep alapvető fontosságát. „A fenntartható fejlődéshez megkövetelt változásokhoz erős politikai elkötelezettségre lesz szükség. Bár a fenntartható fejlődés kétségkívül az egész társadalom hasznára válik, bonyolult kompromisszumokat kell majd kötni az egymással ütköző érdekek között. Nyíltan és őszintén szembe kell néznünk ezekkel a kompromisszumokkal. A politikákat igazságosan és egyensúlyra törekvő módon kell megváltoztatni, de nem szabad megengedni, hogy szűk részérdekek érvényesüljenek a társadalom egészének jólétével szemben.” Ezen folyamatok Magyarország számára is hasznos tapasztalatokat, nyomatékosan figyelembe veendő tanulságokat nyújtanak.

Jól látható tehát, hogy az Európai Unió fenntarthatósági stratégiája egy olyan markáns környezetpolitikára épül, amelynek három alappillére az etikai, jóléti és gazdasági megfontolásokon nyugszik. A három szempont közül többnyire a gazdasági uralkodik, annak ellenére, hogy az etikai és a jóléti érvek legalább olyan fajsúlyosak.

Az etikai érv

Az etikai érv azon a feltevésen alapul, miszerint a természet a belőle közvetlenül vagy közvetetten származó gazdasági érték mellett ún. belső értékkel rendelkezik, s mint olyan védelemre érdemes. Bár az Európai Szerződés az etikai érvet explicit módon nem említi, az EU környezetvédelmi törvényeinek egy része (például a Madárvédelmi Direktíva (Bird Directive), azon etikai alapon nyugszik, mely szerint az egyedeknek joguk van élethez, illetve minden fajnak joga van a túléléshez.

A jóléti érv

A jóléti érv alapja a környezeti állapot romlása és az emberi egészség közötti összefüggés: a rossz minőségű ivóvíz betegségek terjedéséhez vezethet, a rossz levegőminőség hozzájárul a légzési rendellenességek kialakulásához, a zaj pedig növeli a stresszt. Az Európai Közösség alapszerződésének 130. cikkelye szerint a környezetpolitika

szükségességének egyik fő oka az emberi egészség védelme. A jóléti érv továbbá nem korlátozódik a jelenlegi generációra, hanem magában foglalja a jövő generációit is. A jövő generációival szembeni szolidaritás (generációk közti méltányosság) összhangban áll a fenntartható fejlődés célként való meghatározásával.

Gazdasági érv

A környezetvédelmi diskurzust ma a gazdasági érvek uralják. A gazdasági tényezőket a harmonizáció alapjának is tekinthetjük. Az európai egységesítési folyamat alapja, a tagállamok közötti jogharmonizáció mögött is gazdasági megfontolás áll.

Először is a közös környezetvédelmi normák a működőképes belső piac előfeltételei. Az összehangolt környezeti szabályozás hiánya azon iparágakra, illetve termelő egységekre terhelne jelentős költségeket, amelyek környezetileg felelős módon működnek, egyúttal lehetővé tenné a „potyautazást”. Másodsor, a környezeti problémák hatások megoldásának hiánya többletköltséggel jár. Ide tartoznak például az egészségügyi költségek (kapcsolat a jóléti érvvel!) vagy a szennyeződés felszámolásának költségei. Harmadszor, a tiszta technológiákba való beruházások új piacokat és munkahelyeket teremtenek. Társadalmaink ökológiai modernizációja épp ezért a gazdasági modernizáció szerves része.

Alapelvek

Az EU környezetpolitikájának alapelveit az Európai Közösség Szerződésének 130 § (2) cikkelye sorolja fel. Ezek az alapelvek a magas szintű védelem elve, az elővigyázatosság elve, a megelőzés elve és a „szennyező fizet”-elv. (A közösségi környezetvédelmi rendelkezések célja magas szintű védelem biztosítása, figyelembe véve a közösség különböző régiói közötti különbségeket. Alapja az elővigyázatosság elve, a megelőzés szükségessége, a szennyezések forrásának megszüntetése és a „szennyező fizet elv”). Az Amszterdami Szerződés, új (3) cikkelyének több rendelkezését megelőzve, rendelkezik a környezeti szempontoknak a közösségi politikákba való integrálásnak szükségességével. További az EU és az EK Szerződésekben szereplő elvek a szubszidiaritás elve, valamint a fenntartható fejlődés célként való meghatározása. A partneri viszony alapelve az Ötödik Környezetvédelmi Akcióprogramban kerül kidolgozásra.

Magas szintű védelem

Az EK Szerződés leszögezi, hogy a magas szintű környezetvédelem elérése a cél. A környezetpolitikának figyelembe kell vennie a tudományos tényezőket, a Közösség régióinak környezeti állapotát, a Közösség e téren végzett tevékenységeinek költségeit és hasznát, valamint a közösség és az adott régió gazdasági és társadalmi helyzetét. A környezetvédő társadalmi szervezetek álláspontja szerint a magas szintű védelem megegyezik a tagállamban alkalmazott „legjobb gyakorlattal” (best practice), és a fent említett minősítő tényezők nem szolgálhatnak alapot laza környezetvédelmi normák fenntartására.

Az elővigyázatosság elve

Ez az elv alapvetően azt jelenti, hogy a környezetkárosítást minden eszközzel meg kell próbálni elkerülni. Ezen elv alapján érvelhetünk az integrált környezetvédelmi

technológiák mellett, amelyek a „csővégi” megoldások helyett elkerülik a problematikus anyagok termelését.

A megelőzés elve

Az alapszerződés szerint a lehetséges környezeti hatásokat a szennyezés forrásánál kell megszüntetni, megelőzve ezzel a szennyezés szétterjedését a környezetben.

A szennyező fizet elv

A környezeti kár költségeit a kár okozójának kell viselnie. Különböző értelmezésekben a szennyező fizet elv jelentheti a hatályos környezeti normák betartásának költségeit, illetve a szennyezés által okozott károk (externális költségek) megtérítést. A gyakorlatban a „szennyező fizet” elv nehezen alkalmazható egy sor környezetvédelmi probléma esetén. Christian Hey szerint „A „szennyező fizet” elv lineáris ok-okozati kölcsönhatásokat feltételez, ám az ember és környezet közt fennálló kapcsolatok nem lineáris, soktényezős és komplex kapcsolatok, ezért a szennyezőt nehéz azonosítani. Az externális költségek monetarizálása komoly módszertani problémákba ütközik. Részben ez az egyik oka annak, hogy a „szennyező fizet” elvet nem alkalmazzák annak szűkebb értelmezésében. Az EU az elvet egyelőre csak lazább értelmezésében alkalmazza, mert még nincsenek olyan eszközök (például szigorú környezeti felelősség, vagy környezetvédelmi adók), melyek alapján a szennyezőket az externális költségek megfizetésére kötelezhetné.

Az integrálás alapelve

Az úgynevezett integrációs alapelv az Amszterdami Szerződés új 3 c Cikkelyében került megfogalmazásra. Ahogyan Ken Collins, az Európai Parlament Környezetvédelmi Bizottságának elnöke megállapította: „A környezetvédelmi szempontok integrációja az EU szakpolitikáiban a holisztikus környezetpolitikához vezető első lépés, és mint olyan, a sikeres környezetpolitika alapfeltétele. A környezetpolitika bevezetésének nincs értelme abban az esetben, ha az ellentmondásban áll más politikákkal (például a gazdaságpolitikával). A környezeti szempontok integrálásának nehézségeit a mezőgazdasági, a strukturális, a közlekedési és az energiapolitikában a következő fejezetek tárgyalják.

A szubszidiaritás elve

Ezen elv szerint az EU csak akkor cselekszik, ha a problémát hatékonyabban tudja kezelni, mint a tagállamok. Ezt az általános érvényű és mindenki által elismert elvet azonban nehéz átültetni a gyakorlatba. A szubszidiaritás elve azonban nem egyszerűen egy, a tevékenységek optimális szintjét (helyi, regionális, nemzeti, európai, vagy nemzetközi) meghatározó intellektuális eszköz. Hatékony környezetvédelem csak a különböző politikai szintek (európai, nemzeti, regionális, helyi) szereplőinek együttműködésével valósítható meg. A szubszidiaritás elvének alkalmazása tehát nemcsak azt jelenti, hogy az adott esetben mind a nemzeti mind a regionális hatóságok cselekednek, hanem azt is, hogy azt a közöttük lehető leghatékonyabb munkamegosztás szerint teszik. Ennek ellenére a gyakorlatban a szubszidiaritás elvét leggyakrabban a hatáskör körüli harcok során használják érvként.

A partnerség elve

Ahogy az a Riói Agenda 21-ben és az EU Ötödik Környezetvédelmi Akcióprogramjában is megfogalmazásra került, a fenntartható fejlődés szereplőinek párbeszédét és együttműködést kell kialakítaniuk a környezetvédelmi problémák megoldása érdekében. A párbeszéd együttműködési megállapodásokhoz, például önkéntes, az üzleti és az állami szektor közötti megállapodásokhoz, illetve az állampolgárok és a társadalmi szervezetek fokozott bevonásához vezet.

A fenntartható fejlődés stratégiájának magyar vonatkozásai

A fenntartható fejlődési stratégiának a legátfogóbb módon kell foglalkoznia Magyarországnak jövőjével, illetve azzal, hogy a fenntartható fejlődés alapelveinek figyelembevételével azonosítsa a fenntartható fejlődést leginkább gátló, illetve annak megvalósulását elősegítő fő tényezőket.

A hazai stratégiának a társadalom jólétét – a jelen és a jövő nemzedékek jólétének elérését, illetve folyamatos biztosítását – kell szolgálnia.

A hazai stratégiának egyik lényeges követelménye, hogy a társadalmi jólét elérése és megtartása érdekében folytatott gazdaságfejlesztés ne eredményezzen mind jobban növekvő természeti erőforrás-használatot, illetve környezetterhelést. Egyúttal a gazdasági fejlődésnek elő kell segítenie – egyéb társadalmi követelmények mellett – a szociális kohézió erősödését, ezekkel összefüggésben a fenntarthatóság egyik központi kérdése a fejlődés, illetve a fejlődés és a növekedés viszonya.

A fenntartható fejlődési stratégia célkitűzése nem érhető el a lehető legteljesebb társadalmi, politikai egyetértés nélkül. Ezért a stratégia tervezéséhez széles körű társadalmi egyeztetési folyamatra, végrehajtásához teljes körű társadalmi részvételre, elfogadásához és megvalósításának elősegítéséhez a mérvadó politikai körök közötti megegyezésre van szükség. Mindezekre tekintettel összehangolt egyeztetési-tervezési folyamatra van szükség a társadalmi érdekcsoportok képviselőinek bevonásával.

1.2.1.1. A Göteborgi Stratégia

Az Európai Tanács 2001. június 15-én és 16-án tartott ülésén elfogadta a fenntartható fejlődési stratégiáját, amely kimondta: „ahhoz, hogy a környezet pusztulását és az erőforrás-felhasználást szét lehessen választani a gazdasági és társadalmi fejlődéstől, a köz- és magánberuházásokat új, környezetbarát technológiák irányába kell terelni”. A fenntartható fejlődési stratégiának az elkövetkező években katalizátorként kell szolgálnia a politikusok és a közvélemény számára, továbbá az intézményi reform, valamint a vállalati és fogyasztói magatartás változásának hajtóerejévé kell válnia. Az egyértelmű, szilárd és hosszú távú célkitűzések alakítják majd az elvárásokat és megteremtik azokat a feltételeket, amelyek mellett a vállalkozások kellő bizalommal rendelkeznek innovatív megoldásokba való beruházásokhoz és új, minőségi munkahelyek létrehozásához.

Ahhoz, hogy a fenntartható fejlődést fenyegető legfontosabb veszélyeknek és kihívásoknak az EU megfeleljen, a Bizottság egy három részből álló EU stratégiára tett javaslatot egy sor átfogó javaslat és ajánlás a politika hatékonyságának növelése és a fenntartható fejlődés megvalósítása érdekében. Ez annak biztosítását jelenti, hogy a különböző politikák egymást erősítik és nem ellentétes irányba hatnak.

1.2.1.2. Lisszaboni Stratégia

Az Európai Tanács 2000 márciusában, Lisszabonban egy tízéves stratégiáról döntött, melynek az a célkitűzése, hogy az EU a világ legdinamikusabb és legversenyképesebb tudásalapú gazdaságává váljon, egy olyan gazdasággá, melyet a növekedés, a társadalmi összetartás, környezetünk tiszteletben tartása és a teljes foglalkoztatottság jellemez.

A Lisszaboni Stratégia az EU majdnem valamennyi gazdasági, szociális és környezettel kapcsolatos tevékenységét érinti. Az Európai Bizottság éves tavaszi jelentése részletesen tárgyalja a stratégiát. A tavaszi jelentés az egyedüli olyan dokumentum az Európai Tanács tavaszi ülésének napirendjén, ahol az EU tagállamok állam és kormányfői meghatározzák a stratégia menetét, és döntenek a lisszaboni célkitűzések megvalósításához szükséges jövőbeni prioritásokról.

Néhány kulcspiac – a telekommunikáció, a vasúti áruszállítás, a postai szolgáltatások piaca, valamint az elektromos- és gázpiac – teljes egészében, vagy részlegesen megnyílt a verseny előtt. Ettől az évtől realitássá válik az egységes európai légtér, amely lehetővé teszi a légi közlekedésben előforduló késések és torlódások csökkentését.

Az Európai Kutatási Térség folyamatos fejlődésének köszönhetően, és az iskolák 93%-ának, valamint az üzleti élet, a közigazgatás és a háztartások nagy érdeklődésétől kísérvé megvalósul a tudás alapú gazdaság.

A fenntartható fejlődés gondolata egyre nagyobb szerepet kap a politikai döntéshozatalban. Több tagország megkezdte nyugdíjrendszerének reformját, hogy képes legyen megbirkózni a népesség elöregedésének problémájával. Ezzel egyidejűleg a Közösség tevékenysége során egyre nagyobb figyelmet fordít környezetünk megóvására.

A részeredmények ellenére még nagyon messze van, sőt egyre messzebb kerül a kitűzött globális célok elérése. Az európai gazdaság globális vezető szerepének célkitűzése sem az EU belső térszerkezetének sem a globális térnek a fenntarthatóságát nem szolgálja. A Lisszaboni Stratégia, az Unió korábbi közösségi politikáitól meglehetősen idegen népszerű politikai üzenetté formált növekedés-orientált megközelítése erőteljesen háttérbe szorította a fenntarthatóság közösségi szerepét, ezt még a később megjelent Göteborgi Stratégia sem tudta ellensúlyozni.

1.2.1.3. CSG (Közösségi Támogatási Iránymutatás)

A Lisszaboni Stratégia fenntarthatósághoz való viszonyának és környezeti üzeneteinek ismeretében nem meglepő, hogy a CSG kifejezett visszalépést jelent az Unióban a közösségi fejlesztéspolitika eddigiekben töretlenül fejlődő fenntarthatósági tartalmakhoz képest. Sajnos a CSG fenntarthatósági, környezetfejlesztési tartalma alárendelt. Ez természetesen hatással van az uniós forrásból finanszírozott nemzetállami fejlesztési elképzelésekre is.

1.2.1.4. A környezetvédelem megjelenítése az európai területfejlesztési dokumentumokban (ESDP)

A környezeti válságból való kiút keresés mindinkább átfogó intézkedésekre sarkalja az Európai Uniót és benne ma már Magyarországot is. Ezt a folyamatot hivatott felgyorsítani

az „European Spatial Development Perspective” c. dokumentum (Európai Területfejlesztési Perspektíva) Potsdam 1999. Az Európai Területfejlesztési Perspektíva felvázolja az Európai Unió tagállamai területének kiegyensúlyozott fejlődésének irányelveit szem előtt tartva a fenntartható fejlődés kritériumait.

Területpolitikai dokumentumok készítése és azok használata

Az első jelentősebb területpolitikai dokumentumok, Az Európa 2000 és az Európa 2000 + jelentőségét elsősorban a közös gondolkodás megkezdése, az európai területi folyamatok bemutatása és a főbb trendek felvázolása adta.

Az Európa 2000 szemlélete még inkább a hagyományos „ágazati” szemléletet és megközelítéseket tükrözte. A dokumentum négy jelentős témakört vizsgál, amelyek a dokumentum fő fejezetei és ezek közül az egyik a „környezet”. A környezet és a természeti erőforrások használatának alapelve a fenntartható fejlődés. Európai dimenzióban külön tárgyalja a levegő, a víz, a hulladék és a természeti örökség kérdéseit. Az Európa 2000 hagyományos megközelítését ért kritikák miatt az Európa 2000+ már a területi összefüggésekre nagyobb hangsúlyt tett. Ebben azt anyagban a környezetvédelem kérdései is másként jelennek meg. Nem általában a környezetvédelmet, vagy a hagyományos környezeti elemeket vizsgálja, hanem az európai tér szerveződését alakító tényezők között emelik ki a szabad területeket („open spaces”), amelyek ma még nem urbanizáltak, nem veszik igénybe a műszaki létesítmények és a vízbázisok védelmét.

Ezeket a minden tagállamban meglévő problémákat emelte az Európai Unió szupranacionális szintre, mint területfejlesztési kérdést. Ezt követően a környezetvédelem, mint városi probléma, és mint a rurális térségek fejlesztési lehetősége jelenik meg, tehát az egyes tércategóriákon (urban and rural areas) belül veti fel a sajátos környezetvédelmi kérdéseket. A különböző régiók vizsgálatánál is sor kerül a környezetvédelem helyzetének értékelésére.

Az Európai Területfejlesztési Perspektíva

Az Európai Területfejlesztési Perspektíva az Európai Unió új területfejlesztési politikáját határozza meg hosszú távra és kiegyensúlyozott térszerkezettel kívánja elősegíteni a fenntartható fejlődés elősegítését, amelynek érdekében három irányvonalat dolgozott ki.

1. A kiegyensúlyozott és policentrikus városhálózat és új város-vidék kapcsolat;
2. Az infrastruktúrához és a tudáshoz való egyenlő hozzáférés biztosítása;
3. A természet és kulturális örökség fenntartható fejlesztése, körültekintő kezelése és védelme.

A közép- és kelet-európai csatlakozott országok politikai és közigazgatási struktúráiból bizonyos esetekben hiányzó vagy gyengén meglévő regionális szint az egyik legfontosabb kérdés, amely a regionális intézmények létrehozása érdekében konkrét unós támogatást tesz szükségessé. A környezetvédelemnek kiemelkedő jelentőségű területi szintje a régió. Ezt sajnálatos módon a környezetvédelmi tárcák még nem érzékelik igazán.

A regionális intézmények feladata, hogy javítsák a területi információk regionális dimenzióját, megindítsák a regionális fejlesztésekre irányuló kezdeményezéseket és

alkalmazzák az Európai Unió regionális politikáját (partnerség, intézményi regionális programok, társfinanszírozás stb.).

Ezek az elvek új megközelítést igényelnek a természetvédelem és a területfejlesztés harmonizálása terén. A természeti örökség megőrzésére és fejlesztésére javasolja az Európai Unió az európai ökológiai hálózatok folytonos fejlesztését a Natura 2000 elnevezésű program javaslatának megfelelően, beleértve a regionális, országos, transznacionális és az egész EU-ra kiterjedő jelentőségű természeti helyek és védett területek között szükséges összeköttetések létesítését. Szükséges a biológiai sokféleség szempontjainak integrálása az ágazati politikákba (mezőgazdaság, regionális politikák, közlekedés, halászat stb.) a közösség Biológiai Sokféleség Stratégiájának megfelelően.

Integrált területfejlesztési stratégiákat kell kidolgozni a védett területekre, a környezetileg érzékeny területekre és a nagy biológiai sokféleséget mutató területekre, mint például a tengerparti övezetek, hegyvidéki területek és vadvizek, amelyek a területi és környezeti hatásvizsgálatok alapján és az érintett partnerek bevonásával tartják egyensúlyban a védelmet és a fejlesztést. Fontos a gazdasági eszközök szélesebb körű igénybevétele a védett és környezetileg érzékeny területek ökológiai fontosságának felismeréséhez. Kiemeli az energiatakarékosság, a forgalomcsökkentő települési szerkezetek, az integrált erőforrás tervezés és az energiaforrások fokozott hasznosításának elősegítését a széndioxid kibocsátások csökkentése érdekében. Prioritást kap a talaj védelme – amely az emberi élet, a növény- és állatvilág létének alapját képezi – az erózió, a talajpusztulás és a zöldterületek túlzott felhasználásának csökkentése révén. Elengedhetetlennek tartja a regionális és transznacionális szintű stratégiák kidolgozását a katasztrófának kitett területek kockázatkezelésére.

A vízkészlet-gazdálkodás különleges kihívást jelent nemcsak a környezetvédelem, hanem a területfejlesztés számára is. A víz, mint természetes erőforrás mennyiségileg és minőségileg is veszélyeztetett. Az ebből eredő problémák megoldására a következő politikai választási lehetőségeket ajánlja az European Spatial Development Perspective.

A vízellátás és a vízigény közötti egyensúly javítása, különösen az aszálynak kitett területeken. Gazdasági vízgazdálkodási eszközök kifejlesztése és alkalmazása, beleértve a víztakarékos mezőgazdasági módszerek és öntözési technológiák elősegítését a vízhiánnyal küzdő területeken.

Országok és régiók közötti együttműködés elősegítése, hogy integrált stratégiákat lehessen alkalmazni a vízkészletekkel való gazdálkodásra, beleértve a nagyobb felszín alatti vízkészleteket az aszálynak és árvíznek kitett területeken, különösen a tengerparti övezetekben.

A túlzott vízkivétel és a betorkolások elvezetése által veszélyeztetett vadvizek megőrzése és helyreállítása.

Összehangolt tengeri gazdálkodás, különös tekintettel a veszélyeztetett tengeri ökoszisztémák védelmére és helyreállítására.

A regionális felelősségvállalás megerősítése a vízkészlet-gazdálkodás terén. Környezeti és területi hatásvizsgálatok alkalmazása minden nagy vízgazdálkodási projektre.

A kultúrtájak kreatív kezelése ugyancsak a környezetvédelem és a területfejlesztés közös ügye.

Ezt szolgálja a történelmi, esztétikai és ökológiai szempontból különösen fontos kultúrtájak megőrzése és kreatív fejlesztése. A kultúrtájak értékének növelése az integrált területfejlesztési stratégiák keretén belül. A tájakra hatást gyakorló fejlesztési intézkedések jobb koordinálása. Az emberi beavatkozástól sújtott tájak kreatív helyreállítása, beleértve az újbóli megművelésre vonatkozó intézkedéseket.

A kulturális örökség különösen érzékeny a környezetszennyezésre, folyamatos romlásukat nem sikerült megállítani. Ezért figyelmet kell fordítani az integrált stratégia kialakítására a veszélyeztetett vagy pusztulófélben lévő kulturális örökség védelmére, beleértve a kockázati tényezők felmérésére és a kritikus helyzetek kezelésére vonatkozó eszközök kifejlesztését. Prioritást kap a védelemre méltó városeyüttesek megőrzése és kreatív újratervezése és a kiemelkedő építészeti értéket képviselő modem épületek építésének elősegítése.

1.2.2. Uniós források tervezésének fenntarthatósági értelmezései hazai kontextusban

A fenntartható fejlődés eléréséhez, a megfelelő hosszú távú stratégia és a cselekvési tervek kialakításához figyelembe kell venni a társadalmi, a gazdasági és a környezeti folyamatok összefüggéseit, kölcsönhatásait. A hosszú távú stratégia és a cselekvési tervek társadalmi, gazdasági és környezeti vetületei – azaz a vonatkozó társadalmi, gazdasági és környezeti stratégiák és programok – is csak ezek figyelembevételével alakíthatók ki és hajthatók végre. A stratégiának tehát iránytűnek kell lennie a társadalom létminőségének hosszú távú tervezéséhez, biztosításához. A stratégia keretében megfogalmazott, majd a társadalmi viták során kikristályosodó értékeket életünk minden területén, a különböző átfogó, fejlesztési és ágazati politikákban is következetesen érvényesíteni kell.

A tervek és programok fenntarthatósági értelmezésekor megkerülhetetlen azok Stratégiai Környezeti Vizsgálatainak (SKV) elemzése. Az Európai Unió ezen új, ex-ante jellegű értékelése segíti a programokban a fenntartható fejlődés elvének horizontális érvényesítését. Mivel az SKV új terület a szabályozásban, illetve a programalkotásban, ezért jelen fejezetben a már elkészült programokhoz kapcsolódó SKV jelentések elemzése is fontos.

Mivel a terveknek és programoknak, valamint a stratégiai környezeti vizsgálatnak is nagyon fontos mozzanata a társadalmi/partnerségi vita, és egyeztetési eljárás, ezért az ilyen írásos, vagy személyes kontaktussal zajló fórumok elemzése is véleményem szerint fontos a fenntarthatósági értelmezéseknél. Így a dokumentumok elemzésén kívül ezen fórumokon elhangzottak is feldolgozásra kerülnek (a jegyzőkönyvek elérhetőségének tekintetében).

1.2.2.1. Nemzeti Akcióprogram (NAP)

A Nemzeti (Lisszaboni) Akcióprogram egy rövid távú, 3 évre szóló dokumentum, amely az ország versenyképességének javítását és a foglalkoztatás bővítését szolgálja. Alapja, az Európai Unió 2005-ben felülvizsgált Lisszaboni Stratégiája, mely eredendően azt a célt

tűzte a Közösség elé, hogy az EU 2010-re a világ legversenyképesebb és legdinamikusabb, tudásalapú gazdasága legyen.

A program a versenyképességet a társadalmi kohézió erősítésének szem előtt tartásával, valamint a több és jobb munkahely megvalósításával kívánta elérni. A 2005. évi felülvizsgálat során az Európai Tanács látva a 2000-ben kitűzött cselekvések elmaradását, ellentmondásosságát újrafogalmazta tehát a stratégiát, mely szerint a tagállamoknak a tudásra, az innovációra, valamint a humánerőforrások optimalizálására alapozottan, a versenyképesség, a termelékenység és a növekedési potenciál megújítása és a társadalmi kohézió erősítése révén erőfeszítéseiket a növekedésre és a foglalkoztatásra kell összpontosítaniuk. Az Unió kijelölt prioritásainak megfelelően tehát Magyarországnak is el kellett készítenie a 2005-2008 közötti időszak növekedési és foglalkoztatási céljainak elérése érdekében Akcióprogramját.

A magyar dokumentum bár az Unió kívánalmának megfelelően 2005-2008 időszakra vonatkozik, magának a végleges dokumentumnak az elfogadása azonban csak 2005. decemberében történt meg.

A programdokumentum címének megfogalmazása már aggályokat vet fel a fenntarthatósági értelmezésben. Bár a „sustainable development” kifejezésben a „development” fordítható fejlődésnek, és növekedésnek is, mindazonáltal a növekedés fogalom éppen extenzív jelentéstartalma miatt nem elfogadható még a „soft” fenntarthatósági értékrendben sem. Szerencsésebb lett volna a „Nemzeti akcióprogram a fejlődésért és a foglalkoztatásért” megfogalmazás. A növekedés nominális voltát erősíti a makrogazdasági fejezet is, ahol túlzott szerep rendelődik pl. a fiskális politikához. Mindazonáltal elmondható, hogy a program az adóztatás tekintetében az élők munkánál annak csökkentésére, emellett a környezethasználatnál annak növelésére törekszik. A probléma azonban a hatékonysággal van, hiszen a környezeti adók összességében nem jelentősek, nincs jelentős hatásuk sem az államháztartási bevételekre, míg a másik oldalról nem elég hatékony a környezetbarát technológiák, és magatartás felé történő orientálásra.

Maga a dokumentum a gazdasági megfontolásokat figyelembe véve nem feltétlenül tekinthető hitelesnek. Ennek oka, hogy a programban megjelölt prioritások és célok - ahogy a dokumentum bevezetőjéből kiderül - a Kormány 2005. decemberi Konvergencia Programban rögzítettekkel van összhangban, amit az Unió ebben a formájában nem fogadott el, így azok nem a jelenleg érvényben lévő Program számait, egyes esetekben tendenciáit tartalmazza. Mindazonáltal nem a számoknak kell pontosnak lennie, ahhoz hogy a program megfeleljen a fenntarthatóság elvárásainak, hanem az egyes tényezők megléte, illetve egymáshoz való viszonya határozza meg a megfelelést. A fentiek miatt a 2006. évi kötelező jelentés „Felülvizsgálat lisszaboni akcióprogram” név alatt készült, mely a szokásos éves jelentésen túl már tartalmazza - többek között - az új konvergencia program miatti változásokat.

Ugyan a Lisszaboni Stratégia elsődleges feladata volt, hogy rábírja a tagállamokat a versenyképesség növelésének megvalósítását célzó akciótervek létrehozására, ám hamar kiderült, hogy ez nem szolgálja teljes mértékben a fenntartható fejlődést, hiszen a

dokumentumból a környezeti szempontok kimaradtak. A Göteborgi Csúcs feladata volt tehát, hogy az EU Fenntartható Fejlődési Stratégiájának elkészítésével az EU versenyképességgel kapcsolatos Lisszaboni Stratégiáját (2000) környezetvédelmi dimenzióval egészítse ki. Ennek tükrében a nemzeti akcióprogramoknak is tartalmazniuk szükséges a környezeti dimenziót, hiszen a Lisszaboni és Göteborgi Stratégia együtt kezelendő. Ehhez a megállapításhoz képest, sajnálatos módon a magyar NAP-ben a környezetvédelmi dimenzió nem jelenik meg arányosan. A környezetvédelmi kérdésekkel foglalkozó egy oldalnyi fejlesztési fejezet meglehetősen kevésnek tűnik. Ennek fele a jelenlegi környezeti állapottal foglalkozik, és fókuszba csak az energiahatékonyságot teszi. A fejlesztésekkel kapcsolatos megfogalmazások két fő aspektusra épülnek. Egyrészt a szabályozás útján történő fejlesztés, másrészt pedig a specifikus fejlesztések ösztönzése. A stratégiai környezeti vizsgálatoknál (SKV) például azt irányozza elő a fejezet, hogy azokba fokozatosan kell beépíteni a fenntarthatósági szempontokat. Ez alighanem téves szemlélet, hiszen ezeket már az elejétől fogva kellene alkalmazni, azokat maximum finomítani, illetve az indikátorokat felülvizsgálni kellene. Szintén az SKV-nál említi a program, hogy fejlesztési elképzelésként útmutatót kell kidolgozni. A probléma ezzel csak az, hogy ennek már régen meg kellene lennie és megvalósítható is volna, hiszen a 2003-ban kidolgozott ROP-okhoz - a 2004 évi kötelező bevezetés előtt - már készült részletes stratégiai környezeti vizsgálat, mely szakmailag megfelelő, sőt azt egy a 2006-os kiadású uniós SKV kézikönyv is tartalmazza (Handbook on SEA for Cohesion Policy 2007-2013).

Sajnálatos, ugyanakkor biztató megállapítás, hogy a területi dimenzió, a lokalitás, illetve a lokális, területi különbségekből adódó differenciált fejlesztési igények csak a „Felülvizsgált Nemzeti Lisszaboni Akcióprogram” című dokumentum bevezetőjében jelenik meg. A fenti címen futó előrehaladási jelentés azonban nem foglalkozik érdemben a fenntarthatóság környezetvédelmi kérdéseivel. Rövid, a környezeti kérdések fontosságának hangsúlyozásán kívül érdemi megállapítást nem tesz. Az energiapolitika is elsősorban az energiaellátásra koncentrál, nem pedig az energiahatékonyságra. Biztató azonban, hogy a mikrogazdasági folyamatok értékelésekor már külön fejezet szól az eddig elért környezetfejlesztési eredményekről, amelyek azonban még további fejlesztésre szorulnak.

A NAP következő előrehaladási jelentésének különös figyelmet kellene fordítani az önkormányzatok intézményi reformjakor arra, hogy azoknál ne csak a közigazgatási, történeti lehatárolások kerüljenek előtérbe, hanem a természeti- és tájegységek rendszere is prioritást kapjon a területi illetékességek meghatározásakor.

1.2.2.2. Nemzeti Cselekvési Terv (NCST)

A nemzeti cselekvési terv az Európai Unió szegénység és társadalmi kirekesztés elleni együttműködésének keretében készült. A tagországok 2000 márciusában, az Európai Tanács Lisszaboni Ülésén döntöttek arról, hogy a szegénység és társadalmi kirekesztés elleni küzdelemnek az Unió egyik alapvető céljává kell válnia, és az e területen kialakítandó együttműködés eszköze az ún. nyitott koordinációs módszer lesz. A nyitott koordináció módszere a jogharmonizáció helyett egymás gyakorlatainak megismerését, a kölcsönös tanulást és a tapasztalatcserét helyezi középpontba. A tagállamok közös célkitűzéseket fogalmaznak meg a problémák mérséklésére, és a közös célkitűzések megvalósítását szolgáló intézkedéseikről két évente cselekvési tervben számolnak be az Európai Bizottságnak. 2006-tól az EU tagállamainak megállapodása alapján életbe lépett

az ún. egyszerűsített-modernizált eljárás ('streamlining') a nyitott koordináció területén: ennek értelmében 2006-tól egységes nemzeti stratégiai jelentéseket kell készíteni a társadalmi kirekesztődés, valamint a nyugdíjrendszerek, és az egészségügyi és tartós ápolási rendszerek stratégiai irányairól és tervezett intézkedéseiről. Az SZMM és az EüM koordinálásában elkészült, a 2006-2008 közötti időszakra vonatkozó Szociális védelemről és társadalmi összetartozásról szóló nemzeti stratégiai jelentést (NSJ) a magyar kormány 2006. október 18-i ülésén fogadta el.

Jelen dokumentum már önmagában alkalmas arra, hogy a fenntartható fejlődés elméletének a folytonos szociális jólét elérésére irányuljon. Azonban a tézis másik fele, nevezetesen, hogy mindez úgy történjék, hogy az ökológiai eltartó-képességet nem meghaladó módon növekedjék, már nagyobb odafigyelést igényel, amelyet az ilyen jellegű dokumentumok hajlamosak figyelmen kívül hagyni. Az NCST-ben a foglalkoztatáspolitikát mellett megjelenő egész életen át tartó tanulás intézkedésére különös hangsúlyt kell fektetni a felzárkóztatás során e program keretében. A fenntarthatósági értelmezés jelen aspektusában ugyan nem elsősorban a gazdasági szükséglet jelenik meg, de a szociális igény mellett is teret kell biztosítani a környezettudatos termelési eljárások oktatására, mely a programban nem található meg. Különösen igaz ez a felnőttképzésben - főként ha a megadott arányban kívánja a programban célkitűzése azt megvalósítani - hiszen a környezettudatos, illetve az általános oktatáshoz kapcsolt környezeti értékek oktatása elősegíti a fenntarthatóságra való törekvést. Azért is fontos éppen felnőttoktatásban ezen cél hangsúlyozása, hiszen a jelenlegi graduális oktatási rendszer már meglehetősen környezettudatos, míg a felnőttoktatás elsősorban technokrata jellegű, a soft elemeket nélkülözi. A ma felnőttoktatásában résztvevők graduális képzésük során jó eséllyel még nem találkoztak a környezettudatos oktatással.

1.2.2.3. Nemzeti Vidékfejlesztési Terv (NVT) és az Új Magyarország Vidékfejlesztési Stratégiai Terv (ÚMVST), a kapcsolódó program (ÚMVP) stratégiai környezeti vizsgálata

Magyarország szempontjából különös jelentősége van az agrárprogramoknak. Részben a természetföldrajzi determináltság, részben a rendszerváltozást követő nagyméretű ipari hanyatlás, és az ezzel szemben kisebb mértékű agrárium visszaszorulása relatíve nagyobb szerephez jutatta azt. Az uniós források - ugyan folyamatosan csökkenő - agrárszubszenciója pedig gazdasági-, foglalkoztatási-társadalmi szempontból megkerülhetetlen. A környezeti- és környezetvédelmi kérdések pedig azért relevánsak, mert a fejlesztések helyi szintre összpontosulnak, ami fenntartható erőforrás-gazdálkodás szempontjából bír jelentőséggel.

A vidékfejlesztési politika célja a vidéki térségekben élő emberek életminőségének javítása, a vidéki térségek további lemaradásának megakadályozása, felzárkózásuk esélyeinek biztosítása. A beavatkozás fókuszában az áll, hogy a vidéki társadalom és gazdaság szereplői számára megfelelő életkörülményeket és működtetési lehetőségeket lehessen biztosítani. Az egymással belső koherenciában lévő fejlesztési

dokumentumokban (NFT, AVOP, NVT) megjelölt stratégiák és a megvalósítás tervezett tevékenységei ezt célozzák.

A Nemzeti Vidékfejlesztési Terv az EMOGA Garanciarészleg intézkedéseire (továbbiakban: NVT) célja, hogy egységes keretbe foglalja az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap (továbbiakban: EMOGA) Garanciarészlegéből finanszírozandó vidékfejlesztési intézkedések hazai végrehajtásának rendszerét. Az NVT kijelöli a vidéki térségek fenntartható fejlődését szolgáló célokat, prioritásokat, valamint tartalmazza az egyes intézkedések céljait, az intézkedések keretében támogatható tevékenységeket, a támogatás igénybe vételének feltételeit és végrehajtásának részletes szabályait is.

Annak ellenére, hogy az NVT készítésekor még sem jogszabályi szinten, sem pedig a gyakorlat szintjén nem volt ratifikálva a stratégiai környezeti vizsgálat, - mint a programok fenntarthatósági értékelését segítő eszköz, mely visszahatva, a program készítése során fejti ki hatását, - ennek ellenére a Vidékfejlesztési Terv már különös hangsúlyt fektet a helyzetértékelésében a természeti környezetre. Már itt felhívja a program a figyelmet arra, hogy míg az egyszerűsödött, nem fenntartható tájhasználat vagy környezeti, vagy foglalkoztatási és jövedelmezőségi problémákhoz vezet, a környezettudatos, környezetbarát gazdálkodás mint olyan szinte teljesen ismeretlen, illetve a vidéki társadalom mezőgazdasággal foglalkozó része nem foglalkozik vele. A Nemzeti Vidékfejlesztési Terv intézkedéseit a környezetvédelmi kötelezettségek közül az üvegházhatást kiváltó gázokkal, a vízminőséggel, a természeti erőforrások védelmével, és a fenntartható erdőgazdálkodással kapcsolatos kötelezettségek érintik. Sajnálatos viszont, hogy a talajvédelemmel kapcsolatos kérdések háttérbe szorulnak. A levegőminőség nálunk napjainkban az üvegházgázok kerülnek előtérbe, mint a klímaváltozás egyik legfontosabb feltételezett előidézője. Azonban a levegőminőség-védelemmel kapcsolatban programjainkban - ahogy az NVT-ben is - rendre háttérbe szorulnak az egyéb levegőt szennyező kibocsátások, mind a nitrogén oxidok, mind pedig a szállópor. Ez utóbbi azért is sajnálatos, mert az Európai Unió egyre nagyobb hangsúlyt fektet erre a területre (pl. 1999/30/EK irányelv), mint az egészségre, ezáltal a társadalmi-, valamint a környezeti egyensúlyra befolyással lévő területre.

Mindazonáltal kiemelendők az NVT intézkedései, melyek hangsúlyosan környezetvédelmi, és fenntartható fejlődési szempontból készültek. Az NVT első négy intézkedése, és azok specifikus célja is a természeti környezet fenntarthatóságára, sőt azok javítására irányul. A következő három intézkedés pedig elsősorban a lokális társadalmi fenntartható fejlődést segíti elő, mely pillér különösen hangsúlyos és releváns a rendszerváltást követően, hiszen azóta folyamatos társadalmi- és gazdasági válsággal küszködik. A környezeti válság az alacsony termelékenységnek „köszönhetően” a rendszerváltozást követően nem volt számottevő, azonban a fejlesztések során éppen ezért erre a területre különös figyelmet kell fordítani. Ezt erősíti a 8. intézkedés, mely a hatékony technikai segítségnyújtás helyezi előtérbe.

Az Új Magyarország Vidékfejlesztési Stratégiai Terv (UMVST) az élelmiszergazdaság (mezőgazdaság, erdő- és vadgazdálkodás, élelmiszer-feldolgozás) és a vidék fejlesztésének legfontosabb fejlesztési irányait foglalja össze a 2007-2013 közötti időszakra vonatkoztatva. A Stratégiai Terv célja a mezőgazdasági és élelmiszeripari szektor valamint a vidéki térségek fenntartható fejlesztésének megalapozása - a program bevezetője szerint. A dokumentum vezetői összefoglalója külön hangsúlyozza - többek között - a

fenntarthatóság (környezeti, társadalmi, gazdasági) mint horizontális elv érvényesülését. A dokumentum célja, hogy - a hazai és uniós fejlesztési dokumentumokkal összhangban - kijelölje az agrár-vidékfejlesztés irányait, célkitűzéseit, és meghatározza a célok elérésének módját, eszközeit.

Az ÚMVT-re épülő Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (ÚMVP) a 2007-2013-as időszakra vonatkozó Nemzeti Vidékfejlesztési Program, mely az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból nyújtott vidékfejlesztési támogatásokról szóló 1698/2005/EK Tanácsi Rendelet 15. § (1) bekezdése alapján készült. A Program a Tervben meghatározott intézkedéscsoportokra épülő jól körülhatárolt intézkedések leírását tartalmazza.

A természeti környezet megóvásának – mind Magyarországon, mind pedig az Európai Unióban – egyre nagyobb mértékben történő előtérbe helyeződésével a hatásértékeléseknél már nem csak a hatékonyság, a gazdasági racionalitás vált prioritássá. Bár a környezeti hatásvizsgálat intézményét az Európai Közösségek 85/337 számú direktívája vezette be, ez még „csak” a létesítmények természeti-, táji-, humán- valamint épített környezetre való meghatározását-, és leírásának szükségességét határozta meg. A leíró jellegű értékelésen túlmutató, már a megfogalmazódó környezeti hatások és környezeti szempontok figyelembevételének igénye is egyre inkább arra sarkalta a politikusokat, hogy az eddigi hatásértékelések módszereiből és tapasztalataiból egy önálló vizsgálati rendszert hozzanak létre. A COM/96/0511-es tanácsi irányelv egyes részeit, valamint korábbi tapasztalatokat figyelembe véve 2001. június 27-én határozta meg és hozta létre az Európai Parlament és a Tanács a Stratégiai Környezeti Vizsgálatot, mint önálló politikát – mely tehát alapvetően a környezeti hatásvizsgálatokból fejlődött ki - a 2001/42/EK irányelvet, az egyes tervek és programok környezetre gyakorolt hatásainak vizsgálatáról címmel.

A fent említett irányelv, illetve a Stratégiai Környezeti Vizsgálat célja tehát, hogy védelmet biztosítson az embert körülvevő környezetnek, és hozzájáruljon a környezetvédelmi megfontolások tervekbe és programokba való integrálásához azok készítési folyamatában, szem előtt tartva a fenntartható fejlődés elvét. Ezért környezeti vizsgálatot kell végezni olyan tervek és programok készítésekor, amelyek valószínűleg jelentős hatással lesznek a környezetre (Ferencsik I. 2004.).

Az SKV egyik fő jellegzetessége, hogy együtt készül a tervvel, így menet közben jutnak érvényre a környezeti érdekek. A vizsgálatnak minden esetben környezetvédelmi szempontból is elfogadható kompromisszumokat tartalmazó programot kell eredményeznie. A vizsgálat szorosan kapcsolódik a fenntarthatóság eszméjéhez, mely segíti tehát az ilyen irányú elmozdulást.

Ha időrendiségében vizsgáljuk meg a két utóbbi agrár-fejlesztési tervet, valamint a hozzájuk kapcsolódó stratégiai környezeti vizsgálatot, megállapítható, hogy a fenntarthatóságot, mint horizontális elvet érvényesíteni segítő környezeti vizsgálat nem a leírtaknak megfelelően valósult meg, így a programokban lévő jelen horizontális elv megvalósulásának biztonsága nem 100%-osan biztosított. Az ÚMVT - már a Bizottsággal egyeztetett - változata 2006. augusztusára elkészült, a társadalmi egyeztetés októberre lezajlott, míg a stratégiai környezeti vizsgálat csak 2006. októberében kezdődött. Az skv-ra

jellemző kapkodás - ahogy az Új Magyarország Vidékfejlesztési Stratégiai Terv és Program (ÚMVT és P) stratégiai környezeti vizsgálatának jelentése is írja - (mely egyébként a többi ágazati és regionális operatív programra is jellemző volt) nem segítette a hatékony munkát. Mivel azonban a Program az SKV jelentés elkészültekor még nem volt véglegesítve, így a Programra az ex-ante jellegű környezeti értékelés kifejthette hatását, így a programban - a folyamatot tekintve - érvényesülhetett a fenntartható fejlődés, mint horizontális elv.

Az idő rövideje mellett azonban kiemelendő a folyamat elemzésekor, hogy a Program kidolgozója, az FVM meglepően konstruktív volt az SKV-val kapcsolatban, előzékenyen fogadta az ezen környezeti vizsgálat során külön kialakított, széles szakmai spektrummal rendelkező SKV Fórum szerepét és rendezvényeit.

Az környezeti értékelést készítőik elvégezték a program fenntarthatósági értékelését környezeti, holisztikus, gazdasági és társadalmi szempontok szerint. Javaslatuk szerint a tervet és programot alkalmassá kell tenni a területi kistérségi fókuszok feltételrendszerek bevezetésére. A jelentés nagyon fontosnak tartja a vízkeret irányelvnek való teljes megfelelést különösen azért, mert a mezőgazdaság a legnagyobb vízfelhasználó, és bizonyos esetekben vízszennyező is.

Az, hogy a Program megállapítja, hogy koherens a Lisszaboni Stratégiával, a kapcsolódó Nemzeti Akcióprogrammal és a Göteborgi célokkal, még nem jelenti azt, hogy tartalmában is minden, a fenntartható fejlődés elvének eleget tesz. Bár a Program említi az innováció fontosságát, mint a versenyképesség egyik alapvető meghatározóját, meglehetősen kevés figyelmet fordít arra, - ahogy az az SKV fórumokon is elhangzott - hogy például a K+F feltételeinek biztosítása nem megoldott a Stratégiában, és ugyanúgy nem kap kellő hangsúlyt az agrárkutatói stratégia sem.

A vidékfejlesztés mai sarkalatos kérdése az energia ültetvények helyzete. Bár maga a megújuló (bio-) energia használata önmagában a fenntartható fejlődés felé mozdítja a fejlesztéseket, illetve az agráriumot is, de ennek hatása nem egyértelmű. Az energia ültetvények nyilvánvalóan az ültetvényekre jellemző intenzív területhasználattal, valamint a hely gazdaságok háttérbe szorításával jár. A túlzott energiaigények, illetve a túlzó tervek, melyek a - nem csak az agrár - programokban szerepelnek, eltúlzott földhasználattal, az élelmiszertermelés háttérbe szorításával járhatnak. Bár az SKV fóruma során néhány felszólalásban előtérbe került a probléma, ám sem a programok, sem azok környezeti értékelései nem adnak egyértelmű javaslatot a veszélyek elkerülésére.

A fenntarthatóság, mint horizontális elv érvényesülését gyengíti az a tény is, melyre a társadalmi vélemények hívják fel a figyelmet a forrásallokációval kapcsolatosan. Eszerint az agrár-környezetgazdálkodási intézkedési terület bővítésére 7 éven keresztül semmilyen lehetőség nincs, hiszen 2005-ben a jelenlegi kormány a teljes forráskeretet az egész tervezési ciklusra lekötötte. Ráadásul az évi 44 milliárd Ft-os forráslekötéssel járó intézkedési területen belül a források túlnyomó többségét a legkevésbé kedvező környezeti hatású alap illetve integrált programokra és az itt tömegével jelentkező hagyományos, iparszerű, néhány növény tömegtermelésére specializálódott nagyüzemek, tőkés társaságok pénzügyi igényeinek kielégítésére fordítja. Az 1,5 millió ha bevont területből ezek adnak 1,2 millió ha-t, így a tényleges agrár-környezetgazdálkodási programokra (pl. ökológiai gazdálkodásra, vizes élőhelyek, érzékeny természeti területek

gazdálkodási formáira, extenzív gyepgazdálkodásra, ökológiai és őshonos állattartásra, stb.) csak a teljes terület 20 %-a jut. Így a program jelentős mértékben nem más, mint az iparszerű nagyüzemek forrásokhoz juttatása. Ez nem csak a természeti környezetre gyakorol hatást, hanem a települések és kistérségek népességmegtartó képességét is veszélyeztetik.

Összességében megállapítható, hogy az agrárprogramok és a hozzájuk kapcsolódó környezeti értékelés nagyban szolgálják a fenntarthat fejlődést, mint horizontális elv érvényesülését. Azonban mind a tervben, mind pedig a programban maradtak olyan elemek, amelyek az extenzív fejlődési pályájú nem fenntartható növekedésre hatnak. Ezek kiküszöbölésére különös figyelmet kellene fordítani az Akciótervek, és azok stratégiai környezeti vizsgálatának készítése során.

1.2.2.4. Új Magyarország Fejlesztési Terv (ÚMFT) és stratégiai környezeti vizsgálata

A hazai jogszabályalkotás még nem követte teljes mértékben a csatlakozásból eredő új helyzetet. Napjaink sajátossága, hogy a hazai területi és a környezetvédelmi tervezés törvényekben és más normákban viszonylag jól szabályozottak, de az Unió számára készülő tervek készítése kevés részletet tartalmazó kormányrendeleten nyugszik. A 2007–2013 közötti időszakra vonatkozó fejlesztési terv kidolgozásának tartalmi és szervezeti kereteiről az 1076/2004. (VII. 22.) kormányhatározat döntött. A „nemzeti” terv az európai integrációs ügyek koordinációjáért (később az európai ügyekért) felelős tárca nélküli miniszter, majd 2006 júniusától a fejlesztéspolitikáért felelős kormánybiztos irányításával a Nemzeti Fejlesztési Hivatal (NFH), majd Ügynökség (NFÜ) koordinációjában készült. Az NSRK - vagyis az ÚMFT - végrehajtása – Brüsszel jóváhagyásával – nagyon centralizált és koncentrált szervezeti keretekben történik. A kormány az uniós támogatások felhasználásának „irányítására” létrehozta a Fejlesztéspolitikai Irányító Testületet (FIT)¹. E testület javaslatára a Kormány dönt a fontos kérdésekben, de mivel elnöke a miniszterelnök, tagjai a monitoring bizottságok elnökei (korábbi miniszterek, a kormányzó pártok erős emberei) és a fejlesztéspolitikáért felelős kormánybiztos, így gyakorlatilag nem várható a kormányüléseken érdemi változtatás. Ezzel párhuzamosan a kormány a tervezést és a végrehajtást a Nemzeti Fejlesztési Ügynökségbe koncentráltta, így szinte teljes egészében kivonja az uniós támogatások felhasználásának az ellenőrzési lehetőségét a parlament hatásköréből. Elvi ellenőrzési lehetősége van az évente háromszor ülésező Nemzeti Fejlesztési Tanácsnak², de az ilyen típusú szervezetek a magyar gyakorlatban nem képesek érdemi befolyást gyakorolni a döntésekre, a fejlesztés folyamatára (Faragó L., 2007). Hasonlóan a korábban tárgyalt programokhoz, az ÚMFT-ben is történt partnerségi egyeztetés, ám ezek esetleges volta, a transzparencia hiánya, valamint a civil társadalom hálózati sűrűségének és érdeklődésének a hiánya meglehetősen egy központúvá tette nem csak magát az ÚMFT-t, hanem annak

¹ Létrehozója: 1065/2006. (VI. 29.) Kormányhatározat a fejlesztéspolitika megvalósításával összefüggő egyes szervezeti kérdésekről.

² Lásd 1064/2006. (VI. 29. Kormányhatározat a Nemzeti Fejlesztési Tanács létrehozásáról.

horizontális, fenntarthatósági értelmezését is. Így jelen esetben az ÚMFT stratégiai környezeti vizsgálatára különösen nagy hangsúly helyeződött. (Mindazonáltal megjegyzendő, hogy a korai szakasz számos partnerségi egyeztetést tartalmazott. Ahogy az ÚMFT-t-, valamint az azt előkészítő Országos Fejlesztéspolitikai Koncepció összeállításakor több fórumon ismertették a célokra vonatkozó elképzeléseket, és szakmai, illetve regionális vitasorozatot rendeztek a munkát megalapozó vélemények összegyűjtésére.)

A Nemzeti Stratégiai Referenciakeret 2007-2013 (NFT II. avagy ÚMFT) tervezési folyamatában a 2005. nyári koncepcionális megalapozását követően 2006 tavaszára alakult ki az ex-ante illetve SKV értékelések előtti változata, mely már tartalmazza a partnerségi egyeztetés során született módosításokat. A kormány-átalakítást követően azonban a program is részben átalakult, annak újabb partnerségi egyeztetése augusztusban zajlott. A stratégiai környezeti vizsgálatra azonban csak az ősz folyamán került sor.

Az ÚMFT stratégiai környezeti vizsgálatánál a Respect Kft. konzorciuma az „állapot-hatásválasz” rendszer továbbfejlesztett, ún. DPSIR szempontú, környezeti információk rendszerezésére és kezelésére alkalmazható értékelést alkalmazta - a Nemzeti Fenntarthatósági Stratégia, mint ilyen esetekben alkalmazható etalon híján -, amelyek megfelelően biztosították a fenntarthatóság, mint horizontális elv érvényesülését - legalább is a feltárhatóság szintjén, hiszen az, hogy a megfontolások érvényesítésre kerüljenek a programban, ez már a tervező felelőssége. Ahogy a program értékelésében is látható, a fenntarthatósági szempontok integrálásának előkészítése részben megtörtént, mivel az ÚMFT horizontális politikákat tárgyaló szakaszában részletesen foglalkozik a fenntarthatóság érvényesítésével. Azonban a helyzetértékelés csak szűkösen tartalmaz információkat a fenntarthatóság jelenlegi állapotára vonatkozóan, nehézzé téve a fenntarthatóság jelenlegi állapotára vonatkozóan, nem segítve így a megfelelő beavatkozások és indikátorok kialakítását. Gyengíti azonban a horizontális elv érvényesülését, hogy az ÚMFT több helyen más megközelítésben alkalmazza a fenntarthatóság kifejezést. Így az értelmezési különbségek rendkívüli módon megnehezítik a fenntarthatóság szempontrendszerének az érvényesítését.

A tervezési hierarchiában az ÚMFT-t követő ágazati és regionális Operatív Programok (OP) is rendelkeznek stratégiai környezeti vizsgálatokkal. Ezek elkészítése azonban már problematikusabb volt (különös tekintettel a regionális operatív programokra), hiszen a környezeti értékelés, illetve annak társadalmi vitája például csak akkor nyílt meg, amikor az OP- k tervezése, és társadalmi vitája már lezajlott, így az SKV végső megfontolásai már nem kerülhettek bele a programokba. Így gyakorlatilag az SKV értelme kérdőjeleződött meg, hiszen annak lényege nem az, hogy egy kötelező mellékletként jelen legyen a tervek és programok mellett, hanem az, hogy azokra hatva érvényesítse a fenntarthatóság horizontális elvét. Meg kell jegyeznünk azonban, hogy az Akciótervek készítésének folyamatában a tervező már figyelembe vette a 2006 ősze folyamán felszínre kerülő hiányosságokat, és - bár az Európai Unió nem írja elő az Akciótervekhez történő környezeti értékelést - az Akciótervekhez készítendő SKV-k tematikáját már időben partnerségi egyeztetésre bocsátották. Az már megint csak az időmenedzsment és a tervezési rendszer hiányosságából fakad, hogy az akciótervek SKV-ai nem gyakorolhattak jelentős hatást az akciótervek, csak későn kapcsolódtak be a tervezés folyamatába.

2. A PROGRAMOZÁS FELÜLVIZSGÁLATA (a ROP horizontális elveinek érvényesülése - szempontrendszerének és céljainak értékelése)

2.1. A fenntartható fejlődés programszintű értelmezése

2.1.1. A ROP programdokumentumban rögzített fenntarthatósági elv kritikai értelmezése

A 2003 végén benyújtott programozási dokumentumokról szóló tárgyalások alapján a 2004-2006-os időszakra szóló Közösségi Támogatási Keretet (KTK) öt operatív programon keresztül kerül megvalósításra Magyarországon. Ezek egyike a Regionális Fejlesztés Operatív Program (ROP), amely az ágazati operatív programokkal együtt biztosítja a Közösségi Támogatási Keretben kitűzött célok megvalósítását.

A Regionális Fejlesztés Operatív Program a KTK negyedik célkitűzésének, Magyarország és régióinak kiegyensúlyozottabb területi fejlődésének magvalósításához kívánt közvetlenül hozzájárulni. A területi különbségek mérséklését többi OP is elősegíti az elmaradott régiók támogatásával. A ROP ugyanakkor teljes mértékben a regionális potenciál erősítését, valamint a nehézségekkel küzdő és hátrányos helyzetűek által lakott városi területek problémáinak megoldását célozza. A regionális versenyképesség javítását, a foglalkoztatottság növelését és az infrastruktúra fejlesztését szolgáló intézkedéseinek keresztül a ROP közvetetten a KTK többi három célkitűzésének a megvalósításához is hozzájárult.

A Program stratégiája az alábbi 3 specifikus célt határozza meg, amelyek mind hozzájárulnak a kiegyensúlyozottabb területi fejlődés, mint átfogó cél megvalósításához:

- 1. Természeti és kulturális értékekben gazdag elmaradott térségek belső erőforrásainak fejlesztése*
- 2. Vonzó települési környezet kialakítása és a gazdasági potenciál fejlesztése, tekintettel a hátrányos helyzetű kistérségekre*
- 3. A helyi szereplők alkalmazkodó képességének és együttműködésének fejlesztése*

A fenti célok elérését érdekében a Program 4 prioritást (beavatkozási területet), jelöl ki, valamint azokon belül 11 intézkedés került kidolgozásra. A ROP prioritásai a következők:

- 1. A turisztikai potenciál erősítése a régiókban*
- 2. Térségi infrastruktúra és a települési környezet fejlesztése*
- 3. A humán erőforrás fejlesztés regionális dimenziójának erősítése*
- 4. Technikai segítségnyújtás*

Elemzésünk a – környezetet közvetlenül érintő tevékenységeket lefedő – első két prioritás négy intézkedését érintette.

A programdokumentumban a fenntarthatóság (fenntartható fejlődés elve) túl általánosan a maga átfogó jelentésével jelenik meg. Esetenként a környezetvédelemmel ellentétben,

vagy a mellett, kiegészítő fogalomként említi a dokumentum annak ellenére, hogy a fenntartható fejlődésnek ökológiai, gazdasági és társadalmi megközelítése van és, hogy azok összefüggésben történő kezelése, komplexitása elengedhetetlen, összefüggésben álló fogalmakként kellene, hogy megjelenjenek (*Erdősi, 2000*).

Nem tartjuk sikeresnek a *fenntartható környezetvédelem* kifejezést sem, hiszen a környezetvédelemnek tartalmaznia kell, a fenntarthatóság elemeit, illetve a környezet védelme akkor lesz hatékony és sikeres, ha a fenntarthatósági értékrendnek megfelelően kíméli a környezetet beleértve a gazdaság és társadalom környezet centrikus magatartását is.

2.1.2. A ROP program kiegészítő dokumentumban alkalmazott fenntarthatósági elv kritikai elemzése;

A Programkiegészítő dokumentum a Regionális Fejlesztés Operatív Programban foglaltaknál részletesebben tartalmazza a Strukturális Alapok által finanszírozott célokat és a célok eléréséhez kapcsolódó támogatandó tevékenységeket. Intézkedésenként tartalmazza mindazon információkat, melyek szükségesek az egyes intézkedések megvalósításához kapcsolódó támogatási feltételek meghatározásához, illetve melyek szakma-specifikus részei lesznek az adott intézkedés megvalósítása érdekében kiírt pályázati felhívásoknak. Ennek megfelelően a dokumentum intézkedésenként tartalmazza a fejlesztési célokat, a támogatandó tevékenységeket, az elismerhető költségek körét, az adható támogatás mértékét, nagyságát. Magában foglalja a projektek kiválasztási kritériumait és a kiválasztás folyamatát, az intézkedések megvalósulásának mérésére szolgáló mutatókat, illetve az Operatív Program végrehajtását támogató információs rendszer működési elvét és az információcserére kötött megállapodásokat, az Operatív Programmal kapcsolatos tájékoztatására vonatkozó intézkedéseket, és az intézkedések megvalósíthatóságára valamint a Programra vonatkozó előzetes (ex-ante) értékelés megállapításait.

A vizsgálatok tárgyát a ROP Programkiegészítő dokumentum – az SKV-jelentés szerint is környezeti hatású – azon intézkedései képezték (1. táblázat), amelyeknél közvetlen, a környezeti elemek állapotában történő változásokkal jellemezhető hatásokkal lehet számolni.

1. táblázat: A vizsgálatba bevont intézkedések és céljai

Prioritások	Intézkedések	célok	komponensek
1. A turisztikai potenciál erősítése a régiókban	1.1. Turisztikai vonzerők fejlesztése	Turisztikai attrakciók, termékek fejlesztése	1. Nemzeti Parkok fejlesztése
		Az idegenforgalmi vonzerők regionális koncentrátságának csökkentése	2. Világörökségi helyszínek és történelmi városközpontok fejlesztése
		Marketing tevékenységek elősegítése	3. Kastélyok és várak turisztikai funkciókkal való fejlesztése
	1.2. Turisztikai fogadóképesség javítása	Szálláshelyek színvonalának és szolgáltatásainak javítása, valamint új szálláshelyek létesítése	4. Múzeumok látogatóbarát fejlesztése
Szolgáltatások bővítése		5. Aktív turizmushoz kapcsolódó infrastrukturális fejlesztés	
2. Térségi infrastruktúra és települési környezet fejlesztése	2.1. Hátrányos helyzetű régiók és kistérségek elérhetőségének javítása	Alsóbbrendű közúthálózat fejlesztése	1. Az alsóbbrendű közúthálózat építése, burkolatának és alépítményének felújítása, szélesítése és megerősítése
		Ipari területekhez vezető utak építése és felújítása	2. Ipari és turisztikai vonzerejű területek jobb megközelítése
		A turisztikai vonzerők elérését segítő utak építése és minőségének javítása	3. Tömegközlekedési infrastruktúra és a korszerű tömegközlekedést kiszolgáló létesítmények kiépítése
		A helyi tömegközlekedés szolgáltatásai minőségének és infrastrukturális feltételeinek javítása	
	2.2. Városi területek rehabilitációja	Új gazdasági, közösségi és szociális funkciók létesítése	1. Város-rehabilitáció
		Leromlott városi területek megújítása	2. Barnamezős rehabilitáció
		Barnamezős területek vegyes hasznosítása funkcióváltásuk és a települési struktúrába való integrációjuk előmozdítása	
		Innovatív város-rehabilitációs gyakorlatok elterjesztésének ösztönzése	

Az idegenforgalmi fejlesztéseket célzó prioritásban megfogalmazott feladatok és intézkedések (1.1.,1.2.) támogatható tevékenységeinek a magyarázata megfelelően, alaposan, az EU és a WTO³ által támasztott és szabályozott idegenforgalomra vonatkozó elvek és elvárásokkal összhangban támasztja alá az idegenforgalomban kívánatos fenntarthatósági elveket és a szűkebb értelemben vett fenntartható idegenforgalmat. Ezek az indoklások a 1.1. (Turisztikai vonzerők fejlesztése) 1. és 2. illetve az 5. komponensének magyarázatában jól nyomon követhető. A 2. komponens kifejtése ugyan akkor összhangban van a fenntartható városfejlesztési igényekkel is, ami más OP-k kiemelt feladata.

A 1.2. intézkedés (Turisztikai fogadóképesség javítása) támogatható tevékenységeinek 1. komponensébe (Szálláshelyek fejlesztése) helyet kellene adni az *tájba illő ökoszálláshelyek* fejlesztésének (*ecolodge*), amelyek specifikus szálláshelyeket jelenthetnek a folyóparti, hegyvidéki vagy falusi idegenforgalomban.

A prioritás egyértelműen harmonizál a KIOP-pal és AVOP-al, amelyek szintén érvényesítik a fenntartható fejlesztés környezeti szempontú elveit.

A „horizontális témák” címszóban besorolt „Környezetvédelem” (inkább fenntartható környezet) tartalmazza a környezetileg hasznos megoldásokat és a fenntarthatósági értékrend valamennyi idegenforgalomra vonatkoztatható tételét (ld. xxx. táblázat). Sajnálatos módon a két alapintézkedés fenntarthatósági magyarázata azonos, annak ellenére, hogy a két fejlesztés között lényeges különbségek vannak a fenntartható környezet szempontját illetően.

A 2. prioritás (Térségi infrastruktúra és települései környezet fejlesztése) 2. 1. intézkedés (Hátrányos helyzetű régiók és kistérségek elérhetőségének javítása) támogatható tevékenységeinek a fenntarthatósági elemei szintén jól körvonalazottak, ami a 3. komponensre különösképpen érvényes, bár annak 7. pontjára konkrét magyarázat lett volna elvárható.

A horizontális témákban a fenntarthatósági kritériumok általános összegzése valósult meg.

2.2. intézkedés (Városi területek rehabilitációja) céljai – a szociális érzékenység, a fizikai környezet fejlesztése és megóvása, valamint az innovációra fektetett hangsúly révén – megfelelnek a környezetileg fenntartható városfejlesztési elveknek. A támogatható tevékenységek köre jól meghatározott, elsődlegesen a települések egységes megújulását és élhetőségét szolgálják.

A „Város-rehabilitáció” tevékenységi komponens kiemeli a környezeti problémák kezelésére irányuló akciók ösztönzését, ugyanakkor csak a közép- és nagyvárosok ilyen jellegű problémáit hivatott kezelni. A községek környezeti problémáinak (lakossági hulladékkezelés, szennyvízkezelés) kezelése más OP-on keresztül valósul meg (*AVOP 3.4 A falufejlesztés és –felújítás, a vidék tárgyi és szellemi örökségének megőrzése*).

³ World Tourist Organization

A barnamezős területekre vonatkozó támogatható tevékenységek a tipikus környezeti problémákat (a szennyezettséget, a leromlott esztétikai és a rossz fizikai állapotot) kezelik. A beavatkozás földrajzi területeinek lehatárolásából következően, szintén problematikus lehet a községek hasonló problémáinak a megoldása.

A városi ranggal nem rendelkező települések bizonyos környezeti problémáit az AVOP, az ipari parkokra vonatkozó tevékenységeket a GVOP, a környezeti kármentesítést a KIOP vonatkozó intézkedései keretein belül lehetett megvalósítani, habár ez a fajta koherencia sem fedi le teljes körűen a környezeti szempontú fenntarthatósági kritériumok összes elemét.

A horizontális elvekben megfogalmazott környezetvédelmi feltételek általánosak.

2.1.3. A ROP fenntarthatósági útmutatóban rögzített fenntarthatósági elv kritikai elemzése;

A Környezeti Fenntarthatósági Útmutató célja, hogy segítsen a pályázóknak és az értékelőknek, hogyan lehet megfelelni a környezetvédelem szempontjainak a pályázat készítése, a projekt megvalósítása, a létrehozott tevékenység, beruházás működése során éppúgy, mint a tevékenység felhagyását követően. Az útmutató konkrétan és alaposan fogalmazza meg a fenntartható környezet elvét, és megköveteli hogy a pályázó a fenntartható környezet elvét saját szervezetének működtetésében és a megvalósítani kívánt projekt során is igényként kezelje. A dokumentum külön erőssége, hogy a környezeti fenntarthatóság értékelése 2 követelmény: a **környezetvédelmi** (projekt előkészítés, projekt megvalósulás, megvalósítás) és a **speciális környezetvédelmi** (projekt jelleg és projekt típusa) követelmények alapján áll össze.

Az útmutató adott projekt értékelését egy jelleg szerinti és egy típus szerinti szempontrendszer alapján végzi el. Ha a projekt összetett, több szempontrendszer is választható. Az utasítás nem emeli ki, de véleményünk szerint egy projekttypushoz több, 2-3 jelleg szerinti értékelés is társítható. Tehát egy idegenforgalmi projekt típushoz a fejlesztés során alkalmazható jellegét tekintve több értékelési elem is megjelenik (pl. mély- és magasépítészeti munkálatok is szóba kerülnek egyaránt, tehát mindkét építkezés specifikus fenntarthatósági jellemzőit figyelembe kellene venni, értékelni).

2.1.4. A ROP stratégiai környezeti vizsgálatának kritikai elemzése

A Stratégiai Környezeti Vizsgálat célja, hogy védelmet biztosítson az embert körülvevő környezetnek, és hozzájáruljon a környezetvédelmi megfontolások tervekbe és programokba való integrálódásához azok készítési folyamatában, szem előtt tartva a fenntartható fejlődés elvét.

Ezért környezeti vizsgálatot kell végezni olyan tervek és programok készítésekor, amelyek valószínűleg jelentős hatással lesznek a környezetre (Ferencsik I. 2004.). Ezek alapján vizsgálatot kell végezni a nemzeti, regionális vagy helyi szintű programokhoz kapcsolódva többek között a ROP-ok készítésekor is.

A stratégiai környezeti vizsgálat (SKV) tehát a döntéshozási folyamat magasabb szintjeinek környezeti célú integráltságát biztosító döntés-előkészítő eljárás. Ennek segítségével – a projektszinten túlmutatóan - az egyes politikai irányelvek, koncepciók, programok környezettudatos és fenntarthatósági szempontokat hozhatnak szinkronba. Jellemzően nem elsősorban egyfajta hatásbecslésről van szó tehát, hanem a környezeti és fenntarthatósági szempontok a programozás korai szakaszában történő érvényesítéséről, illetőleg a projektek kumulatív környezeti hatásvizsgálatának fontos eszközéről (Péti M. 2005).

Az SKV egyik fő jellegzetessége, hogy együtt készül a tervvel, így menet közben jutnak érvényre a környezeti érdekek. A vizsgálatnak minden esetben környezetvédelmi szempontból is elfogadható kompromisszumokat tartalmazó programot kell eredményeznie. A vizsgálat szorosan kapcsolódik a fenntarthatóság eszméjéhez, mely segíti tehát az ilyen irányú elmozdulást.

Megelőzve a magyar jogszabályi keretek kialakítását a Regionális Operatív Program készítői még 2003-ban elkészítették a ROP SKV módszertanát. A metodika elkészítése a Strukturális Alapokra vonatkozó 1260/1999/EK tanácsi rendelet által előírt ex-ante értékelés, valamint a már említett 2001/42/EK irányelv alapján készült.

Mivel azonban a tervek, programok környezeti hatásainak előzetes értékelésére nem volt általánosan elfogadott módszertan, mindössze az Európai Bizottság által javasolt módszertani anyagok (pl. MEANS collection), ezért a ROP-hoz kidolgozásra került egy módszertani keret.

Ahogy a ROP-hoz készített SKV jelentés⁴ is leírja, a módszertan jellemzően két fő részre különíthető el. Egyrészt környezeti szempontból minősíti a terv nyomán kialakuló **várható új állapotokat**, másrészt igyekszik a **környezetkímélő megoldások megtalálására**. Mivel az ilyen jellegű terveknek (programoknak), nem határértékeknek kell megfelelniük, hanem meghatározott elveknek, céloknak, prioritásoknak, így ezen tervek és programok (környezeti szempontú) értékelésénél **nem lehet alkalmazni határértékrendszereket**, és az azoknak történő megfeleléseket értékelni. Ezek érdekében 2003-ban a ROP környezeti értékeléséhez három viszonyítási „pillér” került kidolgozásra:

1. A fenntarthatósági értékrend kialakítása
2. A környezeti problémák és azok okainak, következményeinek azonosítása
3. A hazai és EU-s környezetpolitikai célok azonosítása

A kialakított fenntarthatósági értékrend megfelelő keretet és viszonyítási alapot ad a ROP illetve a tervek és programok szemléletmódjának átalakítására. Egyfajta tervezési követelményt, alapkritériumokat fogalmaz meg, melyet a tervek és stratégiák megfogalmazásakor figyelembe kell venni. A ROP SWOT analíziséből az SKV folyamata során elkészült egy tisztán környezeti szempontú SWOT analízis.

⁴ Stratégiai Környezeti Vizsgálat a Regionális Operatív Program környezeti szempontú ex-ante értékelésének megállapításához, 2003. augusztus - http://www.rec.hu/skv/doc/SKV_jelentes.pdf

Az intézkedések összevetésre kerültek tehát a fenntarthatósági értékrenddel, ahol vizsgálták a kapcsolat szorosságát és a kapcsolat irányát is.

A turisztikai vonzerők versenyképességének növelése kapcsán az SKV hangsúlyozza, hogy az intézkedés a legtöbb fenntarthatósági kritérium teljesülésére hatást gyakorol, amely összefüggésekre általában a szoros kapcsolat jellemző. A turizmus ágazat fejlesztése jelentős területfoglalással és természeti erőforrás igénybevételével járhat, a turizmusban részt vevő látogatók pedig növelik az adott pontban keletkező hulladékok mennyiségét. A természeti erőforrások és környezeti elemek változása kihatással lehet a természeti értékekre és a biológiai sokféleségre. Az intézkedés ezen negatív hatásai a fenntarthatóságra bizonyos mértékig mérsékelhetők megfelelő feltételrendszer kialakításával és alkalmazásával. Az intézkedések megvalósításánál minden esetben kiemelt figyelmet kell szentelni arra, hogy a fejlesztések a környezeti értékek lehető legkisebb károsodásával párosuljanak és a környezeti károk ne haladják meg a társadalom számára nyújtott előnyöket. A turizmusfejlesztés pozitív „mellékhatása”, hogy a turizmus egyik súlyponti célját képező kulturális illetve természeti érték a fenntartandók közé kerül, így egyes értékek megőrzése egy időre biztosítottá válik. Mindezek mellett szükséges olyan feltételek kialakítása, amely az értékek károsodásának megelőzését, illetve hosszú távú megőrzését és fennmaradását biztosítja a jövő generációk számára, függetlenül attól, hogy milyen turisztikai érdeklődésre számíthat majd a közeljövőben. A fenntarthatósági elemek egy másik részére is érdemes figyelmet szentelnünk, még ha a fenntarthatósággal való kapcsolatuk nem is túl szoros. Ezen feltételek figyelmen kívül hagyása a fenntarthatóság ellenében hat, kiaknázása viszont számos helyi érdek megvalósulását szolgálja pl. a környezethez és a hagyományokhoz illeszkedő fejlesztések megvalósítása különösen a turizmus kapcsán jól érvényesíthető feltétel, a helyi erőforrásokra és munkaerőre támaszkodó fejlesztések, a fenntarthatósági értékrend közvetítése a turisztikai vonzerők kialakításán keresztül stb.

2. táblázat A fenntarthatósági értékrend összevetése a ROP helyzetértékelésével.

A fenntarthatósági értékrend elemei	Szerepel-e a helyzetértékelésben?	A fenntarthatósági helyzet
1. A feltételesen megújuló környezeti elemek megőrzése, javítása	Nem	+
2. A természeti erőforrások igénybe vételének kívánatos szintje	Nem	+
3. A hulladékok mennyiségének és veszélyességének csökkennie kell	Csak említés szintjén	+
4. A fejlesztéseknél a területkímélő megoldásokat kell előnyben részesíteni	Igen (kvi fejezetben)	-
5. A biológiai sokféleség megőrzése	Igen (kvi fejezetben)	-
6. Az építészeti, táji kulturális értékek fennmaradásának biztosítása	Igen (kvi fejezetben)	-

7. A környezethez alkalmazkodó fogyasztási és termelési mintázatok megőrzése	Nem	--
8. Az életmódválasztás lehetőségeinek megőrzése	Nem	-
9. Szubszidiaritás a tevékenységek szintjén	Igen (helyi közig, fejezetben)	--
10. A helyi erőforrások a helyiek hasznát szolgálják.	Nem	--
11. A régió nem korlátozhat más régiót a fentiek elérésében	Nem	-
12. A fenntarthatóság elveinek erkölcsi normává válása	Nem	--

Jelkulcs:

- ++ jó lehetőségek vannak a fenntarthatóságra való áttérésre
- + vannak lehetőségek a fenntarthatóságra való áttérésre
- a jelen állapot kedvezőtlen a fenntartható fejlődés szempontjából
- a jelenlegi állapot fenntarthatatlan

Forrás: SKV

A 2 táblázatban jól látható, hogy a fenntarthatósági értékrend elemei többségükben nem jelennek meg a ROP helyzetértékelésben. Ez a tény, egyébként gyakori volt a megyei és regionális fejlesztési stratégiákban is. Véleményünk szerint nehezen megfogható és számítható dolgokról van szó. Sok esetben csupán a környezet fenntartható kezelésének jelölése jelent meg szó minden mélyebb kategorizálás nélkül.

2.2. Fenntarthatóság érvényesülése a ROP-ban

2.2.1. Elméleti vizsgálatok a ROP összesített környezetvédelmi fókuszú fenntarthatósági értékrendjének kialakítására

Az elemzés a közvetlen környezeti hatással járó ROP intézkedéseknek (1.1.; 1.2.; 2.1.; 2.2.) egy általunk kialakított szakértői fenntarthatósági értékrenddel való összevetésére irányult, amely azt kívánja bemutatni, hogy az egyes intézkedések a fenntarthatósági értékrend kritériumokkal és szempontokkal milyen mértékben vannak összhangban. Adott intézkedés milyen mértékben és milyen területeken van vagy lehet hatással az egyes környezeti elemek és rendszerek állapotának alakulására.

Célunk egy olyan értékrend kialakítása volt, amely egyrészt már meglévő és bevált elveket csoportosít, azaz valamilyen szemlélet- és megközelítési módot, ellenőrzési kritériumokat, viszonyítási alapot jelentenek, másrészt pedig egy gyakorlatorientáltabb, a fenntarthatósági elveknek való megfelelés folyamán mérhető és számon kérhető feltételeket rendszerez.

Mindezek alapján az elemzés koncepcionális és metodikai alapját képező szakértői környezeti fenntarthatósági elvrendszer két jól definiált és alapos előtanulmányokkal elkészített módszertannak (Környezeti Fenntarthatósági Útmutató /KFÚ/ és a Stratégiai Környezeti Vizsgálat /SKV/) a saját szakértői és szakirodalmi ismeretbázisunkkal való ötvözésével készült el.

A KFÚ szempontok csoportosítása – a 438/2001 EK rendelet szerint – két elvet követ: egyrészt megkülönbözteti a projekteket a projekt tevékenységének jellege, másrészt pedig a projekt típusa szerint. Első lépésben a projekt 'típusa' szerinti szempontrendszer általunk korrigált változata alapján értékeltük külön-külön az intézkedéseket. A „korrigálás” a kettő vagy több projekt-típusban szereplő szempontok kiszűrését és ez által egy tisztán az adott projekt-típusra vonatkoztatott szempontrendszer kidolgozását jelentette.

Ez után csak a vizsgálat tárgyát képező négy intézkedéshez illeszkedő projekt-témákat (Turisztika-fizikai, Turisztika-nem fizikai, Közlekedési Infrastruktúra, Települési rehabilitáció), továbbá minden intézkedéshez a környezeti infrastruktúra projekt-téma szempontrendszerét vizsgáltuk. Az így kapott intézkedés-specifikus környezeti fenntarthatósági szempontoknak (kF_i) az intézkedésekkel való összevetése adja a megfelelőségi mátrixot (M_i : Intézkedés-specifikus Megfelelőség), ami az adott kritériumoknak való megfelelésségről tájékoztat (3. táblázat, 1.sz. melléklet).

3. táblázat: Intézkedés-specifikus Megfelelőségi mátrix

Int. 1.1.

kF_i	M_i
1 kF_i	
2 kF_i	
...	
n kF_i	

Második lépésben a projekt-típusaiból kiszűrt közös szempontoknak, valamint a projekt-jelleg szempontjainak az összevonására került sor⁵, amely egy általános környezeti fenntarthatósági kritériumrendszert eredményezett (kF_A).

A KFÚ 136 általános környezeti fenntarthatósági szempontjának mindegyike besorolható az SKV 12 pontos rendszerébe, sőt ebből 18 szempont egyszerre kettőbe is. A szempontok majdnem negyede az SKV értékrend 2-es (A természeti erőforrások igénybe vételének kívánatos szintje) és 3-as (A lerakott hulladékok mennyiségének és veszélyességének csökkentése) kategóriájába sorolhatók, 14 és 10%-ka a 9-es (Szubszidiaritás a tevékenységek szintjén) ill. 4-es (Terület felhasználási korlátok érvényesítése) kategóriába esnek.

A 8 (Az életmódválasztás lehetőségeinek megőrzése), 10 (A helyi erőforrások a helyiek hasznát szolgálják), 11 (A régió nem korlátozhat más régiót) és 12 (A fenntarthatóság

⁵ A 'Képzés' és 'Tanácsadás' jellegű projektek szempontrendszere nem szerepel az eljárásban.

elveinek erkölcsi normává válása) SKV- elvek (1, 2, 1, és 1 százalékkal) szinte alig érvényesülnek a kritériumrendszerben. Ez azért is lehetséges, mert az I. NFT-ben használt „környezeti fenntarthatóság elve” nem képes a fenntarthatóság minden dimenzióját megfelelően kezelni. (Ezt valahol még máshol is jó lenne megemlíteni). Az SKV négy csoportba sorolja a 12 pontos általános kritériumrendszerét (4. táblázat). A KFÚ szempontjainak jelentős része (63%) tartozik az 1. csoportba, amely a *szükségletek kielégítése és a természeti/környezeti értékek megőrzése közötti hosszú távú egyensúly elérésére* irányul. Említést érdemel, hogy a csoportba tartozó három fenntarthatósági kritérium mindegyike a környezet vagy a táj valamilyen materiális elemét érinti. Az Útmutató általános szempontrendszerének nem egészen 7%-ka sorolható be csupán a 8, 10, 11, ill. 12 „SKV-pontokba”, amelyek többnyire az egyén és a társadalom fenntartható szerepét hangsúlyozzák.

4. táblázat: Fenntarthatósági Értékrend

<p>I. A szükségletek kielégítése és a természeti/ környezeti értékek megőrzése között hosszú távú egyensúlyt kell elérni.</p> <p><i>(a) a környezet igénybevétele ne haladja meg a források keletkezésének a mértékét, illetve</i></p> <p><i>(b) a környezet terhelése ne haladja meg a környezet asszimilációs kapacitását.</i></p>	<p>1. A lételemnek tekintett, feltételesen megújuló környezeti elemek (levegő, víz, föld, élővilág) készleteit és állapotát és az általuk alkotott környezeti rendszer potenciálját, önszabályozó képességét, a rendszer terhelhetőségének határán belül fenn kell tartani, illetve ahol ez szükséges és lehetséges, állapotukat javítani kell.</p> <p>2. A természeti erőforrásokkal való gazdálkodásban általánosan a feláldozott és a létrehozott értékek pozitív egyenlege kell, hogy érvényes miközben a meg nem újuló erőforrások igénybevétele nem haladhatja meg az ütemet, amennyivel azok megújuló erőforrásokkal való helyettesítése megoldható.</p> <p>3. A természetbe hulladékként visszakerülő anyagok mennyiségének és veszélyességének csökkennie kell.</p> <p>4. A rendelkezésre álló terület felhasználásánál az igénybe vehető területek nagyságát kemény felső korlátnak kell tekinteni, így a fejlesztéseknél a területkímélő megoldásokat kell előnyben részesíteni.</p>
<p>II. A kardinális értékek elvesztésével járó folyamatok nem tűrhetők el.</p> <p><i>Minden kipusztított faj belőlünk vesz el valamit.</i></p>	<p>5. A biológiai sokféleség megőrzésének feltételeit: a természetesen előforduló fajok, és tenyésztett vagy természetesen hagyományos fajták megőrzését és védelmét, a természetes és természetstílusú élőhelyek sokszínűségét, és térbeli koherenciáját biztosítani kell.</p> <p>6. Az építészeti, táji és kulturális értékek fennmaradását biztosítani kell.</p>
<p>III. Meg kell adni mindenkinek a lakóhelyén az emberhez méltó élet lehetőségét mind a jelenben, mind a jövőben. Egy fejlesztésnek akkor van értelme, ha jobb lesz tőle ott élni.</p>	<p>7. A fejlesztésnek meg kell őriznie a helyi kultúrát, azokat a termelői és fogyasztói mintázatokat, amelyek a környezethez való alkalmazkodás során alakultak ki, s hosszú távon biztosították a helyi közösség és környezet harmóniáját. Emellett vagy amennyiben ez már nem lehetséges a fejlesztéseknek a fenntartható termelői és fogyasztói mintázatok kialakítását kell támogatni. A termelői és fogyasztói mintázatok átalakításának iránya az anyag és energia intenzív termékek és szolgáltatások körétől, az anyag és energia szegény inkább tudás és kultúra alapú termelés, és fogyasztás irányába kell, hogy mutasson.</p>

	8. A helyi közösségeknek ne szűküljenek a lehetőségei az igényelt és választható életmódok tekintetében, amennyiben ezek nem zárják ki egymást, és megfelelnek mind a fenntarthatóság, mind a fejlődés kritériumainak.
	9. Minden a környezetgazdálkodással összefüggő tevékenységet azon a szinten kell megvalósítani, ahol a probléma kezelése a legnagyobb környezeti és egyéb haszonnal, és a legkisebb környezeti kockázattal ill. kárral jár.
	10. A helyi szinten kezelhető erőforrások használata elsősorban a helyi közösség hasznát szolgálja.
IV. A fenntartható fejlődést csak felelősségteljes ember érheti el.	11. Az egyén, közösség, régió (vagy más tervezési területi egység), nem veszélyezteti - sem közvetlen, sem közvetett formában - más régiókban (területeken) ugyanezeknek a követelményeknek az érvényesülését.
<i>Az egyén életminőségének javulása sem a saját, sem a mások által preferált környezeti javak sérelmére nem történhet.</i>	12. Meg vannak az eszközök ahhoz, hogy a fenntarthatóság elvei tudatosuljanak, és erkölcsi normává váljanak a társadalom tagjaiban, és ezzel párhuzamosan az érintetteknek a döntésekben való részvétele biztosítva legyen.

forrás: SKV

Az általános fenntarthatósági szempontrendszer végül a SKV 12 pontos általános fenntarthatósági elveivel vetettük össze és kaptuk meg az értékelés alapját képező végleges szakértői környezeti fenntarthatósági elvrendszerünket (kFsz, 2.sz. melléklet), amellyel végül a szakértői környezeti fenntarthatósági elvrendszernek való megfeleléségi mátrixot képeztünk (**M_ö**: Összesített Megfeleléségi mátrix, 5. táblázat és 3.sz. melléklet).

5. táblázat: táblázat: Összesített Megfeleléségi mátrix

M_ö				
kF_{SZ}	Int. 1.1.	Int. 1.2.	Int. 2.1.	Int. 2.2.
1kF _{SZ}				
2kF _{SZ}				
...				
nkF _{SZ}				

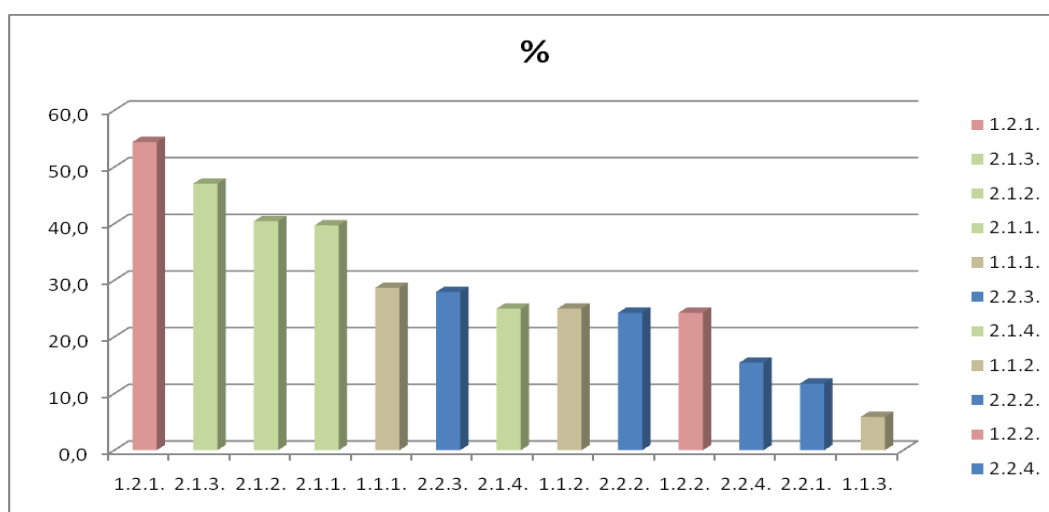
A megfelelésesség tulajdonképpen azt jelentette, hogy az adott intézkedés nettó teljesíti-e az új szempontrendszerben lefektetett elveket (igen vagy nem). Szándékosan nem kívántuk ezt a teljesülést – az SKV-hez hasonlóan – a kapcsolat szorossága, iránya, mértéke szerint még tovább finomítani. Azt az alapelvet próbáltuk követni, miszerint egy adott fejlesztés eredménye, fenntarthatósági szempontból, csak kétirányú lehet: pozitív vagy negatív.

2.2.1.1. Általános ROP mechanizmusok és beavatkozási logikák nettó fenntarthatósági hozadéka, elméleti szinten

Mint látjuk, az SKV-ben kifejtett fenntarthatósági értékrend bár tartalmazza a kulcsfontosságú és környezeti szempontból releváns értékeket, azok megfogalmazása általános ahhoz képest, hogy projektszintű érvényesítésük konkrétabb értékrendszert követel meg különösen az 1.1., 1.2., 2.1 és 2.2. intézkedéseket illetően. Ezért az alábbiakban a már bemutatásra került szakértői fenntarthatósági értékrendnek a program intézkedéseivel, illetve céljaival való összevetéséből kapott eredményeket foglaljuk össze⁶.

A felállított új értékrendnek való megfelelés jelentős szórtságot mutat (1. ábra). A módszer alapján „legfenntarthatóbb” intézkedés a *hátrányos helyzetű régiók és kistérségek elérhetőségének javítása* (2.1.), a fenntarthatósági kritériumrendszer legnagyobb hányadát teljesítő cél pedig a *szálláshelyek színvonalának és szolgáltatásainak javítása, valamint új szálláshelyek létesítése* (1.2.1.).

1. ábra: A szakértői környezeti szempontú fenntarthatósági elv szempontjainak százalékos érvényesülése intézkedések szerint

A 2.1.-es intézkedés ilyen magas megfeleléségi értékének egyik lehetséges oka, hogy a többnyire útépitési munkálatokat jelentő tevékenységek jól definiált környezetvédelmi elvárásoknak és feltételeknek kell, hogy megfeleljenek. Másrésztől disszonáns eredménynek tűnhet, hogy a természeti környezetünkbe, azaz magába a tájba való direkt beavatkozás ennyire fenntarthatóan kivitelezhető. Tehát nem minden antropogén tevékenység káros, a fenntarthatóság környezeti szempontjai nem egy szigorú környezetvédelmi feltételrendszer, amelyben bármilyen akció, amely a természetet befolyásolja, el kellene utasítani. Ilyen megfontolásból a ROP jól fogalmazza meg a feltételrendszert és a komponenseken keresztül támogatott tevékenységek indokoltságát.

⁶ Az elemzés alapját a ROP dokumentum képezte

Bár az 1.2.-es intézkedés színvonal- és szolgáltatásjavításra irányuló célja kapta a legtöbb értéket, az intézkedés szolgáltatások bővítését célzó tevékenysége már koránt sem ennyire fenntartható. Az okok valószínűleg az új beruházások káros hatásfolyamataiban keresendők.

A városi területek rehabilitációja intézkedéscsoport céljai viszonylag alacsony megfelelési értékeket kaptak, amely a későbbiekben részletezendő városi környezeti problémák következménye.

Általánosságban elmondható, hogy a négy intézkedés tizenhárom féle tevékenysége közül azok a környezeti szempontból fenntarthatóbbak, amelyek konkrét fizikai, materiális, tehát a környezetre direkt befolyásolással bíró projekteket jelentenek. Ez a megállapítás első hallásra ambivalensnek tűnhet azok számára, akik úgy gondolják, hogy ami közvetlen környezeti beavatkozással jár, az már eleve nem lehet környezeti! szempontból fenntartható, azonban ez a tény pontosan arra a – gyakran a köztudatból is hiányzó – elvre hívja fel a figyelmet, miszerint a környezeti szempontból fenntartható antropogén tevékenységeknek pont azt a környezettudatosságot kell tartalmazniuk, amellyel az adott környezetet befolyásolva egy hosszútávon fenntartható, az emberi egészséget nem károsító, új létesítményt kapunk.

Az alábbiakban intézkedéstípusonként vizsgáljuk meg a szakértői környezeti szempontú fenntarthatósági megfelelési értékek alakulását.

2.2.1.2. ROP 1.1 intézkedés

A turisztikai vonzerők fejlesztése c. intézkedéstípus marketingtevékenységek elősegítésére irányuló célja kapta a legkevesebb fenntarthatósági megfelelési értéket. Ennek elsődleges oka azonban kevésbé a fenntarthatatlanságból, mint inkább a cél jellegéből adódik. Ha a szempontrendszer ide vonatkozó elemeit tekintjük (környezeti tudat, környezeti szemlélet, költségcsökkentés, helyes környezeti magatartásra való nevelés), akkor a cél jelentős fenntarthatósági kritériumokat teljesít.

Az intézkedés további két célja (turisztikai attrakciók fejlesztése, azok regionális koncentráltóságának csökkentése) az értékrendszernek való megfelelés középső tartományában található. A két tevékenységcsoport többnyire azonos kritériumoknak felelnek meg, a biológiai sokféleség megőrzése és az építészeti, táji kulturális értékek fennmaradásának biztosítása szempontjából jól fenntarthatóak.

2.2.1.3. ROP 1.2 intézkedés

A turisztikai fogadóképesség javítását szolgáló célok környezeti fenntarthatósági szempontból két szélsőértéket képviselnek. A szálláshelyek színvonalára irányuló tevékenység a legmagasabb értéket kapta, ezáltal a legfenntarthatóbb célnak bizonyult. Egyik oka ennek, a célként is megfogalmazott, szálláshelyek környezetbarát üzemeltetése, azaz a konkrét környezetvédelmi és természet-megőrzési akciók ösztönzése. Az intézkedés pályázati útmutatójában szereplő értékelési rendszer is külön részletezettséggel kitér a környezetvédelem, mint horizontális elv teljesülésére vonatkozóan. Ez alapján javasolt a projekt valamilyen környezetvédelmi minősítő rendszerhez való csatlakozása, kitér a zöldmezős beruházás kérdéskörére és a természeti erőforrások használatára is.

Ami a szolgáltatások bővítését illeti, a tevékenység – az új infrastruktúra kiépítésével járó környezetterhelésből kifolyólag – egy sokkal alacsonyabb megfelelőségi mutatóval rendelkezik.

2.2.1.4. ROP 2.1 intézkedés

A hátrányos helyzetű régiók és kistérségek elérhetőségét javító tevékenységek, az értékelés alapján, többnyire jó fenntartható projekteknek számítanak. Amint azt fentebb is kiemeltük, ez leginkább az építési tevékenységeket jól szabályzó környezetvédelmi előírásoknak köszönhető. A négy célrendszer közül a városi tömegközlekedés fejlesztését ösztönző, valamivel kisebb értéket kapott, ami a nagy- és középvárosi problémákkal van összefüggésben. Alapvetően kevésbé fenntartható egy olyan tevékenység, amely önmagában egy átlagosnál nagyobb terheltséggel rendelkező milióban valósulna meg, a környezeti elemek vagy a biológiai sokféleség fenntartása így jóval problematikusabb is.

2.2.1.5. ROP 2.2 intézkedés

A fenntarthatósági értékrendben középértékkel jellemezhető barnamezős területek fejlesztésére irányuló tevékenységet leszámítva, a városi területek rehabilitációját célul tűző rész-projektek inkább alacsonyabb fenntarthatósági mutatókkal rendelkeznek. Ez egyrészt az előzőekben is említett városi környezet tipikus környezeti problémáiból és konfliktusaiból adódik, másrészt – a 2.2.1.-es cél esetében – inkább az immateriális (funkcióváltás) beavatkozások következménye.

2.2.2 A ROP monitoring és értékelési folyamatainak vizsgálata

A Nemzeti Fejlesztési Terv előkészítési szakaszát követően, 2003 májusától indult meg az EU Strukturális Alapok felügyeletét biztosító Monitoring Bizottságok felállítása, illetve összetételük kialakítása. Az egyes Operatív Program Monitoring Bizottságok a megfelelő OP Irányító Hatóságok irányítása alá tartozó pénzeszközök felhasználását felügyelik. A 1260/1999 EK tanácsi rendelet 35. cikke szabályozza a különböző szintű Monitoring Bizottságokat.

A 124/2003. (VIII. 15.) Kormányrendelettel összhangban létrejött Regionális Fejlesztés Operatív Program Monitoring Bizottság legfontosabb feladatai a következők voltak (124/2003.(VIII.15.) Kormányrendelet 11.§ (2) pontja szerint):

- megerősíti vagy módosítja a Program-kiegészítő dokumentumot, beleértve a támogatás megfigyeléséhez, illetve ellenőrzéséhez használatos fizikai és pénzügyi mutatókat (indikátorokat);
- az OP jóváhagyásáról született döntéstől számított hat hónapon belül értékeli és jóváhagyja az egyes intézkedések keretén belül finanszírozott pályázatok kiválasztásának kritériumait;
- áttekinti a támogatás célkitűzései elérése érdekében történt előrehaladást;
- vizsgálja a végrehajtás eredményeit, különös tekintettel az egyes intézkedésekkel kapcsolatos célkitűzések megvalósulására;
- megvizsgálja és jóváhagyja az éves végrehajtási beszámolókat és a programot lezáró jelentéseket, mielőtt azokat az Irányító Hatóság az Európai Unió Bizottsága elé terjeszti;

- megtárgyalja és jóváhagyja azokat a javaslatokat, amelyek az Alapokból történő hozzájárulásra vonatkozó Európai Bizottsági határozat tartalmának módosítására vonatkoznak;
- bármely esetben javasolhatja az Irányító Hatóságnak a támogatás olyan felülvizsgálatát vagy módosítását, amely lehetővé teszi a célok hatékonyabb elérését vagy a támogatás kezelésének javítását;

A Monitoring Bizottságok nem-kormányzati tagjai összetételére vonatkozó partnerségi alapelveket a Fejlesztéspolitikai Koordinációs Tárcaközi Bizottság (FKTB) 15/2003 (VI. 5.) sz. határozata fogalmazza meg. A határozat ajánlása értelmében került sor – az EU Strukturális Alapok vonatkozásában érvényesülő uniós gyakorlatnak, illetve a nemzeti szabályozásnak megfelelően – a környezetvédő szervezetek bevonására az összes Monitoring Bizottság tevékenységébe.

A fenntartható fejlődés horizontális célkitűzése értelmében, a monitoring bizottságokban részt vevő környezetvédő civil szervezetek a Magyar Természetvédők Szövetsége és a Környezet és Természetvédő Társadalmi Szervezetek Országos Találkozója.

Az 1/2004 (I. 5.) Kormányrendelet és a 10/2004 (VI. 12) TNM rendelet értelmében a projekt megvalósítás és monitoring során a VÁTI Kht. volt a közreműködő szervezet. A feladatra való kijelölés az előcsatlakozási alapok, a ROP esetében elsősorban a területfejlesztési és határ menti együttműködési Phare programok végrehajtó ügynökségeként szerzett tapasztalatok, referenciák alapján történt. A sikeres monitoringhoz szükséges, a nyertes projekt, ill. kedvezményezett által kitöltendő dokumentumok, formanyomtatványok minimális információval szolgálnak a fenntarthatóság környezeti szempontjainak értékelését tekintve.

Az 'Utánkövetési jelentésben' csak a projekt jövőbeli folytonosságára vonatkozó kérdéssor szerepel, amely nem tér ki részletesen a környezeti szempontokra. Az 'Egyszerűsített projekt előrehaladási jelentés' is csak a pályázati kiírásban és a szerződésbe foglalt környezetvédelmi kritériumok teljesítettségére tér ki, anélkül, hogy annak minőségi vagy mennyiségi értékelési lehetőségeit megadná. A 'Projekt előrehaladási jelentésében' csak a tevékenység környezeti fenntarthatóság horizontális elvének érvényesüléséről kellett szöveges formában nyilatkoznia a kedvezményezetteknek. A 'Projekt zárójelentése', az alábbi kérdéseken keresztül, már konkrét információadásra kötelezi a projektgazdát:

- Pályázatban vállalt tevékenységek (Cselekvési és ütemterv, valamint a pályázati formanyomtatvány 5.7.1. illetve 5.7.2. pontja alapján)
- Tevékenység indikátora (amennyiben mérhető és releváns)
- Az indikátortáblázatban foglalt indikátorok közül a vonatkozó indikátorok
- Pozitív környezeti hatású-e vagy környezetvédelmi szempontból pozitív hozadékot tartalmaz-e a projekt? (Igen/Nem)

- intézkedés esetében: A megtisztított földterület (városi terület, barnamező), a többi intézkedés esetében a létesített zöldterület nagysága
- Környezeti hasznok által érintett lakosság száma

Összességében megállapítható, hogy a monitoring-folyamat során összegzett információk hiányosak, a környezeti fenntarthatóságot tekintve nem eléggé hangsúlyosak, azokban nem jelennek meg a környezeti problémák tendenciáit leíró és megoldási javaslatokat generáló elemek.

A monitoringtól eltérően, amely a projekt fizikai és pénzügyi megvalósításának nyomon követését valósítja meg, a projektértékelési mechanizmus – a környezeti szempontokat tekintve – két környezeti állapot közötti változást vizsgálja, azaz a tervezett és a megvalósult állapotokat elemzi. Az értékeléskor a projekt egésze kerül átvizsgálásra, célja a tevékenységek hatásának vizsgálata a megoldani kívánt társadalmi-gazdasági probléma viszonylatában.

2002 áprilisában a Regionális Operatív Program környezeti szempontú ex-ante értékelése kezdődött meg a stratégiai környezeti vizsgálat (SKV) formájában⁷.

A ROP-ról hivatalos mid-term értékelés nem készült és ex-post értékelés sem született még. Egyedül csak a monitoring adatokat összegző nyomon követési jelentések tartalmaznak a puszta végrehajtási adatokon némileg túlmutató információkat. E jelentések azonban nem szolgáltatnak a környezeti vagy fenntarthatósági értékelés szempontjából releváns új információkat.

⁷ Az SKV kritikai szempontú értékelését jelen tanulmány 2.1.4. fejezete tartalmazza

3. PROJEKT-ÉRTÉKELÉS

A mintaprojektek kiválasztása és a mélyinterjúk elkészítése

A mintaprojekteket a VÁTI, mint a ROP pályázati programjaiban közreműködő szervezet, szempontrendszerünk alapján válogatta ki és bocsátotta rendelkezésünkre. A projektek kiválasztásának szempontrendszere alapvetően a megbízás tárgyát képező négy intézkedés (1.1; 1.2; 2.1; 2.2) viszonylag kiegyenlített területi szórtságban (7 régió) történő vizsgálatának lehetőségét kívánta megvalósítani, úgy hogy a gazdaságilag elmaradottabb és a fejlettebb régiók is összehasonlíthatók legyenek (5. táblázat).

5. táblázat: kiválasztási szempontrendszer

Prioritások	Intézkedések	célok	Régió (kért)	Régió (kapott)
1. A turisztikai potenciál erősítése a régiókban	1.1. Turisztikai vonzerők fejlesztése	1.1.1. Turisztikai attrakciók, termékek fejlesztése	Nyugat-Magyarország Közép-Magyarország Dél-Dunántúl	<i>Észak-Alföld (Tiszakürt⁸)</i>
		1.1.2. Az idegenforgalmi vonzerők regionális koncentráltóságának csökkentése		Dél-Alföld (Tiszakécske)
		1.1.3. Marketing tevékenységek elősegítése		
	1.2. Turisztikai fogadóképesség javítása	1.2.1. Szálláshelyek színvonalának és szolgáltatásainak javítása, valamint új szálláshelyek létesítése	Észak -Alföld Dél-Alföld	Észak-Alföld (Debrecen)
				<i>Dél-Dunántúl (Somogytúr⁶)</i> Közép-Dunántúl (Tata)
		1.2.2. Szolgáltatások bővítése		
2. Térségi infrastruktúra és települési környezet fejlesztése	2.1. Hátrányos helyzetű régiók és kistérségek elérhetőségének javítása	2.1.1. Alsóbbrendű közúthálózat fejlesztése	Dél-Alföld	
		2.1.2. Ipari területekhez vezető utak építése és felújítása	Észak-Magyarország	Dél-Alföld (Mórahalom)

⁸ a projektről nincs információ

		2.1.3. A turisztikai vonzerők elérését segítő utak építése és minőségének javítása	Észak -Alföld	
		2.1.4. A helyi tömegközlekedés szolgáltatásai minőségének és infrastrukturális feltételeinek javítása	Dél-Dunántúl (Pécs)	
	2.2. Városi területek rehabilitációja	2.2.1. Új gazdasági, közösségi és szociális funkciók létesítése	Nyugat-Magyarország Észak -Alföld, Észak-Magyarország	Dél-Dunántúl (Marcali) Dél-Alföld (Gyula)
		2.2.2. Leromlott városi területek megújítása		
		2.2.3. Barnamezős területek vegyes hasznosítása funkcióváltásuk és a települési struktúrába való integrációjuk előmozdítása	Észak -Alföld Észak-Magyarország Dél-Dunántúl	
		2.2.4. Innovatív város-rehabilitációs gyakorlatok elterjesztésének ösztönzése		

Sajnálatosan a VÁTI-tól csak 10 projektet kaptunk ebből kettő pedig semelyik általunk vizsgált intézkedés-csomagba sem esik bele (2.3.1. intézkedés: Dél-Dunántúl /Hajdúböszörmény/ és 3.3.1. Intézkedés: Dél-Alföld /Szeged/). Ezért a projektek értékelése is bizonyos korlátokba ütközött, a négy intézkedés tizenhárom céljából mindössze csak négyet sikerült elemezni (1.1.2.; 1.2.1.; 2.1.2.; 2.2.1.), tehát a nyolc nyertes pályázóval készített interjúból öt interjú tartozott azon ROP- intézkedések csoportjába, amelyek elemzését a megbízó megbízásában külön kiemelte. Ennek ellenére a többi három elnyert pályázatot érintő interjút is értékeltük oly mértékben, amilyenben azt a releváns válaszok lehetővé tették.

Az interjúalanyokkal előzetesen telefonon egyeztetett időpontban, személyes beszélgetés zajlott le (4.sz. mellékletben található interjúvázlat alapján). Az interjúk minden esetben

először a beszélgetés céljának ismertetésével kezdődtek. Arra törekedtünk, hogy az alanyok szabadon kifejhessék gondolatukat, ugyan akkor arra próbáltuk ösztönözni őket, hogy ne a pályázat szövegét ismételjék meg, az egyes fogalmakat fejtsék ki saját szavaikkal, jelenítsék meg, hogy mi volt a szándék, a cél, s mi volt a motiváció. Első sorban a pályázó elképzeléseinek megismerésére törekedtünk.

Az interjú tizenhárom fő kérdéscsoportra osztható. A projekt általános információi (1. kérdés), a pályázó szakmai, gyakorlati háttere (2. kérdés) és a pályázással, fenntarthatósági aktivitásokkal kapcsolatos korábbi tapasztalatok megadása (3. kérdés) egy általános képet nyújt a pályázóról és a projektről. A negyedik kérdéscsoportban a pályázás történetére kérdeztünk rá, az ötödik és hatodik kérdések pedig magáról a fenntarthatóság fogalmáról, illetve elveinek ismeretéről szolgáltak a pályázó szemszögéből információval. Az interjú hetedik kérdéscsoportja tér ki konkrétan a projektre, először annak általános, majd specifikus részeire. A nyolcas pont kérdése utal a fenntarthatóság projektszintű érvényesülésére, a kilencedik pedig a jövőbeni szándékokra. A tizedik, tizenegyedik és tizenkettedik kérdések egy szubjektív értékelés megfogalmazására, konkrét fenntarthatósági terv léteire, ill. az útmutató minősítésére kérdez rá. Az utolsó kérdéssel a fenntarthatósági elvek társadalmi-gazdasági összetevőinek értékelésére ösztönöztük a válaszolót.

3.1. Projektszintű vizsgálatok, gyakorlati esettanulmányokkal

Az interjúk írásos kivonatait az 5. sz. melléklet tartalmazza.

Az elvégzett interjúk interjúalanyai az esetek többségében projektmenedzserek, ügyvezetők, gazdasági vezetők, önkormányzati projektfelelősök (a továbbiakban: menedzserek) voltak.

Általánosságban elmondható, hogy a fenntarthatóságnak (fenntartható környezetszemlélet) mint horizontális elvnek ismerete és annak a projektekben történő alkalmazása között lényeges eltérés tapasztalható. A fenntartható fejlődés elvének ismerete lényegesen alacsonyabb, mint annak a gyakorlatban – a pályázatban történő megvalósítás során.

Az interjúkban különös hangsúlyt fordítottunk a 4.1, 4. 2, 5, 6.1, 6. 4, 7. 3, 7. 4-7. 7, 8, 11, kérdésekre történő válaszokra (lásd: 4.sz. melléklet).

A válaszadásból elsősorban az tűnik ki, hogy a válaszadók a fenntarthatóságot a pénzügyi fenntarthatóságként értelmezik, ami a fenntarthatósági elvek nagyon halvány ismeretére utal, s ami a 11. kérdésre adott válaszokból is kitűnik: a szereplők nem ismerik, nem találkoztak fenntarthatósági tervvel. Ezt a tényt támasztják alá a 12. kérdésre adott válaszok is, mely szerint a fenntarthatósági útmutatót a megkérdezettek közül csak kettő projektmenedzser látta (ebből az egyik jónak találta).

A többi kérdésre adott válasz egyértelműen erősíti meg, hogy a projektmenedzserek nagy többsége (4.1, 4.2, 7.3) csupán a pénzügyi fenntarthatóságra gondol és az interjú során az ezzel kapcsolatos véleményét, ismereteit és a projektmegvalósításnak ezt a szempontját magyarázza, ismerteti.

Az 5. kérdésre adott válaszadások és vélemények szintén hiányos fenntarthatóság-ismeretről tájékoztatnak, ugyanis azok vagy a már ismert pénzügyi fenntarthatóságról

szólnak, vagy általános, frázisszerű illetve a vizsgált téma szempontjából nem értelmezhető megfogalmazásokkal találkozunk.

A 6.1 és 6.4 válaszok is csupán a fenntarthatóság pénzügyi szempontjának ismeretét támasztják alá. Ezzel szemben az egyik (1.1 intézkedéshez tartozó pályázat) menedzsere az idegenforgalmi fejlesztések keretében az idevágó alternatív energiahasznosítási módszerek alkalmazásáról szól, egy válaszadó pedig pontosan elkülöníti a projekt pénzügyi fenntarthatóságot a környezeti fenntarthatóságtól.

A 7. 3. kérdésre adott válaszok is a pénzügyi fenntarthatósággal kötik össze a választ, csupán egy interjúalany nevezi meg a belső infrastruktúrában felhasznált geotermikus energia pozitív fenntartható jellegét.

A fenti megállapítások alapján nem is volt várható, hogy a 8. kérdésre kielégítő és tartalmas leírást és magyarázatot kapunk. Az esetek többségében semminemű reakció nem értelmezhető.

A 7.4–7.7 jelzésű táblázatokban az intézkedéssel kapcsolatos tevékenység megvalósulását kellett megjelölni. Ezek a megjelölések többnyire megtörténtek, az elvárásoknak megfelelőek. Ezekkel bizonyítható (ha a projektmegvalósításban ez meg is történt), hogy a környezetvédelmi megfogalmazás a fenntarthatósággal ellentétben még mindig értelmezhetőbb, közismertebb fogalom.

Vannak azonban példák olyan, táblázatkitöltésre is, amelyek során a megkérdezett a mérvadó intézkedéssel kapcsolatban nem tudja felismerni a vízpart turisztikai fizikai beruházásai és az ökológiai adottságok közti összefüggés megítélésének szükségességét. Pozitív példaként említhető, hogy a nem kiemelt (általunk nem tanulmányozott) 2.3. intézkedés keretébe tartozó pályázatnál (oktatási intézmény) a fizikai beruházás keretében fontos környezeti megfontolások közepette történt a beruházás.

Az egyes interjúk lekérdezésében a fenntartható fejlődéssel kapcsolatos válaszok, elmondások, értékelések az esetek többségében nem logikusak (nincs összefüggés közöttük, többnyire körben forgó definíciókról van szó). Összehasonlítva azonban a kitöltött 7.5. – 7.7 táblázatokkal látni lehet, hogy a fenntartható környezet elemeire vonatkozó mutatók jól alátámasztják a horizontális elv szerepét a projektmegvalósítás során.

4. ÖSSZEGZÉS

Összességében megállapítható, hogy a SKV módszerei alkalmasak a ROP , illetve más programok értékelésére, azonban a már fentebb említetteken kívül a módszereket finomítani kell. Véleményünk szerint a fenntarthatósági értékrendszert szigorúbban kellene megfogalmazni. Az SKV problémafája túlságosan általános, és nagyon leegyszerűsített, a regionális problémák feltárása alapján készült országos szintűre. Ez egyrészt azért rossz, mert a területi különbségekből fakadó különböző problémák, leegyszerűsödnek, azáltal, hogy a hasonló jellegű problémákat egy csoportba sorolják. Aminek az a veszélye, hogy a probléma nem megfelelő intézkedéshez lesz rendelve. Másrészt viszont olyan dolgok is megfogalmazásra kerülnek, amelyek az egyik oldalon (mind fogalmi, mind pedig térbeli értelemben) probléma, míg a másik oldalon kimondottan a környezetvédelem és a fenntarthatóság érdekeit szolgálja. Például problémás állapotként kerül feltüntetésre a mezőgazdasági területek művelésének felhagyása, a legeltetése megszűnése, holott ez egy adott területi szinten eredményezheti egy új szukcessziós folyamat kialakulását, vagy pufferzónája lehet egy magas biodiverzitású területnek.

Maga az értékrendszer jó kiindulási pont, ám a fenntarthatósági értékrend még bővíthető, és szigorítható a hathatósabb eredmények elérése érdekében. Például a III/9 pontban megfogalmazottak szerint „Minden a környezetgazdálkodással összefüggő tevékenységet azon a szinten kell megvalósítani, ahol a probléma kezelése a legnagyobb környezeti és egyéb haszonnal, és a legkisebb környezeti kockázattal ill. kárral jár”. Ezen megfogalmazásban a „szint” fogalmat ki lehetne szélesíteni területi szintre is, valamint a „legkisebb környezeti kockázatot” radikalizálni lehetne „nem jár környezeti kockázattal” megfogalmazásra, annak érdekében, hogy a jelenlegi negatív tendenciák mind globális, mind pedig lokális környezetben megálljanak.

A területiség, a lokalitás figyelembe vétele nem csak az elkészített ROP programban jelenik meg alulreprezentáltan, hanem az SKV módszertanában is. A fenntarthatósági értékrendben nagyobb mértékben kellene hangsúlyozni a területiség kérdését. Ki kellene emelni, hogy mind az erőforrás-gazdálkodás, mind a hulladéktermelés -elhelyezés területén a szigorú csökkenésnek helyi szinten kell megvalósulnia (nem regionális, vagy országos szinten). Hiszen belátható, hogy ha regionális szinten pl. nem növekszik a hulladéktermelés, vagy az emisszió, az megvalósulhat úgy is, hogy a nagyvárosokban az értékek a kétszeresükre emelkednek, míg a kibocsátások csökkenését a rurális térségek befolyásolják. Ez pedig – ha regionális (vagy magasabb hierarchia szinten) „fenntarthatóvá” teszi a rendszert – nyilvánvalóan a locusokban éppen a fenntarthatósági kritériumrendszerben megfogalmazottak szenvednek csorbát.

Az értékelési rendszerben rendkívül széles körben kell alkalmazni a környezetpolitikai célokat. Lehetőség szerint azokat, amelyek a szigorúbb határokat szabják. Vagyis ha a magyar NKP szigorúbb határvonalakat alkalmaz, mint az EU Környezeti Cselekvési Programja, akkor a magyar szabályok legyenek az irányadók. A környezetpolitikai céloknál célszerű lenne már olyan célokat is megfogalmazni, melyek elérését a jogszabályok csak későbbi időpontban teszik kötelezővé.

A fenntarthatóság elvének alkalmazása nem csak a szűk értelemben vett környezeti elemek védelmére, megőrzésére irányuljon, hanem egyenrangúan legyen érzékelhető a

környezettudatos, ökocentrikus gondolkodásmód is. Ezért a későbbiekben a programozás folyamatában alulreprezentáltan megjelenő környezeti magatartásra vonatkozó elveknek (az életmódválasztás lehetőségeinek megőrzése, a helyi erőforrások a helyiek hasznát szolgálják, a régió nem korlátozhat más régiót és a fenntarthatóság elveinek erkölcsi normává válása) a szigorúbb érvényesítése szükséges.

Ahogy Péti M. (2005) is írja, a számos kedvezőtlen körülmény miatt maga a 2003-ban készült ROP is gyengén jeleníti meg a területi megfontolásokat. Ám ezzel ellentétben a ROP SKV-ját magas színvonalú munkának értékeli, mivel saját szemlélettel bír, alkalmazza a stratégiai környezeti vizsgálatok legfontosabb elemeit, és adekvát eszközökkel dolgozik. Ugyanakkor ő is gyengének ítéli – nem csak a ROP, hanem – a ROP SKV területi szemléletét, valamint az előzetes értékeléssel való kapcsolatát. „Előfordul, hogy a rendszeren az előzetes értékelés részét képező programozás technikai felülvizsgálatot végez, tervezésre való befolyása tisztázatlan, próbál ún. belső integrációt képviselni, azonban a tervezésbe való késői bekapcsolódása miatt hatásértékelés-orientált marad.”

A fenti elemzések alapján javasolható, hogy az értékelő szakemberekkel és a a projektmenedzserekkel szemben támasztott követelmények közé épüljön be a fenntartható fejlődés és egyáltalán az EU-s horizontális elvek ismerete.

Ez azért is fontos, mert a rendelkezésre álló kísérő dokumentáció teljes mértékben lefedte azokat a kérdésköröket, amelyeket a projektmegvalósítás során tiszteletben kellett volna tartani, viszont az esettanulmányokra vonatkozó interjúk nem támasztották alá e horizontális elv maradéktalan szerepeltetését.

A pályázatkíróknak rendelkezésre kellene bocsátani valamennyi horizontális elvvel kapcsolatos használható és kötelezően alkalmazandó olyan dokumentumot, amely használata esetleg lényegbevágóan fontos a projektek megvalósítása folyamán.

4.3. Javaslatok az Új Magyarország Fejlesztési Terv 2007–13 regionális operatív programjainak végrehajtásához⁹

A fenntarthatóság projekt szintű érvényesítése a projektkiválasztásban és projektfejlesztésben:

- **A fenntarthatósági üzenetek legyenek témára szabottak**, az adott pályázat témájához igazítottak. A központi fenntarthatósági értékelési kritériumok és fenntarthatósági kézikönyvek helyett, vagy azok kiegészítéseként, az egyes operatív programokra, vagy akár egyes prioritásokra készüljön speciális fenntarthatósági értékelési kritérium és útmutató.

Az Új Magyarország Fejlesztési Terv (ÚMFT) 2007–13-as regionális operatív programjainak esetében különösen (1) a turisztikai vonzerőfejlesztésre, (2) a vállalkozói és közlekedési infrastruktúrafejlesztésre, és (3) a humáninfrastruktúra-fejlesztésre érdemes testre szabott fenntarthatósági iránymutatásokat készíteni.

⁹ Péti Márton javaslatai alapján

- Nem csak tematikus, de **területi fókuszálást is végezni kell a fenntarthatósági üzenetek kialakításakor**. Ezeket az üzeneteket be kell építeni a pályázati kiírások értékelési kritériumai közé és a fenntarthatósági útmutatókba. A fenntarthatóság szempontjából különlegesen érzékeny vagy speciális célterületekre vonatkozó speciális fenntarthatósági üzeneteket vagy kritériumokat kell megfogalmazni. Ennek hiányában az idevonatkozó, ÚMFT-ben rögzített fejlesztéspolitikai irányok teljes mértékben elvesznek a végrehajtás során.¹⁰
Ezek az ÚMFT területfejlesztési prioritásában rögzített célterületeken megvalósuló bármilyen célú vagy tematikájú fejlesztés közül preferálni azokat, amelyek képesek hozzájárulni a célterület sajátos környezeti problémájának orvoslásához, és hátrányba kell hozni azt, amelyik súlyosbítja ezeket a problémákat. Az alábbi célterületek jelennek meg:
 - Budapest és agglomerációja és a pólusvárosok (nagyvárosi környezeti és szociális problémák, túlzott tájterhelés beépítéssel, forgalommal);
 - Duna és Tisza mente (vízminőség problémák, természet közeli vízgazdálkodás hiánya, vízvisszatartás);
 - Balaton térsége (túlzott tájterhelés beépítettséggel és forgalommal, üdülő- és lakónépeség környezettudatosságának hiánya, erős szezonális terhelések, vízminőség és vízháztartás problémák stb.);
 - Sajátos adottságú vidékies térségek: táji értékekben gazdag térségek (táji értékek veszélyben), nemzetiségek által nagy arányban lakott térségek (nemzetiségi kultúrák veszélyben), aprófalvas térségek (környezeti infrastruktúra hiányosságai), tanyás térségek (feltáratlan, ellenőrizetlen szennyező források, környezeti infrastruktúra hiányosságai), cigányok által magas arányban lakott térségek (fenntartható föld és erdőhasználati kultúrák és partnerség hiánya)).
- A **fenntarthatóságot térségi dimenzióban is értelmezni kell**. Ezt megfelelően szolgálhatja az, ha az ÚMFT területi kohézió horizontális céljának érvényesülését mérő horizontális szempontok is bekerülnek értékelési kritériumok közé (ezek eddig csak a környezetfejlesztési és turisztikai kiírásokban jelentek meg).¹¹ Ezek a kritériumok ugyanis a területi kohézió érvényesítése mellett, a fenntarthatóság térségi dimenzióinak elveit is számon kérik:
 - Erőforrások, jövedelmek térségen belül tartása, és minél hatékonyabb kiaknázása,
 - Fenntartható térhasználat, zöldmezős beruházások preferálása, fenntartható közlekedési módokat elősegítő, és utazási, szállítási szükségleteket csökkentő fejlesztések preferálása,
 - Stb.
- A **projektmenedzsmenttel** támasztott kritériumok között preferenciát élvezzen, ha a menedzser rendelkezik olyan végzettséggel, mely feltételezi a

¹⁰ Ennek szükségszerűségét jól illusztrálja az egyik legfontosabb ilyen célterület, a Balaton térség esete. Itt az üzenetek a balatoni térhasználati elvek formájában már rendelkezésre állnak, köszönhetően annak, hogy a térségre saját fejlesztési tervdokumentumok készültek el a 2007 – 13-as időszakra. A balatoni térhasználati elvek azonban egyik érintett régió kiírásában, sőt még a Balaton saját pályázati kiírásában sem jelentek meg(!)

¹¹ III. ha az ÖTM által elkészített Területiség Útmutató része lenne a végrehajtási rendszernek.

fenntarthatósági ismereteket (környezetmérnök, geográfus), illetve ha menedzsment szervezet korábban e téren gyakorlatot szerzett.

- Nagyon fontos lenne, ha a **kétkörös pályázatok két fordulója közötti projektfejlesztésekben**, illetve a **kiemelt projektek fejlesztése** során kiemelt szerepet játszana a projekt fenntarthatósági kritériumokhoz való igazítása. Ez a gyakorlatban úgy érhető el, ha az első fordulóban kiválasztott projektek vagy a kiemelt projektek projektmenedzsereinek kötelezően részt kell venni ilyen irányú képzésen (a közreműködő szervezet szervezésében, IH által kiadott iránymutatások vagy tananyag alapján), illetve ha a projektjük fenntarthatósági auditja és a továbbfejlesztéssel kapcsolatos tanácsadása a közreműködő szervezet részéről biztosított lenne.

A fenntarthatóság program szintű érvényesítése a programmenedzsmentben, programmonitoringban és értékelésben, folyamatos tervezésben:

- A közreműködő szervezetek és irányító hatóságok **programmenedzserei** részére a program témájára és az elvégzett feladatra szabott fenntarthatósági képzéseket, műhelytalálkozókat kell szervezni. Mindezt lehetne akár rendszeres időközönként, a végrehajtás előrehaladásával felgyűlt tapasztalatokra, a legfontosabb problémákra (legjobb és legrosszabb gyakorlatokra) támaszkodva, azokat bemutatva.
- A programmenedzsment nyújtson **egységes iránymutatást** a fenntarthatósági értékelési kritériumok érvényesítésére vonatkozóan **a bírálatban részt vevő értékelő szakemberek számára**. Ezt csak egységes felkészítő képzések vagy műhelytalálkozók formájában lehet megtenni, kötelező részvétellel. Az egységes szakmai színvonalú és objektív értékelésekhez ez még természetesen önmagában nem elegendő, azonban ahhoz mindenképpen elengedhetetlen. A fenntarthatósági Útmutató önmagában nem alakít ki egységes értékrendet, a megismerésükre ugyanis gyakran nem fordítanak időt az értékelők vagy nem jut rá idejük. Továbbá az értékelők igen változatos szakmai háttérrel, tapasztalattal és felkészültséggel rendelkeznek, az egységes hozzáállás kialakítása ezért is igényel fokozott odafigyelést.
- A **programmonitoring** gyűjtsön adatokat a projektek fenntarthatósági kritériumoknak való megfeleléséről is. Ez legegyszerűbben a kiválasztási értékelés során a fenntarthatóság szempontjából releváns kritériumokra (nem biztos, hogy csak a fenntarthatósági kritériumok blokkjába eső, ld. pl. területiség) kapott pontszámok minél részletesebb (részpontszámok is) rögzítése segítheti.
- A **programértékelések** tartalmazzanak fenntarthatósági és környezeti értékelési szempontokat is. A horizontális elvek értékelése sajnos általánosságban alárendelt szerepet játszik az ÚMFT Értékelési Tervében. Ezért legalább a fenntarthatósági vonatkozásban gazdag ROP-ok értékelési protokolljában kellene hangsúlyosan szerepeltetni a fenntarthatóság teljesülését, elsősorban a folyamatos értékelésekben. Tekintve, hogy a folyamatos értékelések a tervezett célszámoktól való eltérés esetén indulnak el, ezért prioritásonként vagy intézkedésenként vagy

támogatási konstrukciónként meg kellene határozni a projektek fenntarthatósági kritériumokra kapott kívánatos átlag pontszámait. Ha ettől szignifikáns eltérés tapasztalható, akkor értékelést kell indítani arra fókuszálva, hogy vajon a pályázati rendszerekben vagy a célcsoport felkészültségében hol található probléma.

- A **folyamatos tervezés**, azaz az operatív programokhoz tartozó **akciótervek készítése és frissítése során** (kétévente) az eddigieknél hangsúlyosabban figyelembe kell venni a fenntarthatósági szempontokat. Az ÚMFT eddigi tervezési gyakorlatánál előremutatóbb lenne, ha nem egy formális, de követő jellegű, nagyon rövid időtartalmú, és az akciótervek tartalmára hatással alig bíró SKV készülne el. Inkább egy belsőleg integrált SKV (ld. PÉTI, 2005) valósuljon meg, amely nem feltétlen formalizált, elsősorban a környezetértékelésben, fenntartható fejlődésben jártas szakemberek (pl. geográfusok, környezetkutatók) tervezési csoportokba való bevonásával operál. A szakértők így időben tudnának információkat adni a kiválasztási szempontok, speciális feltételek, kiegészítő célok kialakításához.

Felhasznált irodalom

- 2007-2013-ra vonatkozó Új Magyarország Fejlesztési Terv (NSRK) környezeti szempontú értékelése. [online] Budapest, 2006. október 18.
https://www.smartportal.hu/portal_engine/shpicszr.php?projekt=SYS11&node=3020871&type=dl [cit. 2007.10.01]
- A Nemzeti Fenntartható Fejlődés Stratégia társadalmi egyeztetésére beérkezett legfontosabb vélemények összegzése. [online]
http://www.nfu.hu/download/172/velemenek_osszegzes_20070616.pdf [cit. 2007.10.01]
- Az új fejlemények tükrében megfogalmazható régi és új kritikai megjegyzések az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program pénzügyi terveihez és agrár-környezetgazdálkodási intézkedési területéhez II. [online] http://www.biokultura.org/hirek/images/UMVP_aktualis-jav.doc [cit. 2007.10.01]
- Felülvizsgált nemzeti lisszaboni akcióprogram a növekedésért és a foglalkoztatásért. [online] 2006. október. http://eapn.horus.be/module/module_page/images/pdf/pdf_publication/Non-EAPN%20Publications/National%20progress%20reports%202006/Hungary/HU%20NRP%20Implementation%20Report%202006%20HU.pdf [cit. 2007.10.01]
- Ferencsik I. (2004): *Stratégiai Környezeti Vizsgálat (SKV) – az alapok. – Falu, Város, Régió.* 6.sz., 51-55. o.
- Handbook on SEA for Cohesion Policy 2007-2013 -*
http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/working/doc/sea_handbook_fi_nal_foreword.pdf [cit. 2007.10.01]
- Közösségi Támogatási Keret.* [online]
http://www.okm.gov.hu/doc/upload/200506/ktk_hu_04_08_18.pdf [cit. 2007.10.01]
- Nemzeti akcióprogram a növekedésért és a foglalkoztatásért 2005-2008.* [online] 2005. december http://www.itktb.hu/resource.aspx?ResourceID=nemz_akc_tars [cit. 2007.10.01]
- Nemzeti cselekvési terv a társadalmi összetartozásért 2004-2006.* [online] 2004. július http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/nap_incl_2004_hu.pdf
- Nemzeti Fenntartható Fejlődési Stratégia - Társadalmi egyeztetést megalapozó munkaváltozat.* [online] 2007. április 23.
http://www.kvvm.hu/cimg/documents/NFFS_2_2_20070423_NFU_honlapra.doc [cit. 2007.10.01]
- Péti M. (2005): *A stratégiai környezeti vizsgálat a fenntartható (területi) tervezés szolgálatában. – Falu, Város, Régió.*
- SKV partnerségi fórum -2006. december 6.* [online] [cit. 2007.10.01]
<http://www.mtvsh.hu/dynamic/skvjegyz20061206.doc>
- Új Magyarország Fejlesztési Terv.* [online] 2007. május 7.
http://www.nfu.hu/download/479/UMFT_HU_NSRK-hun_Accepted.pdf [cit. 2007.10.01]
- Új Magyarország Vidékfejlesztési Program.* [online] 2007. február 19. [cit. 2007.10.01]
http://www.program.fvm.hu/dl/umvp_20070309_2.pdf
- Új Magyarország Vidékfejlesztési Stratégiai Terv (2007-2013).* [online] Budapest, 2006. október [cit. 2007.10.01]
- Új Magyarország Vidékfejlesztési Stratégiai Terv és Program STRATÉGIAI KÖRNYEZETI VIZSGÁLATA.* [online] 2006. november 20. [cit. 2007.10.01]
<http://www.mtvsh.hu/dynamic/videkfejlSKV34TarsEgyezt.pdf>

MELLÉKLETEK

1. sz. melléklet

Intézkedés-specifikus környezeti fenntarthatósági szempontok (kF_i) alapján képzett Intézkedés-specifikus Megfeleléségi mátrix (M_i)

		1. A turisztikai potenciál erősítése a régiókban				
		1.1. Turisztikai vonzerők fejlesztése			1.2. Turisztikai fogadóképesség javítása	
típus (Útmutató)		Turisztikai attrakciók, termékek fejlesztése	Az idegenforgalmi vonzerők regionális koncentrátságának csökkentése	Marketing tevékenységek elősegítése	Szálláshelyek színvonalának és szolgáltatásainak javítása, valamint új szálláshelyek létesítése	Szolgáltatások bővítése
Turisztika-fizikai	A turisztikai fejlesztés a kérdéses helyszín turisztikai potenciáljára alapuljon	x	x	x		x
	A fejlesztés vegye figyelembe a turisztikai attrakció turisztikai eltartó-képességét	x		x	x	x
	A fejlesztés ne veszélyeztesse a természeti attrakciók minőségét	x	x	x	x	x
	A fejlesztés alternatív, környezetbarát megoldásokat alkalmazzon, ahol ez elérhető			x	x	
	Csak környezetileg tesztelt nem természetes anyagok használata ajánlott					
Turisztika-nem fizikai	A szolgáltatás összhangja a helyes környezeti magatartással	x	x	x	x	x

A helyes környezeti magatartásra való nevelés			x		
Védett területek, élőhelyek látogatási szabályainak ismerete, betartása, indokolatlan terhelésük elkerülése	x		x		
A vendégek bekapcsolása a természeti értékekről való ismeretszerzésbe, természetmegőrzési tevékenységekbe	x		x	x	
A hagyományokhoz illeszkedő szolgáltatások nyújtása	x	x	x	x	x
Helyi eredetű, magas minőségű termékek használata a szolgáltatás során	x		x	x	x
Magas minőségű, teljes tápértékű, lehetőleg helyi termelésű élelmiszerek nyújtása	x		x	x	x
A szolgáltatások során az anyag és energjafelhasználás minimalizálása				x	x
Környezetbarát anyagok, tisztítószeres, stb. alkalmazása				x	x
Toxikus, környezetre, egészségre mérgező hatású anyagok használatának elkerülése					
Szállítási, anyagmozgatási igény racionalizálása (pl. útvonalak tervezése)					

	Biológiailag lebomló hulladékok természetes kezelése (pl. komposztálás)					
	Újra- használható és/vagy újra- hasznosítható fogyasztási cikkek beszerzése					
	Helyi kultúra tárgyi és szellemi alkotásainak megismertetése	x	x	x		x
Környezeti infra	A melyépítés és magas építés környezeti szempontjainak megtartása				x	
	Konzervál e meglévő rossz környezeti gyakorlatot (pl. túlfogyasztás, túltermelés)					
	A környezetvédelmi beruházás által keletkező környezeti hasznok és károk pozitív mérlege					
	Szállítási, anyagmozgatási útvonalak megválasztása					
	Települési, tájképi sajátságok figyelembe vétele	x	x	x	x	x

2. sz. melléklet
Szakértői környezeti fenntarthatósági elvrendszer

SKV Fenntarthatósági értékrend	Fenntarthatósági Útmutató (módosított) Szakértői Környezeti Fenntarthatósági szempontrendszere (kFsz)
<p style="text-align: center;">1. A feltételesen megújuló környezeti elemek megőrzése</p>	Eredeti állapot helyreállítása
	Az építéshez használt felvonulási területek az építés befejezése után legyen ökológiailag helyreállíthatók, hasznosíthatók, biztosított legyen, hogy hulladékkal nem szennyezettek.
	Épületszellőzési megoldások
	Az építés minden fázisában törekednek a szennyező- anyagkibocsátás minimalizálása, pl. porkibocsátás minimalizálása
	A tevékenység helyének kiválasztásához becsülik fel az üzemelés során jelentkező környezeti hatásokat.
	Más létesítményekkel történő együttes hatás a forgalom növekedésére
	A zöldmezős helyszínek, illetve a jó minőségű termőföldek kerülése
	Épület környezetének kialakítása, parkosítás, megfelelő mennyiségű zöld terület biztosítása
<p style="text-align: center;">2. A természeti erőforrások igénybe vételének kívánatos szintje</p>	Az építés minden munkafázisában ügyelnek az anyag és energiatakarékosságra
	Biztosított a szállítási, anyagmozgatási igény minimalizálása, annak racionalizálása által
	Energiatakarékos épületgépészeti berendezések beszerzése
	Energiatakarékos épületvilágítás
	Energiatakarékos üzemelési lehetőség
	Melegvízellátás egy része megújuló energiaforrásokból, pl. napkollektor
	Nem természetes anyagok közül a környezetileg tesztelt anyagok használatára törekszik

Víztakarékos megoldások alkalmazása (víztakarékos toaettek, csaptelepek, automatika, stb.)
Az anyag és energiafelhasználás minimalizálása
Az anyag és energiafelhasználás hatékonysága
Megújuló, megújítható erőforrások használata
A megújítható erőforrások (víz, talaj, biológiai alapok) megújítása, megújuló képességük szerinti használata
Csak környezetileg tesztelt nem természetes anyagok használata javasolt
Eroforrás-használat kisajátítása, mások hozzáféréseinek kizárása
A fejlesztés ne veszélyeztesse a természeti attrakciók minőségét
Az építés minden munkafázisában ügyelnek az anyag és energiatakarékosságra
Természetes építőanyagok használatára való törekvés
A megközelíthetőség, a forgalom ne okozzon környezeti stresszt a funkció zavartalan ellátása érdekében
Víztakarékos megoldások alkalmazása (víztakarékos toaettek, csaptelepek, automatika, stb.)
Melegvízellátás egy része megújuló energiaforrásokból, pl. napkollektor
A tervezés során, az építési anyagok és technológia megválasztásánál ügyeltek az anyag és energiafelhasználás optimalizálására és a hulladékképződés minimalizálására, az ártalmatlanítás költségeire minimalizálására
Épület tájolása, természetes megvilágítás
Energiatakarékos épületvilágítás
A zöldmezős helyszínek, illetve a jó minőségű termőföldek kerülése
Anyag és energiatakarékosság
Energiatakarékos üzemelési lehetőség

	Energiatakarékos épületgépészeti berendezések beszerzése
	A zöldmezős helyszínek, illetve a jó minőségű termőföldek kerülése
	A megközelíthetőség, a forgalom ne okozzon környezeti stresszt a funkció zavartalan ellátása érdekében
	Az építés minden munkafázisában ügyelnek az anyag és energiatakarékosságra
	Természetes építőanyagok használatára való törekvés
	A fejlesztés ne veszélyeztesse a természeti attrakciók minőségét
3. A lerakott hulladékok mennyiségének és veszélyességének csökkentése	A bontásból származó környezeti terhelések minimalizálása
	A keletkező hulladékok kezelése, gyűjtése, elszállítása, lerakása
	A szelektív hulladékgyűjtés lehetőségeinek kiépítése
	Az építés minden fázisában törekednek a szennyező- anyagkibocsátás minimalizálására, pl. porkibocsátás minimalizálása
	Az építéshez használt felvonulási területek az építés befejezése után legyen ökológiaileg helyreállíthatók, hasznosíthatók, biztosított legyen, hogy hulladékkal nem szennyezettek.
	Az esetlegesen keletkező veszélyes hulladékok gyűjtése, elszállítása, lerakása, kezelése
	Bontásból származó hulladékok biztonságos lerakása
	Bontásból származó hulladékok újrahasznosítási lehetősége
	Bontásból származó veszélyes hulladékok biztonságos lerakása
	Bontásból származó veszélyes hulladékok elkülönített gyűjtése
	Hulladék újra- használat, és/vagy újra-hasznosítás
	Hulladékok biztonságos lerakása
Hulladékok keletkezésének elkerülése a melléktermékek termelési ciklusokba való	

Hulladékok keletkezésének minimalizálása
Hulladékok szállítási útvonalának tervezése a terhelés, zavarás minimalizálása érdekében
Szelektív hulladékgyűjtés biztosítása
Természetes építőanyagok használatára való törekvés
Toxikus, környezetre, egészségre mérgező hatású építőanyagok használatának elkerülése
Toxikus, környezetre, egészségre mérgező hatású építőanyagok használatának elkerülése, gondolva az épület üzemeltetésére és a jövőbeli egyszer bekövetkező bontásra.
Veszélyes hulladékok keletkezésének elkerülése
Veszélyes hulladékok szakszerű kezelése
Hulladékok keletkezésének elkerülése a melléktermékek termelési ciklusokba való visszajuttatásával
Hulladékok keletkezésének minimalizálása
Biológiailag lebomló hulladékok természetes kezelése
Hulladék újra- használat, és/vagy újra-hasznosítás
Hulladékok biztonságos lerakása
Szelektív hulladékgyűjtés biztosítása
Újra- használható, újra-hasznosítható csomagolóanyagok használata
Veszélyes hulladékok szakszerű kezelése
Toxikus, környezetre, egészségre mérgező hatású anyagok kibocsátásának elkerülése
Veszélyes hulladékok keletkezésének elkerülése
Anyagában újrahasználatos termékek előállítása

	A keletkező hulladékok kezelése, gyűjtése, elszállítása, lerakása
	A szelektív hulladékgyűjtés lehetőségeinek kiépítése
	Az építéshez használt felvonulási területek az építés befejezése után legyen ökológiailag helyreállíthatók, hasznosíthatók, biztosított legyen, hogy hulladékkal nem szennyezettek.
	Szelektív hulladékgyűjtéses hasznosítás biztosítása
	Természetes építőanyagok használatára való törekvés
	Anyagában újrahasználható termékek előállítása
4. Terület felhasználási korlátok érvényesítése	A tevékenység helyigényének minimalizálása
	A tevékenység helykiválasztása ne ütközzön az érintettek által fontosnak tartott környezeti szempontokkal.
	A tevékenység helyszínének helyreállítását a felhagyás után tervezik
	A tervezett tevékenység megfelelése a kiválasztott hely ökológiai adottságainak
	A fejlesztés helyének használata az ökológiai adottságok szerint történik
	A tevékenység helyszíne a felhagyás után legyen ökológiailag helyreállítható
	A tevékenység helyigényének minimalizálása
	Zöldmezős beruházások elkerülése
	Barnamezős beruházások előnybe részesítése
	A tevékenység helykiválasztása ne sértsen természetvédelmi értékeket
	Az építés helyét egyeztessék a helyben érintettekkel
	A helykiválasztás vegye figyelembe a meglévő közműellátottságot, annak kapacitásait, lehetőség szerint ne igényeljen járulékos fejlesztést

	A megközelíthetőség, a forgalom ne okozzon környezeti stresszt a funkció zavartalan ellátása érdekében
	Az építéshez használt felvonulási területek az építés befejezése után legyen ökológiailag helyreállíthatók, hasznosíthatók, biztosított legyen, hogy hulladékkal nem szennyezettek.
5. A biológiai sokféleség megőrzése	Növények, zöldfelületek szerepe a belsőépítészeti megoldásokban
	Az ökológiai rendszer szerkezetének figyelembe vétele, a rendszer elemek sérelmének elkerülése
	Tájképi sajátosságok figyelembe vétele
	Hagyományos tájhasználat figyelembe vétele
	Természetes területek, élőhelyek elkerülése, hacsak a fejlesztés nem rehabilitációra irányul
	Munkahelyi környezet-egészségügyi feltételek biztosítása a dolgozók számára
	Természetes területek, élőhelyek elkerülése
6. Az építészeti, táji kulturális értékek fennmaradásának biztosítása	Épített környezet megőrzése
	Hagyományos tájhasználat figyelembe vétele
	Helyi kulturális sajátosságok figyelembe vétele
	Helyi kultúra tárgyi és szellemi alkotásainak megőrzése, fejlesztése
	Az építmény ne sértsen tájképi értékeket
	Épület környezetének kialakítása, parkosítás, megfelelő mennyiségű zöld terület biztosítása
	Az építmény illeszkedjék a település képéhez
7. A környezethez alkalmazkodó fogyasztási és termelési mintázatok megőrzése	Nem természetes anyagok közül a környezetileg tesztelt anyagok használatára törekszik
	Az építmény illeszkedjék a település képéhez
	Energiatakarékos üzemelési lehetőség

	Épület hőszigetelés megválasztása
	Épület zajszigetelése
	Energiatakarékos épületgépészeti berendezések beszerzése
	Az épület energiaellátásának tervezése, megújuló energiaforrások lehetséges szerepe
	Az építés minden munkafázisában ügyelnek az anyag és energiatakarékosságra
	Természetes építőanyagok használatára való törekvés
	Szelektív hulladékgyűjtés hasznosítás biztosítása
	Természetes építőanyagok használatára való törekvés
	Anyagában újrahasználható termékek előállítása
8. Az életmódválasztás lehetőségeinek megőrzése	Az építés helyét egyeztessék a helyben érintettekkel
9. Szubszidiaritás a tevékenységek szintjén	Az építők egészségét, biztonságát veszélyeztető környezeti kockázatok minimalizálása érdekében tett megfontolások
	Biztosított a jelentős zaj és rezgésterhelések elkerülése
	Bontáshoz használt gépi eszközök környezeti megfeleltetése
	Bontási technológia környezeti minisítése
	Emberi egészségre, biztonságra ható tényezők figyelembe vétele
	Építésből származó környezeti és egészségügyi kockázatok elkerülése
	Karbantartási, fenntartási munkák környezeti hatásainak vizsgálata
	Környezeti kockázatok elkerülése
	Munkagépek, szállítási eszközök megválasztása, alacsony üzemanyag fogyasztás és alacsony szennyezőanyag

	kibocsátások
	Porterhelés csökkentésére tett intézkedések
	Szállítási, anyagmozgatási igény minimalizálása
	Védett természeti területek közelségének elkerülése, amennyiben jelentős környezeti hatások léphetnek fel
	Emberi egészség figyelembe vétele, megőrzése
	Szennyező- anyagkibocsátás minimalizálása
	A fejlesztés vegye figyelembe a turisztikai attrakció turisztikai eltartó-képességét
	A fejlesztés ne veszélyeztesse a természeti attrakciók minőségét
	Munkahelyi környezet-egészségügyi feltételek biztosítása a dolgozók számára
10. A helyi erőforrások a helyiek hasznát szolgálják	Helyi erőforrások használatából származó hasznok egy részének visszajuttatása az erőforrások megőrzéséhez, a helyi közösség fejlesztéséhez
	Épített környezet megőrzése
	Hagyományos tájhasználat figyelembe vétele
	Helyi kultúra tárgyi és szellemi alkotásainak megőrzése, fejlesztése
11. A régió nem korlátozhat más régiót a fentiek elérésében	Az oktatásban, szakképzésben jelenjenek meg a környezeti ismeretek
	Az oktatást, képzést hassa át a környezeti szemlélet
12. A fenntarthatóság elveinek erkölcsi normává válása	Külső társadalmi költségek minimalizálása, kompenzálása, ha lehetséges
	A helyes környezeti magatartásra való nevelés

3. sz. melléklet

A szakértői környezeti fenntarthatósági elvrendszernek való megfelelési mátrix

		1.1. Turisztikai vonzerők fejlesztése			1.2. Turisztikai fogadóképesség javítása		2.1. Hátrányos helyzetű régiók és kistérségek elérhetőségének javítása				2.2. Városi területek rehabilitációja			
SKV Fenntarthatósági értékrend	Fenntarthatósági Útmutató (módosított) Szakértői Környezeti Fenntarthatósági szempontrendszere (kFsz)	Turisztikai attrakciók, termékek fejlesztése	Az idegenforgalmi vonzerők regionális koncentrátságának csökkentése	Marketing tevékenységek elősegítése	Szálláshelyek színvonalának és szolgáltatásainak javítása, valamint új szálláshelyek létesítése	Szolgáltatások bővítése	Alsóbbrendű közúthálózat fejlesztése	Ipari területekhez vezető utak építése és felújítása	A turisztikai vonzerők elérését segítő utak építése és minőségének javítása	A helyi tömegközlekedés szolgáltatásai minőségének és infrastrukturális feltételeinek javítása	Új gazdasági, közösségi és szociális funkciók létesítése	Leromlott városi területek megújítása	Barnamezős területek egyes hasznosítása funkcióváltásuk és a települési struktúrába való integrációjuk előmozdítása	Innovatív város-rehabilitációs gyakorlatok elterjesztésének ösztönzése
		1. A feltételesen megújuló környezeti elemek megőrzése	Eredeti állapot helyreállítása	X		X	X	X	X	X	X	X		
Az építéshez használt felvonulási területek az építés befejezése után legyen ökológiailag helyreállíthatók, hasznosíthatók, biztosított legyen, hogy hulladékkal nem szennyezettek.	X			X	X	X	X	X	X	X				
Épületszellőzési megoldások														
Az építés minden fázisában törekednek a szennyezőanyagkibocsátás minimalizálására, pl. porkibocsátás minimalizálására								X	X	X	X	X	X	X

	A tevékenység helyének kiválasztásához becsüljük fel az üzemelés során jelentkező környezeti hatásokat.	X					X	X	X	X				
	Más létesítményekkel történő együttes hatás a forgalom növekedésére		X	X			X	X	X	X			X	X
	A zöldmezős helyszínek, illetve a jó minőségű termőföldek kerülése	X	X				X	X	X	X		X	X	X
	Épület környezetének kialakítása, parkosítás, megfelelő mennyiségű zöld terület biztosítása	X	X		X		X	X						
2. A természeti erőforrások igénybe vételének kívánatos szintje	Az építés minden munkafázisában ügyelnek az anyag és energiatakarékosságra													
	Biztosított a szállítási, anyagmozgatási igény minimalizálása, annak racionalizálása által				X		X	X	X	X				
	Energiatakarékos épületgépészeti berendezések beszerzése				X					X		X	X	
	Energiatakarékos épületvilágítás													
	Energiatakarékos üzemelési lehetőség				X		X	X	X	X		X	X	
	Melegvízellátás egy része megújuló energiaforrásokból, pl.				X		X	X	X	X				

napkollektor													
Nem természetes anyagok közül a környezetileg tesztelt anyagok használatára törekszik			X	X		X	X	X	X		X		
Víztakarékos megoldások alkalmazása (víztakarékos toailettek, csaptelepek, automatika, stb.)				X									
Az anyag és energiafelhasználás minimalizálása				X	X	X	X	X	X			X	
Az anyag és energiafelhasználás hatékonysága				X		X	X	X	X		X	X	
Megújuló, megújítható erőforrások használata				X									
A megújítható erőforrások (víz, talaj, biológiai alapok) megújítása, megújuló képességük szerinti használata				X		X	X	X					
Csak környezetileg tesztelt nem természetes anyagok használata javasolt	X												
Erőforrás-használat kisajátítása, mások hozzáféréseinek kizárása	X	X		X									
A fejlesztés ne veszélyeztesse a természeti attrakciók				X	X	X	X	X	X				

Az építéshez használt felvonulási területek az építés befejezése után legyen ökológiailag helyreállíthatók, hasznosíthatók, biztosított legyen, hogy hulladékkal nem szennyezettek.				X		X	X	X	X				X
Az esetlegesen keletkező veszélyes hulladékok gyűjtése, elszállítása, lerakása, kezelése				X		X	X	X					
Bontásból származó hulladékok biztonságos lerakása				X		X	X	X					
Bontásból származó hulladékok újrahasznosítási lehetősége				X		X	X	X					
Bontásból származó veszélyes hulladékok biztonságos lerakása				X		X	X	X					
Bontásból származó veszélyes hulladékok elkülönített gyűjtése				X		X	X	X					
Hulladék újra- használat, és/vagy újra-hasznosítás				X		X	X	X					
Hulladékok biztonságos lerakása				X		X	X	X					
Hulladékok keletkezésének elkerülése a melléktermékek termelési ciklusokba				X		X	X	X					

	termékek előállítása													
	A keletkező hulladékok kezelése, gyűjtése, elszállítása, lerakása													
	A szelektív hulladékgyűjtés lehetőségeinek kiépítése													
4. Terület felhasználási korlátok érvényesítése	A tevékenység helyigényének minimalizálása													
	A tevékenység hely kiválasztása ne ütközzön az érintettek által fontosnak tartott környezeti szempontokkal.				X	X	X	X	X	X		X	X	
	A tevékenység helyszínének helyreállítását a felhagyás után tervezik													
	A tervezett tevékenység megfelelése a kiválasztott hely ökológiai adottságainak	X	X		X	X							X	
	A fejlesztés helyének használata az ökológiai adottságok szerint történik	X	X		X	X							X	
	A tevékenység helyszíne a felhagyás után legyen ökológiailag helyreállítható													
	A tevékenység helyigényének				X	X						X	X	

megőrzése	belsoépítészeti megoldásokban													
	Az ökológiai rendszer szerkezetének figyelembe vétele, a rendszer elemek sérelmének elkerülése	X	X		X	X			X		X	X	X	
	Tájképi sajátosságok figyelembe vétele	X	X		X	X			X					
	Hagyományos tájhasználat figyelembe vétele				X	X			X					
	Természetes területek, élőhelyek elkerülése, hacsak a fejlesztés nem rehabilitációra irányul	X	X		X	X			X			X	X	
	Munkahelyi környezet-egészségügyi feltételek biztosítása a dolgozók számára													
	Természetes területek, élőhelyek elkerülése	X	X						X		X	X	X	X
6. Az építészeti, táji kulturális értékek fennmaradásának biztosítása	Épített környezet megőrzése	X	X		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
	Hagyományos tájhasználat figyelembe vétele								X					
	Helyi kulturális sajátosságok figyelembe vétele	X	X		X	X								
	Helyi kultúra tárgyi és szellemi alkotásainak megőrzése, fejlesztése				X	X								

	Az építmény ne sértsen tájképi értékeket	X	X		X	X			X		X	X	X	X	
	Épület környezetének kialakítása, parkosítás, megfelelő mennyiségű zöld terület biztosítása	X	X		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
	Az építmény illeszkedik a település képéhez						X	X	X	X	X	X	X	X	
7. A környezethez alkalmazkodó fogyasztási és termelési mintázatok megőrzése	Nem természetes anyagok közül a környezetileg tesztelt anyagok használatára törekszik														
	Az építmény illeszkedik a település képéhez	X	X		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
	Energiatakarékos üzemelési lehetőség							X		X	X	X	X	X	
	Épület hőszigetelés megválasztása									X	X	X	X	X	
	Épület zajszigetelése														
	Energiatakarékos épületgépészeti berendezések beszerzése									X	X	X	X	X	
	Az épület energiaellátásának tervezése, megújuló energiaforrások lehetséges szerepe				X	X									
	Az építés minden munkafázisában ügyelnek az anyag és energiatakarékosságra										X	X	X	X	

vétele													
Építésből származó környezeti és egészségügyi kockázatok elkerülése													
Karbantartási, fenntartási munkák környezeti hatásainak vizsgálata													
Környezeti kockázatok elkerülése	X	X		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Munkagépek, szállítási eszközök megválasztása, alacsony üzemanyag fogyasztás és alacsony szennyezőanyag kibocsátások													
Porterhelés csökkentésére tett intézkedések													
Szállítási, anyagmozgatási igény minimalizálása													
Védett természeti területek közelségének elkerülése, amennyiben jelentős környezeti hatások léphetnek fel	X	X								X	X	X	X
Emberi egészség figyelembe vétele, megőrzése	X	X											
Szennyező- anyagkibocsátás minimalizálása	X	X		X	X	X	X	X	X				

g elveinek erkölcsi normává válása	minimalizálása, kompenzálása, ha lehetséges													
	A helyes környezeti magatartásra való nevelés	X	X	X	X	X								

4. sz. melléklet

Interjúvázlat

1. *Projektről konkrétan*
 - 1.1. Projekt címe
 - 1.2. Intézkedés típusa
 - 1.3. Régió
 - 1.4. Település
 - 1.5. A projekt indulása és zárása
2. *A pályázó személy szakmai, gyakorlati háttere*
3. *Korábbi tapasztalatok (pályázásban, fenntarthatósággal kapcsolatos aktivitásokban)*
4. *Beszéljen a pályázás történetéről! ÉS:*
 - 4.1. Ha nem szerepelt volna a kiírásban a fenntarthatóság, akkor a pályázatában megjelent volna-e?
 - 4.2. Milyen nehézséget jelentett a fenntarthatóság elvének szerepeltetése a pályázatban?
 - 4.3. A ROP iránti érdeklődésük specifikálása – térjünk ki a következőkre: Egy megvalósítandó célhoz kerestek forrást, vagy a forrás-kiírások alapján választottak célt?
 - 4.4. Ismertesse a pályázatát!
 - 4.5. Szempontok a projekt előkészítése során (menedzsment):
 - Történt-e felmérés a telepítés, tevékenység helyének környezeti állapotáról, a tevékenység lehetséges környezeti hatásairól?
 - Volt-e információja a telepítés, tevékenység helyszínén már meglévő környezeti hatótényezőkről?
 - Volt-e más alternatíva is a telepítés, tevékenység helyével és a tevékenység módjával kapcsolatban? (Indokolja a választást)
 - Kikérte, ill. figyelembe vette-e a nyilvánosság véleményét a projekt tervezésekor? Szempontok a projekt megvalósulása során (menedzsment):
 - Készült-e monitoring terv a környezeti célkitűzések teljesülésének nyomon követésére (környezeti teljesítmény értékelése)?
 - A fejlesztés átláthatóságának biztosítása érdekében a projekt megvalósulási időszakában tájékoztatta-e a nyilvánosságot?
 - Megtörtént-e (és hogyan?) a környezeti kockázatok feltárása, megismertették-e ezeket az érintettek, készült-e havária, illetve kárelhárítási terv?
5. *Az EU-s fenntarthatósági irányelvek ismerete*
6. *A fenntarthatóság iránti érzékenység felmérése (szükséges partikularitás vagy maga a főcél)*
 - 6.1. A fenntarthatóság fogalma
 - 6.2. Ismeri-e a vonatkozó törvényeket? Hogyan ismerte meg ezeket?
 - 6.3. A célcsoport meghatározása (kikre irányul az fenntarthatósági elv általában és a projekt esetében konkrétan? Pl. társadalmi nemek, romák, fogyatékkal élők)
 - A helyi sajtóságok (természetileg/környezetileg érzékeny (esetleg védett) vagy turisztikai terület)
 - Mely célcsoportot választották és miért (személyes érintettség, szakmai ismeretek, szükséges elem stb., s mennyire támaszkodtak a helyi sajtóságokra)?
 - 6.4. Mikor valósul meg a fenntarthatóság? (általában és konkrétan)
 - 6.5. Mi volt a projekt indikátora?
 - Okoz-e nehézséget az információk összegyűjtése? Kiktől gyűjtött adatot/információt az indikátorokhoz?
 - 6.6. Mi a megvalósítani kívánt cél? Ebben hogyan jelenik meg a fenntarthatóság?
 - 6.7. A tevékenység illeszkedik-e a II: Nemzeti Környezeti Program, illetve a helyi környezetvédelmi programok célkitűzéseibe?

7. A megvalósult/ megvalósuló projekt (szubjektív) értékelése

7.1. Elérték a kívánt célt?

7.2. Az említett indikátorok szempontjából is elemezze a projekt sikerességét!

7.3. A fenntarthatóság hogyan valósult meg (amennyiben megvalósult)?

7.4. Milyen konkrét, mérhető hatása van a projektnek?

7.5. Mely tevékenységek valósultak meg az alábbiak közül?

megvalósítás szakasz

	Igen	Nem
Az anyag és energia igény, valamint a hulladékok keletkezésének minimalizálása		
A szennyezőanyag környezetbe történő kibocsátásainak minimalizálása		
A tevékenység helyigényének, hatásterületének minimalizálása		
A negatív és pozitív külső költségek figyelembe vétele a tevékenység során (költség-haszon elemzés)		
Az emberi egészségre veszélyes tevékenységek csökkentése		
Környezeti kockázatok mérlegelése (kockázatbecslés)		

7.6. Továbbá (általánosan):

	Igen	Nem
Figyelembe vették-e a hagyományos tájhasználatot?		
Figyelembe vették-e a helyi kulturális sajátosságokat?		
Figyelembe vették-e a tájképi sajátosságokat?		
Fordítottak e gondot a hulladékok keletkezésének minimalizálására?		
Helyi erőforrások használatából származó hasznok egy része visszajut-e azok megőrzésére, a helyi közösségek fejlesztésére?		
Jellemző volt-e a természetes anyagok használata?		
Megtörtént-e a hulladékok biztonságos lerakása?		
Törekedtek-e a tevékenység helyigényének minimalizálására?		
Törekedtek-e az anyag és energiafelhasználás minimalizálására?		
Történt-e a szelektív hulladékgyűjtés és hasznosítás?		
Történt-e megoldás a megújuló erőforrások használatára?		

A tevékenység helyszíne a felhagyás után ökológiailag helyreállítható-e?		
Megtörtént-e a szállítási, anyagmozgatási igény racionalizálása (pl. útvonalak tervezése)?		

7.7. Továbbá (projekt-specifikusan)

7.7.1. A turisztikai, fizikai beruházások specifikus szempontjai

	Igen	Nem
A fejlesztés figyelembe veszi a turisztikai attrakció turisztikai eltartó-képességét?		
A fejlesztés mennyiben veszélyezteti a természeti attrakciók minőségét?		
A fejlesztés helyének használata az ökológiai adottságok szerint történik?		
Figyelembe vették-e az ökológiai rendszer szerkezetét?		

7.7.2. A turisztikai, nem fizikai beruházások specifikus szempontjai

	Igen	Nem
Cél-e a helyes környezeti magatartásra való nevelés?		
A vendégek bekapcsolódnak-e a természeti értékekről való ismeretszerzésbe, a természet megőrzési tevékenységekbe?		
Van-e hagyományokhoz illeszkedő szolgáltatás?		

- Használják-e helyi eredetű, magas minőségű termékeket a szolgáltatás során? (ha igen, miket?)
- Figyelembe vették-e a védett területek, élőhelyek látogatási szabályait? (Hogyan?)

7.7.3. A közlekedési infrastruktúra specifikus szempontjai

	Igen	Nem
A vonalas létesítmény útvonalvezetésének optimalizálásakor figyelembe vették-e a terület-felhasználás minimalizálásának szempontjait?		

A vonalas létesítmény útvonalvezetésének optimalizálásakor figyelembe vették-e a védett és természetes élőhelyek, illetve ökológiai folyosó, valamint a termőföldek védelmének szempontjait?		
Megőrzésre, ill. felhasználásra került-e a kitermelt termőtalaj?		
Az anyagnyerő helyek kiválasztásakor játszott-e szerepet a szállítási útvonalak csökkentése, ill. a természetvédelmi szempontok?		
Megtörtént-e az anyagnyerő helyek rekultivációja?		
A fejlesztés helyének használata az ökológiai adottságok szerint történtek-e?		
Történt-e természetes élőhelyek feldarabolódása, élőhelyi izoláció?		
Fordítottak-e hangsúlyt a baleseti kockázatok minimalizálására?		

7.7.4. A település-rehabilitáció specifikus szempontjai

	Igen	Nem
Történt-e útvonal racionalizálás, rövidítések?		
Kiépült-e új tömegközlekedés?		
Kiépült-e kerékpáros infrastruktúra?		
Biztosított-e zöldfelületek megfelelő aránya?		
Biztosított-e a városi klíma védelme?		
Felújításra szánt építményeknek alakult-e ki új funkciója?		
Mennyire érintette a természetes területeket, élőhelyeket? (hacsak a fejlesztés nem rehabilitációra irányul)		
Kialakult-e több centrumúság a településen?		

8. *A fenntarthatóság megvalósíthatósága az adott projektben és a külső társadalmi környezetben (segítő és hátráltató tényezők)*
9. *A jövő*
 - 9.1. Kíván-e a jövőben is pályázni?
 - 9.2. A program igényel-e további forrásokat és ha igen, azt honnan kívánják megszerezni?
 - 9.3. Ha elérték a célt, vannak-e újabb terveik?
 - 9.4. Ha nem érték el a célt, hogyan gondolják, folytatják-e? milyen változtatásokkal? milyen új igények jelentek meg?
10. *Értékelje a ROP pályázati mechanizmust*
 - 10.1. Mennyire volt érthető, a célnak megfelelő
 - 10.2. A hatóságoktól milyen és mennyi segítséget kapott? Kért-e és kapott-e további információkat?
 - 10.3. Milyen információk álltak a rendelkezésére?
 - 10.4. Részt vett-e ROP-os felkészítésen?
 - 10.5. Milyennek tekinthető az irányító hatósággal (VÁTI) való együttműködés?

- Milyen az együttműködés általános és technikai kérdésekben?
- 10.6. Ha lehetősége volna rá, miben változtatná meg a pályázati mechanizmust?
11. *Van-e Önöknek fenntarthatósági stratégiája, terve?*
 12. *Mi a véleménye a fenntarthatósági útmutatóról? (Ezt az interjú készítője tesztelje is egy véleménykérdéssel!)*
 13. *Végül még kérdés:*
 - 13.1. *Mennyiben épít a tevékenység a helyi természeti és emberi adottságokra?*
 - 13.2. *Hozzájárul-e a tevékenység a helyi kultúra megőrzéséhez, tárgyi, szellemi megnyilvánulásainak fejlesztéséhez?*

5. sz. melléklet Interjúk

1. *Projektről konkrétan*

- 1.1. Projekt címe: Történelmi belváros rehabilitációja, Gyula
- 1.2. Intézkedés típusa: ROP 2.2.1
- 1.3. Régió: Dél-alföldi régió
- 1.4. Település: Gyula
- 1.5. A projekt indulása és zárása: 2005. 05. 20. – 2006. 12. 31.

2. *A pályázó személy szakmai, gyakorlati háttere*

Az interjú Gellén Vencel városmenedzserrel készült, annak idején ő készítette el a pályázatot. Eredeti végzettségét tekintve villamosmérnök, időközben közgazdasági diplomát, a Pécsi Tudományegyetemen egy EU-s szakértői oklevelet szerzett. Saját bevallása szerint számos képzésen és konferencián vett részt, amelyek a pályázatírással foglalkoztak.

3. *Korábbi tapasztalatok (pályázásban, fenntarthatósággal kapcsolatos aktivitásokban)*

A megkérdezett 1996 óta foglalkozik pályázatok írásával, azóta számos nyertes pályázatuk is volt, a fenntarthatóság sok pályázatban szerepel, ám ennek nem tulajdonított különösebb figyelmet.

4. *Beszéljen a pályázat történetéről! ÉS:*

- 4.1. Ha nem szerepelt volna a kiírásban a fenntarthatóság, akkor a pályázatában megjelent volna-e?

Egyértelműen hátráltató tényezőnek tekinti a pályázatokban a fenntarthatóságra vonatkozó kérdéseket, ha nem szerepelnének a kiírásokban, egyszerűbben menne a pályázás. A fenntarthatóság szempontjait „valószínűleg” beleírták volna a pályázatokba, mivel ez bármiféle egyszerű megvalósíthatósági tanulmánynak is része, nincs értelme olyan beruházásnak, amit utána nem tudnak fenntartani.

- 4.2. Milyen nehézséget jelentett a fenntarthatóság elvének szerepeltetése a pályázatban?
A fenntarthatóság szerepeltetése a fentieknek megfelelően nem okozott különösebb gondot, a kezdetektől fontosnak tartották, hogy a megvalósult projekt a jövőben is fenntartható legyen.

- 4.3. A ROP iránti érdeklődésük specifikálása – térjünk ki a következőkre: Egy megvalósítandó célhoz kerestek forrást, vagy a forrás-kiírások alapján választottak célt
Egyértelműen a célhoz keresték a forrást, a belváros rehabilitációja már 30-40 éve napirenden van. Már 2000-ben volt egy építészeti ötletpályázat, ennek alapján születtek meg az engedélyes tervek, ezek a tervek már ott voltak a fiókban.

- 4.4. Ismertesse a pályázatát!

A projekt keretében Gyulám egy tér rehabilitációjára került sor, a közlekedési rendet változtatták meg (körforgalom kialakítása), parkolóhelyeket alakítottak ki, rendezvényteret építettek ki és kerékpárutat. Látványelemeket is kialakítottak, mint például szökőkutakat, anamorfózis szobor stb.) A cél egy élhetőbb, közlekedési szempontból járhatóbb belváros kialakítása volt a cél, megváltozott a belváros képe, és a helyiek valamint a turisták kedvelt tartózkodási helyévé vált. Az IH nem kérte az eredeti pályázati terv módosítását, néhány kisebb költségvetési változtatástól eltekintve.

- 4.5. Szempontok a projekt előkészítése során (menedzsment):

- Történt-e felmérés a telepítés, tevékenység helyének környezeti állapotáról, a tevékenység lehetséges környezeti hatásairól?

A tervező a közlekedési változásokat a pályázat beadása előtt modellezte a változás hatásait, mivel a forgalmi rend is megváltoztatásra került, a forgalom elől elzártak területeket, átrendeződött a forgalom, hol lett nagyobb a terhelés. Az egész tervezés során törekedtek arra, hogy a környezeti terhelést minimalizálják. Sőt, a projekt eredményeként nagyobb zöldfelületek és vízfelületek kerültek kialakításra, új kutatásokról, ezek mindenképpen javították a környezet állapotát az eredeti állapothoz képest.

- Volt-e információja a telepítés, tevékenység helyszínén már meglévő környezeti hatótényezőkről?

Nem voltak ilyen információk, a városnak van egy környezetvédelmi programja.

- Volt-e más alternatíva is a telepítés, tevékenység helyével és a tevékenység módjával kapcsolatban? (Indokolja a választást)
- Kikérte, ill. figyelembe vette-e a nyilvánosság véleményét a projekt tervezésekor? Szempontok a projekt megvalósulása során (menedzsment):

Ahogy említette, volt évekkorábban egy építészeti pályázat, ahol egy társadalmi és szakmai zsűri választotta ki a győztes tervet. Ezen kívül volt számos fórum és kiállítás. A pályázati terv belekerült a város építési szabályzatába is, ezeket viszont a jogszabályok szerint kötelező a nyilvánosság elé tárni. A projekt megvalósítása alatt, még mielőtt bármiféle beruházás megvalósult volna, a kivitelező sem volt még kiválasztva, de felállítottak egy sátrat a helyszínen, ahol bemutatták a makettet, folyamatosan ment egy film, számítógépes animációkkal (ez a város honlapján is elérhető volt). A lakosság körében nagyon népszerű volt.

- Készült-e monitoring terv a környezeti célkitűzések teljesülésének nyomon követésére (környezeti teljesítmény értékelése)?

Különböző környezeti célkitűzések nem voltak, ezért monitoring terv sem készült.

- A fejlesztés átláthatóságának biztosítása érdekében a projekt megvalósulási időszakában tájékoztatta-e a nyilvánosságot?

A projekt megvalósítása alatt, még mielőtt bármiféle beruházás megvalósult volna, a kivitelező sem volt még kiválasztva, de felállítottak egy sátrat a helyszínen, ahol bemutatták a makettet, folyamatosan ment egy film, számítógépes animációkkal (ez a város honlapján is elérhető volt). A lakosság körében nagyon népszerű volt.

- Megtörtént-e (és hogyan?) a környezeti kockázatok feltárása, megismertették-e ezeket az érintettek, készült-e havária, illetve kárelhárítási terv?

Nem

5. Az EU-s fenntarthatósági irányelvek ismerete

Gyönyörű pdf fájlok vannak, amelyek tartalmazzák ezeket az irányelveket és a követelményeket.

A valóságban a dolog ennél egyszerűbb, a megkérdezett elsősorban a gazdasági fenntarthatóságra gondolt, ott előre el kell dönteni, hogy a beruházás hoz-e elegendő bevételt, ha nem, akkor honnan tudom előteremteni a fenntartás költségeit.

6. A fenntarthatóság iránti érzékenység felmérése (szükséges partikularitás vagy maga a főcél)

6.1. A fenntarthatóság fogalma

A fenntarthatóságot elsősorban gazdasági kategóriaként értelmezi a megkérdezett.

6.2. Ismeri-e a vonatkozó törvényeket? Hogyan ismerte meg ezeket?

Mélységében nem ismeri az ide vonatkozó szabályokat, ugyanakkor ezt nem is tartja igazán szükségesnek, mindig az adott pályázathoz kapcsolódó információkra van szükség, az oda vonatkozó szabályokat megkeresik.

6.3. A célcsoport meghatározása (kikre irányul az fenntarthatósági elv általában és a projekt esetében konkrétan? Pl. társadalmi nemek, romák, fogyatékkal élők)

- A helyi sajtóságok (természetileg/környezetileg érzékeny (esetleg védett) vagy turisztikai terület)

A fogyatékkal élők és a nemek szerinti, a fogyatékkal élők számára az akadálymentes közlekedés biztosítása, a nők számára pedig a pelenkázók kialakítása a mosdókban. Romák „hál’ istennek” nincsenek a városban, így nincsenek ilyen jellegű gondok sem. Egészen az '50-es évekig a helyi képviselőtestület megtiltotta, hogy romák települjenek a városba.

- Mely célcsoportot választották és miért (személyes érintettség, szakmai ismeretek, szükséges elem stb., s mennyire támaszkodtak a helyi sajtóságokra)?

6.4. Mikor valósul meg a fenntarthatóság? (általában és konkrétan)

Két oldala van: pénzügyileg tudom-e működtetni a pályázat után is a projektet, termel-e (ha nem is közvetlenül) ami lehetővé teszi a fenntartást? Adott esetben a turisták vonzása olyan többletet jelent-e, ami a közvetett bevételek növekedésével lehetővé teszi a fenntartást. Másrészt igyekezni kell olyan megoldásokat használni, ami csökkenti a fenntartási költségeket: pl. az automata öntözés olcsóbb, mint a kézi, illetve azért fűrattak saját kutat, hogy ne legyen olyan nagy a vízszámla. A parkolási díjak is bevételt jelentenek.

Környezeti oldalról a projekt ne tegye élehetlenné a területet, ne okozzon károkat, amelyek esetleg megfordíthatatlanok. Ez a projekt nemhogy károkat okozott volna, de felszámolt meglévőket, azáltal, hogy kitiltotta a gépjárműveket.

6.5. Mi volt a projekt indikátora?

- Okoz-e nehézséget az információk összegyűjtése? Kiktől gyűjtött adatot/információt az indikátorokhoz?

Egy olyan indikátort mertek vállalni, ami mérhető is, ez pedig a látogatók számának növekedése. Ez számszerűsíthető abban az értelemben is, hogy plusz bevételeket hoz az önkormányzatnak. A többi indikátor (pl. vállalkozás-élénkítő hatás) nehezen számszerűsíthető, illetve félték, hogy nem valósul meg. A vállalkozás-élénkítés például szemmel látható azóta, számos vendéglátóhely jött létre.

6.6. Mi a megvalósítani kívánt cél? Ebben hogyan jelenik meg a fenntarthatóság?

6.7. A tevékenység illeszkedik e a II: Nemzeti Környezeti Program, illetve a helyi környezetvédelmi programok célkitűzéseire?

7. A megvalósult/ megvalósuló projekt (szubjektív) értékelése

7.1. Elérték a kívánt célt?

Igen, a kialakított tér forgalma nagy, kedvelt találkozóhely lett, a turistákat is vonzza, valamint a vállalkozásokat is fellendítette, új üzletek nyíltak.

7.2. Az említett indikátorok szempontjából is elemezze a projekt sikerességét!

A vendégek száma 10%-kal magasabb, mint az előző években, ez valószínűsíthetően a projekt eredménye.

7.3. A fenntarthatóság hogyan valósult meg (amennyiben megvalósult)?

A turizmus fellendülése, új üzletek beindulása plusz bevételeket hoz az önkormányzatnak, és lehetőség van a tér és a hozzá kapcsolódó beruházások fenntartására.

7.4. Milyen konkrét, mérhető hatása van a projektnek?
ld. a 7.2. kérdés

7.5. Mely tevékenységek valósultak meg az alábbiak közül?

	Igen	Nem
Az anyag és energia igény, valamint a hulladékok keletkezésének minimalizálása		X
A szennyezőanyag környezetbe történő kibocsátásainak minimalizálása	X	
A tevékenység helyigényének, hatásterületének minimalizálása		X
A negatív és pozitív külső költségek figyelembe vétele a tevékenység során (költség-haszon elemzés)	X	
Az emberi egészségre veszélyes tevékenységek csökkentése		X
Környezeti kockázatok mérlegelése (kockázatbecslés)	X	

7.6. Továbbá (általánosan):

	Igen	Nem
Figyelembe vették-e a hagyományos tájhasználatot?		X
Figyelembe vették-e a helyi kulturális sajátosságokat?	X	
Figyelembe vették-e a tájképi sajátosságokat?		X
Fordítottak e gondot a hulladékok keletkezésének minimalizálására?		X
Helyi erőforrások használatából származó hasznok egy része visszajut-e azok megőrzésére, a helyi közösségek fejlesztésére?	X	
Jellemző volt-e a természetes anyagok használata?	X	
Megtörtént-e a hulladékok biztonságos lerakása?	X	
Törekedtek-e a tevékenység helyigényének minimalizálására?	X	
Törekedtek-e az anyag és energiafelhasználás minimalizálására?	X	
Történt-e a szelektív hulladékgyűjtés és hasznosítás?		X

Történt-e megoldás a megújuló erőforrások használatára?		X
A tevékenység helyszíne a felhagyás után ökológiailag helyreállítható-e?	X	
Megtörtént-e a szállítási, anyagmozgatási igény racionalizálása (pl. útvonalak tervezése)?	X	

7.7. Továbbá (projekt-specifikusan)

7.7.1. A turisztikai, fizikai beruházások specifikus szempontjai

	Igen	Nem
A fejlesztés figyelembe veszi a turisztikai attrakció turisztikai eltartóképességét?		
A fejlesztés mennyiben veszélyezteti a természeti attrakciók minőségét?		
A fejlesztés helyének használata az ökológiai adottságok szerint történik?		
Figyelembe vették-e az ökológiai rendszer szerkezetét?		

7.7.2. A turisztikai, nem fizikai beruházások specifikus szempontjai

	Igen	Nem
Cél-e a helyes környezeti magatartásra való nevelés?		
A vendégek bekapcsolódnak-e a természeti értékekről való ismeretszerzésbe, a természet megőrzési tevékenységekbe?		
Van-e hagyományokhoz illeszkedő szolgáltatás?		

- Használják-e helyi eredetű, magas minőségű termékeket a szolgáltatás során? (ha igen, miket?)
- Figyelembe vették-e a védett területek, élőhelyek látogatási szabályait? (Hogyan?)

7.7.3. A közlekedési infrastruktúra specifikus szempontjai

	Igen	Nem
A vonalas létesítmény útvonalvezetésének optimalizálásakor figyelembe vették-e a terület-felhasználás minimalizálásának szempontjait?		

A vonalas létesítmény útvonalvezetésének optimalizálásakor figyelembe vették-e a védett és természetes élőhelyek, illetve ökológiai folyosó, valamint a termőföldek védelmének szempontjait?		
Megőrzésre, ill. felhasználásra került-e a kitermelt termőtalaj?		
Az anyagnyerő helyek kiválasztásakor játszott-e szerepet a szállítási útvonalak csökkentése, ill. a természetvédelmi szempontok?		
Megtörtént-e az anyagnyerő helyek rekultivációja?		
A fejlesztés helyének használata az ökológiai adottságok szerint történtek-e?		
Történt-e természetes élőhelyek feldarabolódása, élőhelyi izoláció?		
Fordítottak-e hangsúlyt a baleseti kockázatok minimalizálására?		

7.7.4. A település-rehabilitáció specifikus szempontjai

	Igen	Nem
Történt-e útvonal racionalizálás, rövidítések?	X	
Kiépült-e új tömegközlekedés?	X	
Kiépült-e kerékpáros infrastruktúra?	X	
Biztosított-e zöldfelületek megfelelő aránya?	X	
Biztosított-e a városi klíma védelme?	X	
Felújításra szánt építményeknek alakult-e ki új funkciója?	X	
Mennyire érintette a természetes területeket, élőhelyeket? (hacsak a fejlesztés nem rehabilitációra irányul)	X	
Kialakult-e több centrumúság a településen?		X

8. *A fenntarthatóság megvalósíthatósága az adott projektben és a külső társadalmi környezetben (segítő és hátráltató tényezők)?*

9. *A jövő*

9.1. Kíván-e a jövőben is pályázni?
Igen

9.2. A program igényel-e további forrásokat és ha igen, azt honnan kívánják megszerezni?
90%-ban pályázatokból, 10% saját erőből.

9.3. Ha elérték a célt, vannak-e újabb terveik?
A cél további városi területek rehabilitációja, a főútca rehabilitációja.

9.4. Ha nem érték el a célt, hogyan gondolják, folytatják-e? milyen változtatásokkal? milyen új igények jelentek meg?

10. *Értékelje a ROP pályázati mechanizmust*

10.1. Mennyire volt érthető, a célnak megfelelő

Alapjában véve érthető volt, voltak bizonyos részek, amelyek kevésbé, de ezeket is lehetett tisztázni, közvetlen kérdésekkel vagy megtalálhatók voltak a gyakran ismételt kérdések között. Néha kisebb vita után, de megmondták a választ.

10.2. A hatóságoktól milyen és mennyi segítséget kapott? Kért-e és kapott-e további információkat?

Amikor olyan dolgokat kértek, amelyek az önkormányzatoknál irrelevánsak, pl. aláírási címpéldányok – erről vitakoztak a hivatallal. A válasz rendszerint nem az volt, hogy Budapesten ezt valaki kitalálta, és ezért így kell csinálni, volt bizonyos rugalmasság, a viták után többször engedett a hivatal.

10.3. Milyen információk álltak a rendelkezésére?

A pályázati kiírás általában elég részletes volt és használható, ha valami nem világos, akkor kérdezni kell, alapvetően tehát nem használtak más forrásokat.

10.4. Részt vett-e ROP-os felkészítésen?

Egy kétnapos képzésen vett részt.

10.5. Milyennek tekinthető az irányító hatósággal (VÁTI) való együttműködés?

- Milyen az együttműködés általános és technikai kérdésekben?

Az együttműködés jónak volt tekinthető a VÁTI-val, bár kisebb „szívátások” előfordultak, de többnyire hozzátették, hogy nem az ő gonoszságukon múlik, hogy bizonyos dolgokat kérnek a projektgazdától, hanem ez az előírás. Ez volt az első ilyen nagy pályázatuk, a következő alkalommal a tapasztalatok birtokában biztosan könnyebb lesz.

10.6. Ha lehetősége volna rá, miben változtatná meg a pályázati mechanizmust?

Gördülékenyebbé tenné. Éppen az interjú előtt adott le egy pályázatot, ahol már pályázatkitöltő programot kellett használni. Bár maga a program az első változatban rossz volt, a hibákat kijavították, és a pályázat így jóval vékonyabb lett, és általában egyszerűbb lett a folyamat. Technikai javítanivalók még vannak, de ez idővel biztosan megoldódik. Továbbra is kérnek felesleges dokumentumokat, pl. az önkormányzatok alakuló ülésének jegyzőkönyvét. Ehelyett pl. kikérhetnék a MÁK-tól a kincstári nyilvántartásba vételt igazoló papírt. Hasonló a helyzet az önkormányzat költségvetésével, ami a megkérdezett szerint sok felesleges papír benyújtását jelenti.

Ezen kívül az ember nem lehet biztos, hogy minden szükséges dokumentumot tényleg csatolt-e. Jelenleg sokszor a kiírás különböző pontjaiból lehet kibogarászni, hogy mire van szükség, gyakran el van rejtve a szövegben. A kiírásnak egyértelműnek kellene lennie, illetve kellene egy lista, amin ezt egyszerűen ellenőrizni lehetne, ilyen listája biztosan van annak, aki a formai ellenőrzést végzi a hivatalokban.

Bizonyos projekteknél (pl. egy bicikliút építése esetén) teljesen felesleges az esélyegyenlőségi tervet számon kérni az önkormányzaton.

11. *Van-e Önöknek fenntarthatósági stratégiája, terve?*

Nincs, de ha lett volna, és azt valaki be is tartatta volna (itt megint a gazdasági fenntarthatóságról van szó) a városnak nem kellett volna 2 milliárd Ft értékben kötvényt kibocsátani.

12. *Mi a véleménye a fenntarthatósági útmutatóról? (Ezt az interjú készítője tesztelje is egy véleménykérdéssel!)*

Arra a részre koncentrálni, ami az adott pályázathoz kell, valahogy meg szokták oldani a feladatot.

13. *Végül még kérdés:*

13.1. Mennyiben épít a tevékenység a helyi természeti és emberi adottságokra?

13.2. Hozzájárul-e a tevékenység a helyi kultúra megőrzéséhez, tárgyi, szellemi megnyilvánulásainak fejlesztéséhez?

Albrecht Dürer apja Gyulán született, ezért az ő arcképét használták az anamorfózis szoborhoz

A természeti adottságokat is igyekeztek kihasználni, az út a nagy kőhídra visz fel, így adódott a lehetőség, hogy vízesés formájában csorogjon le a víz, itt az épített örökséget használták fel.

Gyula valaha a „vizek városa” volt a Kőrösök jelenléte miatt, ma ez már kevésbé érzékelhető a folyószabályozások miatt, de a szökőkutakkal igyekeztek erre is emlékeztetni.

Az épített környezetet is igyekeztek óvni, a régi homlokzatokat felújítani. A '60-as években épített, oda nem illő épületet is megőrizték, de egy platán-sorral igyekeztek eltakarni.

A téren lévő barokk kápolnát is felújították, ennek és a többi jellegzetes épületnek a kivilágítását is megoldották.

1. Projektről konkrétan

- 1.1. Projekt címe: Aktív pihenés a cívisvárosban
 - 1.2. Intézkedés típusa: ROP 1.2.1.
 - 1.3. Régió: Észak-alföldi régió
 - 1.4. Település: Debrecen
 - 1.5. A projekt indulása és zárása: 2005. 04. 18. – 2006. 09. 14. – a projekt a tervezettnél fél évvel korábban lezárult
2. *A pályázó személyi szakmai, gyakorlati háttere*
A pályázatot beadó Régió Oktatási Központ Kft. profiljába elsősorban a felnőttoktatás és az adótanácsadás tartozik, a cég vezetője Kondorosi Ferencné gazdasági végzettséggel rendelkezik.
3. *Korábbi tapasztalatok (pályázásban, fenntarthatósággal kapcsolatos aktivitásokban)*
4. *Beszéljen a pályázás történetéről! ÉS:*
- 4.1. Ha nem szerepelt volna a kiírásban a fenntarthatóság, akkor a pályázatában megjelent volna-e?
Igen, a kft mindenképpen fontosnak tartotta, hogy a fenntarthatóság szerepeljen a pályázatban – elsősorban a gazdasági fenntarthatóságot értik a fogalom alatt, mint cég nekik ez alapvető fontosságú.
 - 4.2. Milyen nehézséget jelentett a fenntarthatóság elvének szerepeltetése a pályázatban?
A pénzügyi fenntarthatóság semmiféle problémát nem jelentett, de a környezeti fenntarthatóság is fontos elem volt a pályázatban, ezért nem jelentet gondot.
 - 4.3. A ROP iránti érdeklődésük specifikálása – térjünk ki a következőkre: Egy megvalósítandó célhoz kerestek forrást, vagy a forrás-kiírások alapján választottak célt
A cél már korábban megvolt, régebben is tervezték egy ilyen panzió megépítését, ehhez kapóra jött a kiírás.
 - 4.4. Ismertesse a pályázatát!
A pályázat célja egy olyan beruházás megvalósítása, amely során létrejön egy igényes, ugyanakkor megfizethető szálláshely Debrecenben. A kereskedelmi szálláshely a konferenciákra és a kulturális eseményekre érkezőknek is megfelelő szállást kívánt biztosítani, ennek megfelelő technikai színvonalat céloztak meg. A projekt fontos összetevője, hogy a panzió fűtésére megújuló energiaforrást alkalmaztak. A geotermikus energiát használják fel a fűtéshez, ez az erre a célra fordítandó energiamennyiség 60-80%-át fedezi.
 - 4.5. Szempontok a projekt előkészítése során (menedzsment):
 - Történt-e felmérés a telepítés, tevékenység helyének környezeti állapotáról, a tevékenység lehetséges környezeti hatásairól?
Nem történt ilyen felmérés, a telek, hol a panzió épült Debrecen belvárosában található, a beruházás jelentős hatással nem volt a környezetre, egy korábbi épület helyén áll.
 - Volt-e információja a telepítés, tevékenység helyszínén már meglévő környezeti hatótényezőkről?
Nem
 - Volt e más alternatíva is a telepítés, tevékenység helyével és a tevékenység módjával kapcsolatban? (Indokolja a választást)
A beruházásra eredetileg a város egy másik pontján került volna sor, ám arra a telekre a városnak szüksége volt, ezért egy csere eredményeként kapták a jelenlegi

telket. A csere során több telek is szóba került, végül ezt választották, mivel a belvárosban található, ez a panzió sikere szempontjából fontos tényező.

- Kikérte, ill. figyelembe vette-e a nyilvánosság véleményét a projekt tervezésekor? Szempontok a projekt megvalósulása során (menedzsment):
Nem
- Készült-e monitoring terv a környezeti célkitűzések teljesülésének nyomon követésére (környezeti teljesítmény értékelése)?
Nem
- A fejlesztés átláthatóságának biztosítása érdekében a projekt megvalósulási időszakában tájékoztatta-e a nyilvánosságot?
Nem, a projekt helyszínén tábla tájékoztatta a nyilvánosságot, hogy milyen beruházásra kerül sor.
- Megtörtént-e (és hogyan?) a környezeti kockázatok feltárása, megismertették-e ezeket az érintettek, készült-e havária, illetve kárelhárítási terv?
Nem

5. Az EU-s fenntarthatósági irányelvek ismerete

Általában az EU fenntarthatósági irányelvei iránt nem érdeklődik különösebben, a projektek esetében szükség van bizonyos alapvető ismeretekre, de ezek elsajátítására rendszerint elegendő, ha a konkrét projekt esetében utánanéznek.

6. A fenntarthatóság iránti érzékenység felmérése (szükséges partikularitás vagy maga a főcél)

6.1. A fenntarthatóság fogalma

Elsősorban gazdasági értelemben használják a fenntarthatóság fogalmát, már csak azért is, mert egy gazdasági társaságról van szó. A környezeti fenntarthatóság sem mellékes, a panzióban alkalmazott technológia is ezt bizonyítja

6.2. Ismeri-e a vonatkozó törvényeket? Hogyan ismerte meg ezeket?

Ahogy az EU irányelvek esetében, itt sem tartja elengedhetetlennek a megkérdezett, hogy alaposan ismerje a törvényi szabályozást. Az adott projekt esetében előfordulhat, hogy szükség van ilyen információkra, de ez eddig nem volt jellemző.

6.3. A célcsoport meghatározása (kikre irányul az fenntarthatósági elv általában és a projekt esetében konkrétan? Pl. társadalmi nemek, romák, fogyatékkal élők)

- A helyi sajtóságok (természetileg/környezetileg érzékeny (esetleg védett) vagy turisztikai terület)
Ilyen szempontok nem szerepeltek a pályázatban.
- Mely célcsoportot választották és miért (személyes érintettség, szakmai ismeretek, szükséges elem stb., s mennyire támaszkodtak a helyi sajtóságokra)?
A fogyatékkal élők számára akadálymentesített épületet terveztek, ennek eredményei már most is láthatók, az itt tartott rendezvényeken részt vevők gyakran meglepődnek, hogy ebben a panzióban valóban minden szolgáltatás elérhető a számukra. Debrecen ebből a szempontból nincs jó helyzetben, kevés elérhető árú szálláshely van, ami hasonló szolgáltatásokat nyújtana a fogyatékkal élők számára.

A kisgyermekes szülők számára megfelelő körülményeket kíván teremteni a panzió, ennek érdekében „bababarátság” szobákat is kialakítottak.

6.4. Mikor valósul meg a fenntarthatóság? (általában és konkrétan)

Gazdasági értelemben akkor beszélhetünk fenntarthatóságról, ha a bevételek biztosítják az intézmény további fennmaradását. Ebben a konkrét esetben úgy tűnik, hogy az elmúlt kevesebb mint egy év alatt, a panzió megnyitása óta sikerült azt a szintet elérni, ami biztosítja a fennmaradást. A kihasználtságot tekintve a panzió eléri, sőt meghaladja az országos átlagot, sok visszatérő vendég is van, ezen kívül a konferencia-turizmusból is profitálni tudnak. A vendégek visszajelzései szinte minden esetben nagyon pozitívak.

6.5. Mi volt a projekt indikátora?

A legfontosabb indikátor a vendégéjszakák száma volt, ez könnyen és jól mérhető.

- Okoz-e nehézséget az információk összegyűjtése? Kiktől gyűjtött adatot/információt az indikátorokhoz?

Az adatok összegyűjtése ebben az esetben egyáltalán nem jelentett gondot.

6.6. Mi a megvalósítani kívánt cél? Ebben hogyan jelenik meg a fenntarthatóság?

A cél a minél nagyobb kihasználtság természetesen, az üzleti fenntarthatóság szempontjából ez elengedhetetlen.

6.7. A tevékenység illeszkedik e a II: Nemzeti Környezeti Program, illetve a helyi környezetvédelmi programok célkitűzéseire?

A megkérdezett véleménye szerint mindenképpen, hiszen a geotermikus energia felhasználásával a környezeti terhelés a megvalósítás helyszínén, Debrecen belvárosában szinte egyáltalán nem nőtt.

7. A megvalósult/ megvalósuló projekt (szubjektív) értékelése

7.1. Elérték a kívánt célt?

Igen, a panzió elkészült és az elmúlt hónapok tapasztalata alapján úgy tűnik, sikeresen működik.

7.2. Az említett indikátorok szempontjából is elemezze a projekt sikerességét!

A vendégéjszakákkal kapcsolatban lehetnek problémák, mivel vannak kétágyas szobák, ám ezeket is sok esetben egy személy veszi ki, pl. konferenciára érkezők, így viszont a kihasználtság csak fele akkora, mintha ketten aludnának egy szobában. Ez veszélyeztetheti az indikátorok megvalósítását, bár a megkérdezett így is 90%-os esélyét látja annak, hogy teljesíteni tudják a vállalt számokat

7.3. A fenntarthatóság hogyan valósult meg (amennyiben megvalósult)?

A környezeti fenntarthatóság mindenképpen megvalósult, hiszen a geotermikus energiát használó fűtés elkészült és jól is működik. A gazdasági fenntarthatóságról még nehéz biztosat mondani, hiszen még nem működik olyan régen a panzió, de úgy tűnik, ezzel sem lesz probléma.

7.4. Milyen konkrét, mérhető hatása van a projektnek?

A mérhető hatásokat az indikátorok mutatják, ezek közül a legfontosabbról, a vendégéjszakák számáról már volt szó. Más mérhető környezeti hatást nem tud mondani a megkérdezett.

7.5. Mely tevékenységek valósultak meg az alábbiak közül?

	Igen	Nem
Az anyag és energia igény, valamint a hulladékok keletkezésének minimalizálása	X	
A szennyezőanyag környezetbe történő kibocsátásainak minimalizálása	X	

A tevékenység helyigényének, hatásterületének minimalizálása	X	
A negatív és pozitív külső költségek figyelembe vétele a tevékenység során (költség-haszon elemzés)	X	
Az emberi egészségre veszélyes tevékenységek csökkentése	X	
Környezeti kockázatok mérlegelése (kockázatbecslés)	X	

7.6. Továbbá (általánosan):

	Igen	Nem
Figyelembe vették-e a hagyományos tájhasználatot?	X	
Figyelembe vették-e a helyi kulturális sajátosságokat?	X	
Figyelembe vették-e a tájképi sajátosságokat?	X	
Fordítottak e gondot a hulladékok keletkezésének minimalizálására?	X	
Helyi erőforrások használatából származó hasznok egy része visszajut-e azok megőrzésére, a helyi közösségek fejlesztésére?		X
Jellemző volt-e a természetes anyagok használata?	X	
Megtörtént-e a hulladékok biztonságos lerakása?	X	
Törekedtek-e a tevékenység helyigényének minimalizálására?	X	
Törekedtek-e az anyag és energiafelhasználás minimalizálására?	X	
Történt-e a szelektív hulladékgyűjtés és hasznosítás?	X	
Történt-e megoldás a megújuló erőforrások használatára?	X	
A tevékenység helyszíne a felhagyás után ökológiaiag helyreállítható-e?	X	
Megtörtént-e a szállítási, anyagmozgatási igény racionalizálása (pl. útvonalak tervezése)?	X	

7.7. Továbbá (projekt-specifikusan)

7.7.1. A turisztikai, fizikai beruházások specifikus szempontjai

	Igen	Nem
A fejlesztés figyelembe veszi a turisztikai attrakció turisztikai eltartóképességét?	X	

A fejlesztés mennyiben veszélyezteti a természeti attrakciók minőségét?		X
A fejlesztés helyének használata az ökológiai adottságok szerint történik?	X	
Figyelembe vették-e az ökológiai rendszer szerkezetét?	X	

7.7.2. A turisztikai, nem fizikai beruházások specifikus szempontjai

	Igen	Nem
Cél-e a helyes környezeti magatartásra való nevelés?		
A vendégek bekapcsolódnak-e a természeti értékekről való ismeretszerzésbe, a természet megőrzési tevékenységekbe?		
Van-e hagyományokhoz illeszkedő szolgáltatás?		

- Használják-e helyi eredetű, magas minőségű termékeket a szolgáltatás során? (ha igen, miket?)
- Figyelembe vették-e a védett területek, élőhelyek látogatási szabályait? (Hogyan?)

7.7.3. A közlekedési infrastruktúra specifikus szempontjai

	Igen	Nem
A vonalas létesítmény útvonalvezetésének optimalizálásakor figyelembe vették-e a terület-felhasználás minimalizálásának szempontjait?		
A vonalas létesítmény útvonalvezetésének optimalizálásakor figyelembe vették-e a védett és természetes élőhelyek, illetve ökológiai folyosó, valamint a termőföldek védelmének szempontjait?		
Megőrzésre, ill. felhasználásra került-e a kitermelt termőtalaj?		
Az anyagnyerő helyek kiválasztásakor játszott-e szerepet a szállítási útvonalak csökkentése, ill. a természetvédelmi szempontok?		
Megtörtént-e az anyagnyerő helyek rekultivációja?		
A fejlesztés helyének használata az ökológiai adottságok szerint történtek-e?		
Történt-e természetes élőhelyek feldarabolódása, élőhelyi izoláció?		
Fordítottak-e hangsúlyt a baleseti kockázatok minimalizálására?		

7.7.4. A település-rehabilitáció specifikus szempontjai

	Igen	Nem
Történt-e útvonal racionalizálás, rövidítések?		
Kiépült-e új tömegközlekedés?		
Kiépült-e kerékpáros infrastruktúra?		
Biztosított-e zöldfelületek megfelelő aránya?		
Biztosított-e a városi klíma védelme?		
Felújításra szánt építményeknek alakult-e ki új funkciója?		
Mennyire érintette a természetes területeket, élőhelyeket? (hacsak a fejlesztés nem rehabilitációra irányul)		
Kialakult-e több centrumúság a településen?		

8. *A fenntarthatóság megvalósíthatósága az adott projektben és a külső társadalmi környezetben (segítő és hátráltató tényezők)*

9. *A jövő*

9.1. Kíván-e a jövőben is pályázni?

Igen

9.2. A program igényel-e további forrásokat és ha igen, azt honnan kívánják megszerezni?
A jelenlegi program nem igényel további külső forrásokat, az lezárult, a fenntartás költségeit magának a panzióknak kell kitermelnie.

9.3. Ha elérték a célt, vannak-e újabb terveik?

További tervek vannak a panzió bővítésére, erre lehetőséget ad, hogy a telken még nem érték el a maximális beépítettséget, a tervek között szerepel a gyermekjátékok elhelyezése, parkosítás. A terveknek a pénzügyi lehetőségek szabnak határt.

9.4. Ha nem érték el a célt, hogyan gondolják, folytatják-e? milyen változtatásokkal? milyen új igények jelentek meg?

10. *Értékelje a ROP pályázati mechanizmust*

10.1. Mennyire volt érthető, a célnak megfelelő

A megkérdezett szerint a pályázati kiírás a célnak megfelelő volt, és akit komolyan érdekelt, azok számára érthető volt minden. Szerencsésnek tartja a megkérdezett, hogy a turisztikai cél elég általánosan volt megfogalmazva, így könnyű volt a saját projektjüket elhelyezni. A szakaszokra bontás és a pontos költségvetés nagy segítség volt a megvalósítás során.

10.2. A hatóságoktól milyen és mennyi segítséget kapott? Kért-e és kapott-e további információkat?

Nem kértek igazán sok segítséget, de amikor kértek, akkor hasznos tanácsokat kaptak, pl. felhívták a figyelmüket, hogy már volt korábban is ilyen jellegű támogatásuk a Gazdasági Minisztériumtól, egy kamattámogatás, ami kisebb mértékű volt, de a pályázatban elbírálásakor ez hibának számíthatott volna. Az árajánlatok esetében is pontosításokra volt szükség, erre is felhívták a figyelmet.

10.3. Milyen információk álltak a rendelkezésére?

A pályázaton és az előbb említett hatósági tájékoztatásokon kívül más információkat nem használtak fel.

10.4. Részt vett-e ROP-os felkészítésen?

Nem vett részt, véleménye szerint abban az időben, mikor az egész folyamatot elkezdték, még nem is volt lehetőség ilyen képzésen részt venni.

10.5. Milyennek tekinthető az irányító hatósággal (VÁTI) való együttműködés?

- Milyen az együttműködés általános és technikai kérdésekben?

A hatóságok hozzáállását mindenképpen pozitívan értékelte, ez az interjú során több alkalommal is elhangzott. Megemlítette a megkérdezett, hogy mindenki mástól rosszakat hallott a VÁTI-ról, de neki nagyon jó tapasztalatai voltak. Folyamatos volt a kommunikáció, és a pénzek kifizetése is, két hét alatt megérkezett a pénz a cég számlájára, ez létfontosságú volt ahhoz, hogy az építkezés folyamatosan haladhasson.

10.6. Ha lehetősége volna rá, miben változtatná meg a pályázati mechanizmust?

A jelzáloggal kapcsolatos előírások ennek a projektnek a keretében is problémát okoztak, és feltehetően minden hasonló projekt megvalósítói is hasonló problémákkal küzdenek, ezeket az előírásokat korszerűsíteni kellene. A Fejlesztési Ügynökség és a hitelt nyújtó bank is jelzálogot jegyeztetett volna be az építési telekre, ám ezt az Ügynökség szabálytalannak tartotta. Ebből komoly probléma is lehetett volna, szerencsére a cég rendelkezett egy másik ingatlannal, amire a bank bejegyezhetette a jelzálogot. Másrészt a szerződésben a határidőket a „hétköznapi ember” számára is érthető módon, egy táblázat formájában kiemelni, ezt többször jelezte is a VÁTI felé.

11. *Van-e Önöknek fenntarthatósági stratégiája, terve?*

Igen, a stratégia szerint a panzió szolgáltatásait szeretnék tovább bővíteni, ezeknél a belváros adottságait is figyelembe kell venni, pl. nem lehet zajos tevékenység. Az étkezési szolgáltatásokat is bővítik, már most is kínálnak menüt, nem csak a vendégek számára.

12. *Mi a véleménye a fenntarthatósági útmutatóról? (Ezt az interjú készítője tesztelje is egy véleménykérdéssel!)*

A fenntarthatósági útmutatót saját bevallása szerint nem ismeri igazán, a konkrét projektek kapcsán ismerkedik meg vele.

13. *Végül még kérdés:*

13.1. Mennyiben épít a tevékenység a helyi természeti és emberi adottságokra?

Ez a projekt alapvetően nem az ilyen adottságokra kívánt építeni.

13.2. Hozzájárul-e a tevékenység a helyi kultúra megőrzéséhez, tárgyi, szellemi megnyilvánulásainak fejlesztéséhez?

A megvalósítás során mindenképpen igyekeztek a helyi épített örökség értékeihez kapcsolódni, a környéken álló épületek homlokzatához illeszkedő homlokzatot kialakítani. A panzió mellett áll egy téglából épült templom, a panzió homlokzata ezzel összhangban készült. Korábban a panzió helyén egy üres telek állt, amelyen megtalálhatók voltak a korábbi épület romjai, a telek végében jogcím nélküli lakók éltek. Utóbbi problémát sikerült megoldani, és a telek beépítésével mindenképpen sokkal jobban néz ki a környék.

1. *Projektről konkrétan*

- 1.1. Projekt címe: Református óvodai férőhelybővítés 5 óvodai csoport részére Hajdúböszörményben
- 1.2. Interjúalany: Bertalan János, projektmenedzser
- 1.3. Intézkedés típusa: ROP 2.3 Az óvodai és az alapfokú oktatási nevelési intézmények infrastruktúrájának fejlesztése
- 1.4. Régió: Észak-alföldi régió
- 1.5. Település: Hajdúböszörmény
- 1.6. A projekt indulása és zárása: 2005. július 20. – 2006. augusztus 31.

2. *A pályázó személy szakmai, gyakorlati háttere*

A Református Egyház hajdúböszörményi, Kálvin téri gyülekezete pályázott, tulajdonképpen annak tagjai voltak, akik részt vettek a projekt menedzselésében. Ily módon egy helyi illetőségű pályázati szakértő is segítette a munkájukat. A projektmenedzser a műszaki kérdéseivel foglalkozott elsősorban a projektnek, mivel több mérnöki diplomával is rendelkezik. A projekt teamnek tagja volt közgazdász, pedagógiai, stb. szakember is.

3. *Korábbi tapasztalatok (pályázásban, fenntarthatósággal kapcsolatos aktivitásokban)*

Ez a csapat korábban még egyetlen pályázatot sem nyújtott be, azonban a bevont személyek a saját szakterületükön igen komoly tapasztalatokat szereztek korábban.

4. *A pályázás története*

2004-ben nyújtották be a pályázatot, amit igen komoly előkészítés előzött meg. Együttműködtek a Debreceni Egyetem Hajdúböszörményi Wargha István Pedagógiai Főiskolai Karával. A Református Egyház parókiája mellett korábban iskola működött, amit a kárptárláskor az egyház visszaigényelt és azt az öreg épületet használták fel a projekt helyszínéül. Az épület tehát már korábban is oktatási intézménynek adott helyet, a hatósági feltételeknek emiatt jelentős részben megfeleltek. Önkormányzati iskola működött ott korábban. az egyház csak kifejezetten óvoda létesítés céljára kaphatta vissza. Mindeközben a DE főiskolai kara által tulajdonolt terület közvetlen szomszédságában volt egy rossz térszerkezeti pozícióban (más óvodákhoz közel) elhelyezkedő önkormányzati óvoda, amelynek a kihasználtsága is kedvezőtlenül alakult. Az Egyetem megkérte a várostól ezt a területet, hogy más oktatási célra hasznosítsa azt. Az Egyetem három 100 férőhelyes óvodát üzemeltet ugyanis abban a városrészben. A város ezáltal anyagilag is jól járt, mivel a normatíva nem volt elegendő az óvoda fenntartására, annak a kiegészítésére pedig a források egyre inkább beszűkültek az elmúlt években. Egy jól működő egyházi iskola (Baltazár Dezső Általános Iskola) mellé akartak előképzőt létrehozni. A város maximális erkölcsi és szakmai támogatást nyújtott a projekthez, hatósági segítséget is kaptak. Az intézmény a pedagógiai főiskolával való együttműködés keretében a egyházi gyakorló óvodává is vált.

4.1. Ha nem szerepelt volna a kiírásban a fenntarthatóság, akkor a pályázatában megjelent volna-e?

Természetesen szerepelt volna a projektben. Igazából a ütközött volna a projekt céljaival, ha nem kap ez a szempont központi szerepet. Tisztában voltak azzal, hogy az állami normatíva nem lesz elegendő az óvoda fenntartásához, s azt az egyházközösségnek ki kell majd egészítenie. Problémát jelenthetne még a gyermekek számának csökkenése, azonban felméréseik alapján számos olyan gyermek van a városban és a hozzá tartozó külső településrészekben, akik nem tudnak óvodába járni. A pályázatban vállalták az ötéves minimális üzemeltetési időt, de mindenképp hosszabb távon terveznek. A korábban itt működő gyógypedagógiai iskolát egy másik általános iskolához csatolták, az oktatási ágazat működési költsége városi szinten 19 millió Ft-tal csökkent.

4.2. Milyen nehézséget jelentett a fenntarthatóság elvének szerepeltetése a pályázatban?

A tervezéskor az intézmény fenntartásához kiszámított pénzügyi feltételek kedvezőtlen irányba változtak. Az egyházi iskola és óvoda iránti fokozott érdeklődés miatt a csökkenő gyermeklétszám nem érzékelhető. Idén 50 gyermekkel több volt a jelentkezők száma, ami nagy mértékben a projektnek is köszönhető, hiszen magasabb színvonalú szolgáltatásokat tudnak biztosítani az intézményben. Térségi összehasonlításban is az egyik legjobban felszerelt óvoda jött létre (szinte minden műszaki megoldás a legmodernebb technológiával készült), ami kifejezetten népszerűvé vált. A magas színvonalú étkeztetés biztosítása érdekében plusz költségeket vállalt fel a pályázó (300 adagos főzőkonyha).

- 4.3. A ROP iránti érdeklődésük specifikálása – térjünk ki a következőkre: Egy megvalósítandó célhoz kerestek forrást, vagy a forrás-kiírások alapján választottak célt?

Egy megvalósítandó célhoz keresték a forrást, a pályázat beadását többéves előkészítő munka előzte meg.

- 4.4. Ismertesse a pályázatát!

100 férőhelyes óvodát akartak építeni, mert a korábbi számítások alapján az mutatkozott rentábilis működési egységnek. A támogatási rendszer sajátosságai miatt azonban nem négy, hanem öt csoportban kellett, hogy gondolkodjanak, vagyis 125 főben. A 10. számú óvoda megszűnése miatt hiánypótló lett az óvoda, ráadásul a város egy olyan részében, ahol korábban óvodai szolgáltatás nem volt. Fontos szempont volt a munkahelyteremtés is, az óvoda létrehozásával 26 új munkahely létesült. Hátrányos és halmozottan hátrányos, valamint sajátos nevelési igényű gyermekek nevelését is felvállalták, ami azonban semmilyen súrlódást nem jelentett az óvoda működésében. Nagyon sikeres a nevelési programjuk, a munkájukat számos külső szakember segíti (a gyülekezetnek is köszönhetően).

- 4.5. Szempontok a projekt előkészítése során (menedzsment):

- Történt-e felmérés a telepítés, tevékenység helyének környezeti állapotáról, a tevékenység lehetséges környezeti hatásairól?
 - Konkrétan ilyen irányú vizsgálat nem történt, azonban természetesen messzemenőig figyelembe vették a hatóságok iránymutatásait. Oktatási intézmény helyére került egy újabb oktatási intézmény, ami jelentős mértékben megkönnyítette számukra ezt a kérdést.
- Volt-e információja a telepítés, tevékenység helyszínén már meglévő környezeti hatótényezőkről?
 - Teljes mértékben ismerték a telepítés helyszínét. A református parókia ugyanis a megvalósult óvoda közvetlen szomszédságában helyezkedik el.
- Volt e más alternatíva is a telepítés, tevékenység helyével és a tevékenység módjával kapcsolatban? (Indokolja a választást)

Alternatívaként merült fel a Bíró Péter utcai szülőotthon, ami szintén az egyház tulajdonába került, azonban ezen az ingatlanon kötelező érvényű volt az oktatási célokra való hasznosítás, a másik ingatlan területén egy másik projekt megvalósítását tervezik a későbbiekben.
- Kikérte, ill. figyelembe vette-e a nyilvánosság véleményét a projekt tervezésekor? Szempontok a projekt megvalósulása során (menedzsment):

Kikérték a nyilvánosság véleményét. Az önkormányzat egyébként is foglalkozott ezzel a kérdéskörrel. Természetesen más felekezetekhez tartozó gyermekek is igénybe vehetik az óvodát. A projekt megvalósulása során folyamatos tájékoztatás történt az aktuális fejlesztésekről.

- Készült-e monitoring terv a környezeti célkitűzések teljesülésének nyomon követésére (környezeti teljesítmény értékelése)?
A pályázat részeként készült monitoring terv, de nem kifejezetten csak a környezeti célkitűzések teljesülésének értékelésére.
- A fejlesztés átláthatóságának biztosítása érdekében a projekt megvalósulási időszakában tájékoztatta-e a nyilvánosságot?
Minden fórumot igénybe vettek a tájékoztatás érdekében. Ezt nem tekintették kényszerű kötelező feladatnak, egyfajta propaganda is zajlott a térségben.
- Megtörtént-e (és hogyan?) a környezeti kockázatok feltárása, megismertették-e ezeket az érintettek, készült-e havária, illetve kárelhárítási terv?
Minden hatósági elvárásnak megfelelnek. Eddig semmilyen probléma nem merült fel, egyetlen ellenőrző szerv sem fedezett fel problémát. Kárelhárítási tervet nem kellett készíteniük, egy óvoda esetében nem is igazán értelmezhető a kérdés.

5. Az EU-s fenntarthatósági irányelvek ismerete

A projekt elkészítése során figyelembe vettek minden európai uniós iránymutatást. Esélyegyenlőség, akadálymentesítés. EU-konform bútorok, stb. alkalmazása, természetes anyagok felhasználása.

6. A fenntarthatóság iránti érzékenység felmérése (szükséges partikularitás vagy maga a főcél)

6.1. A fenntarthatóság fogalma

A pénzügyi, gazdasági, környezeti, demográfiai és nevelési elvárások folytonos teljesítését érti alatta, elsősorban erre a projektre koncentrálna.

6.2. Ismeri-e a vonatkozó törvényeket? Hogyan ismerte meg ezeket?

Minden a projekthez kapcsolódó szabályozást begyűjtöttek és átnéztek, azonban természetesen a szakmai csapat nem mindenki tagja foglalkozik minden kérdéssel. A projekt menedzsere egyébként az önkormányzat két bizottságában is érintett (gazdasági, közbeszerzési), amelyhez számos témakörben kell háttérismereteket begyűjtenie. Környezetvédelmi szakértői szerepkört is betölt egyébként a válaszadó.

6.3. A célcsoport meghatározása (kikre irányul az fenntarthatósági elv általában és a projekt esetében konkrétan? Pl. társadalmi nemek, romák, fogyatékkal élők)

- A helyi sajtóságok (természetileg/környezetileg érzékeny (esetleg védett) vagy turisztikai terület)

Az épület környezetében elhelyezkedő növényzetet mindenképp szerették volna változatlan formában megőrizni, ami döntően sikerült is, egyetlen fát sem kellett kivágni.

- Mely célcsoportot választották és miért (személyes érintettség, szakmai ismeretek, szükséges elem stb., s mennyire támaszkodtak a helyi sajtóságokra)?
Hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű és speciális oktatási igényű gyerekekkel is foglalkoznak. A romákkal nem foglalkoztak kiemelten, de lehetnek.

6.4. Mikor valósul meg a fenntarthatóság? (általában és konkrétan)

Folyamatosan. Monitoring szerinti ellenőrzés van. A költségvetési terv és a pedagógiai program, valamint a pályázati célok képezik az alapját.

6.5. Mi volt a projekt indikátora?

Férőhelyek száma, nevelési programok megvalósíthatósága, az intézmény kihasználtsága.

- Okoz-e nehézséget az információk összegyűjtése? Kiktől gyűjtött adatot/információt az indikátorokhoz?

Nem jelent problémát, saját adatokból gyűjtik össze az információkat.

6.6. Mi a megvalósítani kívánt cél? Ebben hogyan jelenik meg a fenntarthatóság?
A korábbi válaszok kapcsán megválaszolásra kerültek.

6.7. A tevékenység illeszkedik e a II: Nemzeti Környezeti Program, illetve a helyi környezetvédelmi programok célkitűzéseire?

Igen. A környezeti kérdések az óvoda nevelési programjába is beépítésre kerültek (játékos formában): pl. szelektív hulladékgyűjtés.

7. A megvalósult/ megvalósuló projekt (szubjektív) értékelése

7.1. Elérték a kívánt célt?

Igen.

7.2. Az említett indikátorok szempontjából is elemezze a projekt sikerességét!

A közelmúltban kellett leadni a projekt zárójelentését, amelynek kapcsán mindent rendben találtak.

7.3. A fenntarthatóság hogyan valósult meg (amennyiben megvalósult)?

Rákényszerültek gazdaságosabb megoldások alkalmazására a fenntartásban (pl. takarítás vállalkozásba adása, ami olcsóbb és gyakorlatilag magasabb színvonalú is.). Szelektív hulladékgyűjtés megvalósulása.

7.4. Milyen konkrét, mérhető hatása van a projektnek?

Korábban megemlítésre került.

7.5. Mely tevékenységek valósultak meg az alábbiak közül?

	Igen	Nem
Az anyag és energia igény, valamint a hulladékok keletkezésének minimalizálása (szelektív hulladékgyűjtés)	X	
A szennyezőanyag környezetbe történő kibocsátásainak minimalizálása (a szennyvíz okozhatja elsősorban problémát, ami tisztítórendszeren keresztül távozik)	X	
A tevékenység helyigényének, hatásterületének minimalizálása	X Azonban gondolkodnak a bővítésen	
A negatív és pozitív külső költségek figyelembe vétele a tevékenység során (költség-haszon elemzés)	X	
Az emberi egészségre veszélyes tevékenységek csökkentése (modern főzőkonyha)	X	
Környezeti kockázatok mérlegelése (kockázatbecslés)	X	

7.6. Továbbá (általánosan):

	Igen	Nem
Figyelembe vették-e a hagyományos tájhasználatot?	X	

Figyelembe vették-e a helyi kulturális sajátosságokat?	X	
Figyelembe vették-e a tájképi sajátosságokat?	X	
Fordítottak e gondot a hulladékok keletkezésének minimalizálására?	X	
Helyi erőforrások használatából származó hasznok egy része visszajut-e azok megőrzésére, a helyi közösségek fejlesztésére?	X	
Jellemző volt-e a természetes anyagok használata? (kiemelt szempont)	X	
Megtörtént-e a hulladékok biztonságos lerakása?	X	
Törekedtek-e a tevékenység helyigényének minimalizálására?	X	
Törekedtek-e az anyag és energiafelhasználás minimalizálására? (saját forrásból +6 cm szigetelő réteg alkalmazása, a leginkább hiszigetelő nyílászárók alkalmazása, nagyon modern és hatékony kazán használata)	X	
Történt-e a szelektív hulladékgyűjtés és hasznosítás?	X	
Történt-e megoldás a megújuló erőforrások használatára?		X De tervezik napkollektor és hőszivattyú alkalmazását
A tevékenység helyszíne a felhagyás után ökológiailag helyreállítható-e? (takarékos alapozás történt)	X	
Megtörtént-e a szállítási, anyagmozgatási igény racionalizálása (pl. útvonalak tervezése)?	X	

7.7. Továbbá (projekt-specifikusan)

- Figyelembe vették az ökológiai rendszer szerkezetét.
- A helyes környezeti magatartásra való nevelés nagyon fontos szempont.
- Kerékpáros útvonal fog megépülni, amely érinteni fogja az intézményt is.
- A zöldfelületek megfelelő aránya biztosított.
- A felújított épület a korábbi funkcióját kapta vissza.
- Egyfajta többcentrumúság is kialakult a településen, mivel ezen a településrészen nem volt óvoda, jobban megközelíthető területre került számukra.

- 8. *A fenntarthatóság megvalósíthatósága az adott projektben és a külső társadalmi környezetben (segítő és hátráltató tényezők)*

A fenntarthatóság biztosított, mivel igen széles társadalmi támogatottsága van az intézménynek. Egyelőre jelentős túljelentkezés tapasztalható.

- 9. *A jövő*

9.1. Kíván-e a jövőben is pályázni?

Igen.

9.2. A program igényel-e további forrásokat és ha igen, azt honnan kívánják megszerezni?

Elsősorban az energiefelhasználás további racionalizálásra, saját és pályázati forrásból egyaránt. A pedagógiai program további forrásokat igényelhet a jövőben, azonban ebben a kérdésben csak ilyen irányú szakértő tudna választ adni.

9.3. Ha elérték a célt, vannak-e újabb terveik?

Párhuzamosan futtatnak egy projektet egy szeretetotthon építésére vonatkozóan, amit az egykori szülőotthon helyén kívánnak megvalósítani a jövőben. Az épület megjelenésén nem kívánnak jelentősen változtatni, csak a belső tereken a funkció változásának megfelelően. Egyelőre nem tudnak pályázni, mert bizonytalan a későbbi fenntartás, amellett, hogy a saját pénzt ők egy bizonyos mértékig rendelkezésre bocsátanák.

10. *Értékelje a ROP pályázati mechanizmust*

10.1. Mennyire volt érthető, a célnak megfelelő

Érthető és rugalmas volt, jó kapcsolatok alakultak ki.

10.2. A hatóságoktól milyen és mennyi segítséget kapott? Kért-e és kapott-e további információkat?

Gyakorlatilag minden hatósággal jó kapcsolatuk volt, megkapták a projekt által igényelt információkat.

10.3. Milyen információk álltak a rendelkezésére?

Az előzetes információk rendelkezésre álltak.

10.4. Részt vett-e ROP-os felkészítésen?

A pályázatot készítő személyek részt vettek felkészítésen, több személy szakértői munkát is végez ehhez kapcsolódó témákban.

10.5. Milyennek tekinthető az irányító hatósággal (VÁTI) való együttműködés?

Jó kapcsolat alakult ki.

10.6. Milyen az együttműködés általános és technikai kérdésekben?

Minden vonatkozásban jó volt a kapcsolat, annak ellenére, hogy szigorúan megkövetelték a kritériumok teljesítését. A tárgyalások többször elhúzódtak, azonban minden esetben eredményesen záródtak. Megengedték saját felelősségre a módosításokat.

10.7. Ha lehetősége volna rá, miben változtatná meg a pályázati mechanizmust?

Gördülékeny volt, a válaszadó nem tudott megemlíteni olyan dolgot, amit megváltoztatna.

11. Van-e Önöknek fenntarthatósági stratégiája, terve?

Ilyen címmel nem készítettek dokumentumot, azonban minden szakmaterületre vonatkozóan készítettek terveket.

12. Mi a véleménye a fenntarthatósági útmutatóról? (Ezt az interjú készítője tesztelje is egy véleménykérdéssel!)

Ebben a szakmai kérdésben nem tudott különösebb véleményt mondani, azonban fontosnak tartja ennek és az ehhez hasonló dokumentumoknak az áttanulmányozását.

13. Végül még kérdés:

13.1. Mennyiben épít a tevékenység a helyi természeti és emberi adottságokra?

Igen jelentős mértékben. Társadalmi munkában igen komoly erőik mozdultak meg a településen egészen a polgármesterekig (váltás is volt közben) bezárólag.

13.2. Hozzájárul-e a tevékenység a helyi kultúra megőrzéséhez, tárgyi, szellemi megnyilvánulásainak fejlesztéséhez?

Minden vonatkozásában hozzájárult, hiánypótló a településen

1. *Projektről konkrétan*

- 1.1. Projekt címe: Geo Karrier. Partnerség és komplex szolgáltató-struktúra építés a régiófejlesztésben képzett fiatal diplomások Dél-Alföldön való megtartásáért
- 1.2. Interjúalany: Dr. Medgyes Tamás, projektmenedzser
- 1.3. Intézkedés típusa: ROP 3.3. A felsőoktatási intézmények és a helyi szereplők együttműködésének erősítése
- 1.4. Régió: Dél-alföldi régió
- 1.5. Település: Szeged + Kecskemét (RKK), szakmai gyakorlatok a régió több településén
- 1.6. A projekt indulása és zárása: 2005. augusztus 1. – 2007. július 31.

2. *A pályázó személy szakmai, gyakorlati háttere*

A pályázatot a projektmenedzser készítette el egy kollégájával együtt, aki a projektnek otthont adó Ásványtani, Geokémiai és Kőzettani Tanszék munkatársa. Az Szegedi Egyetem több tanszékén készítettek korábban pályázatot, a Természettudományi Karon most először. Különböző projekteket bonyolítottak le (pl. Mórahalmon, Baján, Zala megyében).

3. *Korábbi tapasztalatok (pályázásban, fenntarthatósággal kapcsolatos aktivitásokban)*

Pályázásban és projekt lebonyolításban jelentős tapasztalatokat szereztek, azonban a projektek további fenntartásában kevesebb tapasztalattal bírnak. A fenntarthatóság témakörében kevesebb tapasztalattal bírnak.

4. *Beszéljen a pályázás történetéről! ÉS:*

- 4.1. Ha nem szerepelt volna a kiírásban a fenntarthatóság, akkor a pályázatában megjelent volna-e?

Minden projektnek sajátja kell, hogy legyen a fenntarthatóság. Nem biztos, hogy ebben a formában építették volna a fenntarthatóságot, mint amit a pályázati kiírás követelt meg. A szakmai gyakorlatok jelentették a projektben a legjelentősebb sikert, aminek fenntartására sajnos a projekt lezárását követően nincs lehetőség (persze ennek voltak a legjelentősebb költségvonzatai).

- 4.2. Milyen nehézséget jelentett a fenntarthatóság elvének szerepeltetése a pályázatban?
Nem jelentett gondot. A fenntarthatóság elsősorban a karrierközpont szolgáltatásainak fenntartására vonatkozik, ami megoldható, ahogy az egy fő alkalmazása is.

- 4.3. A ROP iránti érdeklődésük specifikálása – térjünk ki a következőkre: Egy megvalósítandó célhoz kerestek forrást, vagy a forrás-kiírások alapján választottak célt?

Mindkettő igaz. Nem feltétlenül a legjobb projektötletek fognak megvalósulni az operatív programok keretében, erős befolyásoló tényező, hogy mire van pénz, ahhoz kell igazítani a célkitűzéseket. Nem szégyellni való, ha valaki a felajánlott pénzforrásokhoz készít programot, mivel gyakorlatilag ez a feladat, egy gyakorlatilag az államtól átvett feladat ellátása érdekében. Számos más ötletük lenne, amihez nem állnak rendelkezésre források. Ez a projekt 100%-ban támogatott volt. Az is egy fontos szempont egyébként, hogy a helyben kiképzett szakemberek ne hagyják el az országot, a régiót, s a tudásuk helyben hasznosuljon. Ez egy régi ötlet, ami nem a pályázati kiírás kapcsán jött létre, de nem volt első a projektötletek között.

- 4.4. Ismertesse a pályázatát!

A Földrajzi-Földtani Tanszékcsoport által öt év alatt képzett hallgatók jelentik a projekt célcsoportját, ami mintegy 1000 főt jelent. A munkaerőpiaci elhelyezkedésüket segítik. 48 földrajz szakos hallgató volt szakmai gyakorlaton, amiért pénzt is kaptak, így sokkal komolyabban vették őket, valóban szakmai feladatokat kaptak, ami egyébként nem feltétlenül biztosított. Korábban együttműködésben nem résztvevő intézményekkel és

cégekkel is felvették a kapcsolatot ennek érdekében. Az egyetemi rendszerbe beépített gyakorlati képzéseket szerveztek, amihez a tananyagokat az MTA RKK Kecskeméti Osztályán dolgozták ki. Tréningeket tartottak, egyéb karrierszolgáltatásokat végeztek. Kutatómunka zajlott, amibe bevonták a hallgatókat is. Öt-hat könyv kiadása történt meg a projekt keretében.

4.5. Szempontok a projekt előkészítése során (menedzsment):

- Történt-e felmérés a telepítés, tevékenység helyének környezeti állapotáról, a tevékenység lehetséges környezeti hatásairól?
Nem értelmezhető.
- Volt-e információja a telepítés, tevékenység helyszínén már meglévő környezeti hatótényezőkről?
Nem értelmezhető.
- Volt-e más alternatíva is a telepítés, tevékenység helyével és a tevékenység módjával kapcsolatban? (Indokolja a választást)
Nem. Csak az egyetem területén valósulhatott meg.
- Kikérte, ill. figyelembe vette-e a nyilvánosság véleményét a projekt tervezésekor?
Szempontok a projekt megvalósulása során (menedzsment):
A hallgatókkal beszéltek a projekt fogadtatásával kapcsolatban.
- Készült-e monitoring terv a környezeti célkitűzések teljesülésének nyomon követésére (környezeti teljesítmény értékelése)?
Nem készült ilyen dokumentum.
- A fejlesztés átláthatóságának biztosítása érdekében a projekt megvalósulási időszakában tájékoztatta-e a nyilvánosságot?
Két internetes oldal felállítása történt meg. Több interjú került leadásra a rádióban, az egyetemi újságban. Könyv és cd jelent meg a kutatási anyagokról. A nyilvánossági követelményeknek megfelelnek. A legfontosabb számukra ebből a szempontból az egyetemi és munkaadói környezet volt.
- Megtörtént-e (és hogyan?) a környezeti kockázatok feltárása, megismertették-e ezeket az érintettek, készült-e havária, illetve kárelhárítási terv?
Nem értelmezhető.

5. *Az EU-s fenntarthatósági irányelvek ismerete*

Konkréten az irányelvek nem voltak ismertek. Természetesen az azokban megfogalmazott célkitűzések többsége igen.

6. *A fenntarthatóság iránti érzékenység felmérése (szükséges partikularitás vagy maga a főcél)*

6.1. A fenntarthatóság fogalma

A fogalom ismert, fontos szempontnak tekinthető. Egyébként ha hiányosság adódnának a témakörben, akkor mindennek utána tudnak nézni.

6.2. Ismeri-e a vonatkozó törvényeket? Hogyan ismerte meg ezeket?

Egy másik projekt kapcsán ismerte meg a vonatkozó törvényeket, amelynek központi témája a fenntartható fejlődés. Ennek a projektnek a keretében nem volt szükség a fenntarthatóság behatóbb tanulmányozására.

6.3. A célcsoport meghatározása (kikre irányul az fenntarthatósági elv általában és a projekt esetében konkrétan? Pl. társadalmi nemek, romák, fogyatékkal élők)

- A helyi sajtóságok (természetileg/környezetileg érzékeny (esetleg védett) vagy turisztikai terület)

Nem értelmezhető.

- Mely célcsoportot választották és miért (személyes érintettség, szakmai ismeretek, szükséges elem stb., s mennyire támaszkodtak a helyi sajtóságokra)?

A pályázatban 1000 fő, tanszéken képzett hallgató bevonására került sor. Abszurd kitételek is megfogalmazásra kerültek a fogyatékkal élők csoportjával kapcsolatban. Egyébként nem is volt rájuk példa több esetben a célcsoportban. Az esélyegyenlőségi célokkal egyetértettek, de nem szerették volna, az a szakmai célkitűzések rovására megy. Nem a hat legjobb hallgatót kellett felvenni kutatási feladatokra, hanem mindenféleképpen három lányt és három fiút. Az egyik lány helyére fiú került a kutatási munka során, mivel a lány nem tudta folytatni a dolgot, ami a későbbiekben konfliktushoz vezetett a VÁTI-val. Egy egyetemi környezetben mindenképp finomítani kell az indikátorokon. Nem minden esetben tartható fenn pl. az 50-50%-os nemi arány, ami elvárás volt. Romák (sajnos) nagyon kevesen vesznek részt a képzésben.

6.4. Mikor valósul meg a fenntarthatóság? (általában és konkrétan)

Egy nappal korábban volt a VÁTI záró ellenőrzése. Mindent rendben találtak. A Geokarrier Központ ma már támogatás nélkül működik, amit öt évig fenn fognak tartani.

6.5. Mi volt a projekt indikátora?

A projektnek 48 indikátora volt, ami igen komoly nehézséget okozott. Számos olyan részinformációra kérdeztek rá, amik a projekt végeredménye szempontjából nem voltak lényegesek. Azt sem gondolja, hogy azok országos összesítéséből bármilyen hasznos következtetéseket le lehetne vonni. Elég lett volna néhány meghatározó indikátor kiválasztása. Nekik egyébként az a legfontosabb szempont, hogy hány ember kapott állást a projekt segítségével.

- Okoz-e nehézséget az információk összegyűjtése? Kiktől gyűjtött adatot/információt az indikátorokhoz?

Nem jelent problémát, saját adatokból gyűjtik össze az információkat. Nem írtak bele olyan indikátorokat a pályázatba, amelyekhez külső forrásokból tudtak volna csak információt szerezni.

6.6. Mi a megvalósítani kívánt cél? Ebben hogyan jelenik meg a fenntarthatóság?

A legfőbb cél a területfejlesztő geográfus hallgatók régióban saját szakmaterületükön való elhelyezkedésének segítése, vagyis fontos szempont a fenntarthatóság. A hallgatók olyan tudást kapnak, amely révén az elhelyezkedésüket követően a régióban hozzájárulnak a fenntartható fejlődéshez.

6.7. A tevékenység illeszkedik e a II: Nemzeti Környezeti Program, illetve a helyi környezetvédelmi programok célkitűzéseire?

Igen. Az oktató tananyag révén is, s a hallgatók elhelyezkedése révén is (térségfejlesztő hallgatók).

7. A megvalósult/ megvalósuló projekt (szubjektív) értékelése

7.1. Elérték a kívánt célt?

Igen.

7.2. Az említett indikátorok szempontjából is elemezze a projekt sikerességét!

A közelmúltban kellett leadni a projekt zárójelentését, amelynek kapcsán mindent rendben találtak. A legjelentősebb probléma az volt, hogy a szemináriumokra nem jelentkezett akkora arányban női hallgató, mint amit felvállaltak.

7.3. A fenntarthatóság hogyan valósult meg (amennyiben megvalósult)?

Most indul gyakorlatilag a dolog. A Geokarrier Központ tevékenységei folytatódnak tovább.

7.4. Milyen konkrét, mérhető hatása van a projektnek?

Korábban megemlítésre is került. A legfontosabb, hogy a projekt segítségével hány hallgató helyezkedik el. A segítség fogalma persze többféleképpen értelmezhető. Ők tágabban értelmezik, vagyis minden hallgatót ide számolnak, aki a segítségüket igénybe vette. Eddig 10 hallgató helyezkedett el, többen olyan helyen, ahol korábban szakmai gyakorlaton voltak.

7.5. Mely tevékenységek valósultak meg az alábbiak közül?

	Igen	Nem
Az anyag és energia igény, valamint a hulladékok keletkezésének minimalizálása (figyelnek rá, azonban nincs nagy jelentősége a projektben – pl. a papíroknál odafigyelnek rá)	X	
A szennyezőanyag környezetbe történő kibocsátásainak minimalizálása	Nem értelmezhető.	
A tevékenység helyigényének, hatásterületének minimalizálása (a tanszék könyvtárában vannak, semmilyen bővítés nem történt)	X	
A negatív és pozitív külső költségek figyelembe vétele a tevékenység során (költség-haszon elemzés)		X
Az emberi egészségre veszélyes tevékenységek csökkentése	Nem értelmezhető.	
Környezeti kockázatok mérlegelése (kockázatbecslés)	Nem volt ilyen.	

7.6. Továbbá (általánosan):

	Igen	Nem
Figyelembe vették-e a hagyományos tájhasználatot?	Nem értelmezhető.	
Figyelembe vették-e a helyi kulturális sajátosságokat? (A tananyagok kidolgozása során figyelembe vették.)	X	
Figyelembe vették-e a tájképi sajátosságokat?	Nem értelmezhető.	
Fordítottak e gondot a hulladékok keletkezésének minimalizálására?	X	

Helyi erőforrások használatából származó hasznok egy része visszajut-e azok megőrzésére, a helyi közösségek fejlesztésére?	X	
Jellemző volt-e a természetes anyagok használata?		X
Megtörtént-e a hulladékok biztonságos lerakása?	X	
Törekedtek-e a tevékenység helyigényének minimalizálására?	X	
Törekedtek-e az anyag és energiafelhasználás minimalizálására? (nem törekedtek erre a pályázat keretében, de pazarlás sem jellemző pl. nincs légkondicionáló berendezés)	X	
Történt-e a szelektív hulladékgyűjtés és hasznosítás?	X	
Történt-e megoldás a megújuló erőforrások használatára? (Egyébként a projektben résztvevő tanszéki munkatársak fő kutatási területe a geotermikus energia hasznosíthatóságának vizsgálata)		X
A tevékenység helyszíne a felhagyás után ökológiailag helyreállítható-e?	Nem értelmezhető.	
Megtörtént-e a szállítási, anyagmozgatási igény racionalizálása (pl. útvonalak tervezése)?	Nem értelmezhető.	

7.7. Továbbá (projekt-specifikusan)

A projekthez egyik kérdéscsoport sem kapcsolódott.

- *8. A fenntarthatóság megvalósíthatósága az adott projektben és a külső társadalmi környezetben (segítő és hátráltató tényezők)*
Az intézményi háttér biztosított az egyetem részéről. Azokra a feladatokra, amit felvállaltak a fenntarthatóság biztosított önerőből, azonban a projekt legsikeresebb részéhez, a szakmai gyakorlatokhoz nem áll rendelkezésre forrás. Jó lett volna, ha az NFT 2-ben lett volna hasonló célkitűzés, mert akkor több tevékenységet folytattak volna még.
- *9. A jövő*
 - 9.1. Kíván-e a jövőben is pályázni?
Igen. Más pályázati forrásokhoz azóta is folyamatosan pályáznak, elsősorban a geotermikus energia hasznosításához kapcsolódóan.

9.2. A program igényel-e további forrásokat és ha igen, azt honnan kívánják megszerezni?

A felvállalt feladatok további forrását az intézmény biztosítja. További tevékenységek fizetésére azonban nem áll rendelkezésre pénz. A minimum programot tudják teljesíteni. Jelenleg nem ismernek olyan forrásokat, amelyből újra be tudnák indítani a szakmai gyakorlatokat, amire a legnagyobb igény lenne.

9.3. Ha elérték a célt, vannak-e újabb terveik?

Elérték a célokat. A legjelentősebb eredményt a szakmai gyakorlatok és a doktorandusz hallgatók kutatásokba való bevonása jelentette. Azóta több kutatási programban tudják hasznosítani az azok keretében megszerzett tudást a tanszéken.

3. 10. *Értékelje a ROP pályázati mechanizmust*

10.1. Mennyire volt érthető, a célnak megfelelő

Nem volt vele gond, mert már számos projektben vettek korábban részt. Megfogalmazható persze általánosságban, hogy lehetnének kevésbé bonyolultak, de számukra nem okozott problémát. Voltak azért problémák: volt egy olyan kötelező melléklet, ami az egyetem esetében nem is volt értelmezhető, nekik kellett átfogalmazni. A korábbi pályázati programokban szerzett tapasztalatok révén már mehetne gördülékenyebben a pályázati tevékenység.

10.2. A hatóságoktól milyen és mennyi segítséget kapott? Kért-e és kapott-e további információkat?

Megkapták a kért információkat a hatóságoktól, kivéve egyet, amit a VÁTI-től kértek az indikátorokkal kapcsolatban.

10.3. Milyen információk álltak a rendelkezésére?

Olvasták az operatív programot, a program-kiegészítő dokumentumot. Megszerezték a szükséges információkat.

10.4. Részt vett-e ROP-os felkészítésen?

Igen. Problémát jelent azonban, hogy nem megfelelő az egyes szintek közötti kommunikáció.

10.5. Milyennek tekinthető az irányító hatósággal (VÁTI) való együttműködés?

Jó volt az együttműködés. Problémát jelentett, hogy például pályakezdő munkatársak voltak akár tanácsadói szerepkörben.

- Milyen az együttműködés általános és technikai kérdésekben?

Jó volt alapvetően a kapcsolat mindkét szempontból. A kapcsolattartás esetében problémát jelentett, hogy nem kaptak minden kérdésre választ időben, annak ellenére, hogy sürgősen szükségük lett volna az információra. Túlterheltek a VÁTI munkatársai, de ez rájuk is igaz. A jelentések és a hiánypótlások teljesen egymásra csúsztak időben.

10.6. Ha lehetősége volna rá, miben változtatná meg a pályázati mechanizmust?

Ha tudná erre a választ, akkor adott volna erre korábban is javaslatot. Az NFT 2-ben jelentős változások lesznek, köztük számos könnyítés is a pályázati mechanizmusban.

11. *Van-e Önöknek fenntarthatósági stratégiája, terve?*

Nincs ilyen dokumentumuk.

12. Mi a véleménye a fenntarthatósági útmutatóról? (Ezt az interjú készítője tesztelje is egy véleménykérdéssel!)

Annak idején figyelembe vették a kapcsolódó dokumentumokat a pályázat megírásakor, de nem tud róla véleményt mondani. Egyébként megfelelnek a fenntarthatósági kritériumoknak.

13. Végül még kérdés:

13.1. Mennyiben épít a tevékenység a helyi természeti és emberi adottságokra?
Teljes mértékben, egyik fő célkitűzése a projektnek.

13.2. Hozzájárul-e a tevékenység a helyi kultúra megőrzéséhez, tárgyi, szellemi megnyilvánulásainak fejlesztéséhez?
Igen.

1. *Projektről konkrétan*

- 1.1. Projekt címe: "Talán Találkozunk Tatán" a Kiss Panzió fejlesztése, négycsillagos hotelé történő átalakítása
- 1.2. Interjúalany: Papp Gyula, ügyvezető
- 1.3. Intézkedés típusa: ROP 1.2. Turisztikai fogadóképesség javítása
- 1.4. Régió: Közép-dunántúli régió
- 1.5. Település: Tata
- 1.6. A projekt indulása és zárása: 2005. szeptember 6. – 2007. június 1.

2. *A pályázó személy szakmai, gyakorlati háttere*

A pályázat elkészítésével egy komoly háttérrel bíró külön cég (a Közép-magyarországi Regionális Fejlesztési Rt. vezérigazgatója – Mihályné Balázs Melinda révén egy másik cég volt a megbízott) volt megbízva, ők csak az alapadatokat szolgáltatták.

3. *Korábbi tapasztalatok (pályázásban, fenntarthatósággal kapcsolatos aktivitásokban)*

A hoteltulajdonos egy másik (építőipari) cégével folyamatosan vesz részt pályázatokban, környezetvédelemmel kapcsolatos kérdésekben is. Ennek a projektnek a menedzsmentje azonban nem rendelkezett jelentős gyakorlattal az ilyen típusú projektekkel kapcsolatban.

4. *Beszéljen a pályázat történetéről! ÉS:*

- 4.1. Ha nem szerepelt volna a kiírásban a fenntarthatóság, akkor a pályázatában megjelent volna-e?
Készítettek egy előzetes tanulmányt a projekt fenntarthatóságával kapcsolatban, így mindenképp szerepelt volna az anyagban.
- 4.2. Milyen nehézséget jelentett a fenntarthatóság elvének szerepeltetése a pályázatban?
Nem jelentett nehézséget a szerepeltetése, azonban problémák merültek fel annak kapcsán, hogy a korábbi számításaik részben elavulttá váltak időközben, ami persze nem az ő hibájuk, hanem az országban zajló gyors változások velejárója.
- 4.3. A ROP iránti érdeklődésük specifikálása – térjünk ki a következőkre: Egy megvalósítandó célhoz kerestek forrást, vagy a forrás-kiírások alapján választottak célt?
Konkrét tervük volt, amely nem újkeletű.
- 4.4. Ismertesse a pályázatát!
Szerettek volna egy panziót négycsillagos szállodává fejleszteni. Ehhez lehetőség szerint igénybe kívántak venni pályázati forrásokat, ennek reményében és elvárásainak megfelelően készítették elő a beruházást. Az esélyegyenlőség, megújuló energiák hasznosítása, stb. beépítésre kerültek, amiről tudták, hogy elvárások lesznek. Felmérték az igényeket a bővítésre vonatkozóan, több módosítás történt a beépített szűrőknek köszönhetően. A megkérdezett törzspartnerek véleményét figyelembe véve változtatások is történtek az eredeti terven (egy nagy előadóterem helyett több kisebb tanácsterem létrehozása). A mozgáskorlátozottak egyesülete segített az akadálymentesítés optimálisabb megvalósításában. A hőszivattyús rendszer beépítésére már nem volt lehetőségük, mert később merült fel az ötlet arról, hogy a kivitelezés befejeződjön. Megnézték a kizáró szempontokat, hogy mindennek megfelelnek-e, nehogy alacsonyabb kategóriába sorolódjanak a beruházás elkészültét követően. Folyamatosan közelítettek eközben a vendégek igényeihez is ezzel párhuzamosan. Persze közben figyelembe kellett venni azt is, hogy ez alapvetően egy családi vállalkozás, s a források azok korlátozottabb mértékben állnak rendelkezésre.
- 4.5. Szempontok a projekt előkészítése során (menedzsment):

- Történt-e felmérés a telepítés, tevékenység helyének környezeti állapotáról, a tevékenység lehetséges környezeti hatásairól?
Igen. A szakhatósághoz beadott anyagoknál ezt a kérdéskört egyébként egyre fokozottabban veszik figyelembe. Számos elvárás alappá vált az elmúlt években. Pl.

zsírfogó már eddig is kellett a konyhába, a bővítés keretében ebből nagyobb kapacitását kellett beszerezni.

- Volt-e információja a telepítés, tevékenység helyszínén már meglévő környezeti hatótényezőkről?
Igen. A panzió korábban már ezen a területen működött.
- Volt-e más alternatíva is a telepítés, tevékenység helyével és a tevékenység módjával kapcsolatban? (Indokolja a választást)
Nem volt más lehetőség. A panzió megnyitásakor már rendelkezésre állt a telek, de hagytak maguknak egy hároméves haladékot arra, hogy eldöntsék a sikerességük függvényében, hogy miként folytatják a jövőben.
- Kikérte, ill. figyelembe vette-e a nyilvánosság véleményét a projekt tervezésekor? Szempontok a projekt megvalósulása során (menedzsment):
Kikérték a nyilvánosság véleményét. Számos kérdés merült fel, de végül senkinek nem volt vele problémája, a szakhatóságoknak sem. Ők is törekedtek arra, hogy minél jobban a városképbe illő épületet alakítsanak ki. A szomszédok igényeit fokozottan figyelembe vették (jó hangszigetelés, tujafasor telepítése, magas fal, hogy ne lehessen átlátni, stb.). A telek teljesen üres volt (gyakorlatilag szántóterület), nem volt gond a beépítése. Az épület előtt elhelyezkedő védett fasor megőrzését ők is fontos szempontnak tartották.
- Készült-e monitoring terv a környezeti célkitűzések teljesülésének nyomon követésére (környezeti teljesítmény értékelése)?
Ilyen nem készült a pályázati anyaghoz.
- A fejlesztés átláthatóságának biztosítása érdekében a projekt megvalósulási időszakában tájékoztatta-e a nyilvánosságot?
Több alkalommal. Különböző médiában: helyi rádióban, szaklapokban.
- Megtörtént-e (és hogyan?) a környezeti kockázatok feltárása, megismertették-e ezeket az érintettek, készült-e havária, illetve kárelhárítási terv?
Nem készült ilyen dokumentum, nem tartja releváns kérdésnek ebben a pályázatban.

5. Az EU-s fenntarthatósági irányelvek ismerete

A projektet megelőzően nem voltak ismertek számukra, a pályázat kapcsán tájékoztak ezekben a kérdésekben.

6. A fenntarthatóság iránti érzékenység felmérése (szükséges partikularitás vagy maga a főcél)

6.1. A fenntarthatóság fogalma

Ismert a fenntarthatóság fogalma, azt elsősorban gazdasági-társadalmi szempontok alapján tartják meghatározónak, de nem feledkeznek meg a környezeti kérdésekről sem.

6.2. Ismeri-e a vonatkozó törvényeket? Hogyan ismerte meg ezeket?

A pályázat kivitelezéséhez minden vonatkozó törvényt begyűjtöttek és személy szerint ő is tanulmányozta őket. Egyébként behatóbban az adott szakiránnyal foglalkozó szakemberek foglalkoztak az egyes kérdésekkel. Számos kérdéshez, ami nem volt egyértelműen, kikérték a hatóságok véleményét is.

6.3. A célcsoport meghatározása (kikre irányul az fenntarthatósági elv általában és a projekt esetében konkrétan? Pl. társadalmi nemek, romák, fogyatékkal élők)

- A helyi sajtóságok (természetileg/környezetileg érzékeny (esetleg védett) vagy turisztikai terület)

Az épület közelében elhelyezkedő védett fasor érdekeit figyelembe vették, a zöldterület nagyságára és az kihelyezett növények mennyiségére vonatkozó elvárásokat maximálisan teljesítették.

- Mely célcsoportot választották és miért (személyes érintettség, szakmai ismeretek, szükséges elem stb., s mennyire támaszkodtak a helyi sajtóságokra)?

Leginkább a fogyatékkal élők megfelelő fogadása érdekében tettek jelentős lépéseket. Alapvetően a helyi sajátosságokra építettek.

6.4. Mikor valósul meg a fenntarthatóság? (általában és konkrétan)

Akkor, ha működik egy épület folyamatosan (kihasználva), s közben nem károsítja jelentős mértékben a környezetet. Nincsenek a működésben szakaszos problémák. Egyelőre ezzel kapcsolatban működik minden.

6.5. Mi volt a projekt indikátora?

Sok energiájukat vette igénybe ezek összeállítása. A beruházáshoz kapcsolódóan meghatározott paraméterek teljesülése. A fenntarthatóság szempontjából elsődleges a szálloda kihasználtsága, a vendégek számának bővülése.

- Okoz-e nehézséget az információk összegyűjtése? Kiktől gyűjtött adatot/információt az indikátorokhoz?

Saját forrásból történik elsősorban., de kaptak segítséget a helyi tourinform irodától is.

6.6. Mi a megvalósítani kívánt cél? Ebben hogyan jelenik meg a fenntarthatóság?

A korábbi válaszok kapcsán megválaszolásra kerültek (megújuló energia hasznosítása napkollektorok révén, szennyező anyagok kibocsátásának minimalizálása, előzetes felmérések a szálloda várható kihasználtságára vonatkozóan).

6.7. A tevékenység illeszkedik e a II: Nemzeti Környezeti Program, illetve a helyi környezetvédelmi programok célkitűzéseire?

Igen. Mindenféle környezetvédelmi elvárásnak igyekeztek megfelelni.

7. A megvalósult/ megvalósuló projekt (szubjektív) értékelése

7.1. Elérték a kívánt célt?

Igen. Az eddigi adatok alapján a kihasználtság is megfelelő. Elérték a kívánt célt, megfeleltek a 4 csillagos szállodák kritériumainak. Komoly gondot okozott, hogy az elmúlt években fokozatosan emelkedik Tatán a karsztvíz szintje a korábbi bányászathoz kötődő szivattyúzás megszűnése miatt, ami az alapozásnál 10 milliós plusz költséghez vezetett.

7.2. Az említett indikátorok szempontjából is elemezze a projekt sikerességét!

Jól határozták meg az indikátorokat (nem részletezték túl őket), így nem merültek fel ezzel kapcsolatban sem jelentősebb problémák. Kisebb módosításokat kellett tenni.

7.3. A fenntarthatóság hogyan valósult meg (amennyiben megvalósult)?

Egyelőre nem lehet beszámolni konkrét eredményekről a fenntarthatósággal kapcsolatban, az eddigi adatok mindenesetre biztatónak tekinthetők (elsősorban a kihasználtságot figyelembe véve).

7.4. Milyen konkrét, mérhető hatása van a projektnek?

Megváltozott a vendégek összetétele. Megjelent a családi belföldi turizmus és a kerékpáros turizmus is. Családbarát a szálloda teljes kiépítése, ami egyébként nem is volt meghatározó pontja a pályázatnak, de a megvalósítás során fokozottan törekedtek rá.

7.5. Mely tevékenységek valósultak meg az alábbiak közül?

	Igen	Nem
Az anyag és energia igény, valamint a hulladékok keletkezésének minimalizálása (szelektív hulladékgyűjtés)	X	

A szennyezőanyag környezetbe történő kibocsátásainak minimalizálása (az energiaigény csökkent a modern berendezések beszerzésének köszönhetően – kevesebb víz és energia felhasználása, zsírfogó rendszer beépítése)	X	
A tevékenység helyigényének, hatásterületének minimalizálása (részben lehet igaz)		X
A negatív és pozitív külső költségek figyelembe vétele a tevékenység során (költség-haszon elemzés) (plusz kiadások jelentkeztek a közművek bevezetésénél, mindent kifizettek velük, amiket hozzá kellett adni a korábbi számításokhoz)	X	
Az emberi egészségre veszélyes tevékenységek csökkentése (nem igazán értelmezhető)	X	
Környezeti kockázatok mérlegelése (kockázatbecslés)	X	

7.6. Továbbá (általánosan):

	Igen	Nem
Figyelembe vették-e a hagyományos tájhasználatot?	X	
Figyelembe vették-e a helyi kulturális sajátosságokat?	X	
Figyelembe vették-e a tájképi sajátosságokat?	X	
Fordítottak e gondot a hulladékok keletkezésének minimalizálására?	X	
Helyi erőforrások használatából származó hasznok egy része visszajut-e azok megőrzésére, a helyi közösségek fejlesztésére? (idegenforgalmi adó + iparüzési adó révén)	X	
Jellemző volt-e a természetes anyagok használata?	X	
Megtörtént-e a hulladékok biztonságos lerakása?	X	
Törekedtek-e a tevékenység helyigényének minimalizálására?		X
Törekedtek-e az anyag és energiafelhasználás minimalizálására?	X	
Történt-e a szelektív hulladékgyűjtés és hasznosítás? (napkollektorok beszerelése)	X	
Történt-e megoldás a megújuló erőforrások használatára?	X	
A tevékenység helyszíne a felhagyás után ökológiailag helyreállítható-e? (a humuszt eltávolították a beruházás folyamán is, és az lett visszatérve az eredeti helyre)	X	

Megtörtént-e a szállítási, anyagmozgatási igény racionalizálása (pl. útvonalak tervezése)?	X	
--	---	--

7.7. Továbbá (projekt-specifikusan)

7.7.1. A turisztikai, fizikai beruházások specifikus szempontjai

	Igen	Nem
A fejlesztés figyelembe veszi a turisztikai attrakció turisztikai eltartó-képességét?	X	
A fejlesztés mennyiben veszélyezteti a természeti attrakciók minőségét?		X
A fejlesztés helyének használata az ökológiai adottságok szerint történik?	X	
Figyelembe vették-e az ökológiai rendszer szerkezetét?	X	

8. A fenntarthatóság megvalósíthatósága az adott projektben és a külső társadalmi környezetben (segítő és hátráltató tényezők)

Erre vonatkozóan a válaszadó nem tudott példát említeni.

9. A jövő

9.1. Kíván-e a jövőben is pályázni?

Elképzelhető.

9.2. A program igényel-e további forrásokat és ha igen, azt honnan kívánják megszerezni?

A jelenlegi programhoz közvetlenül kapcsolódóan nem, ha igényelne, akkor hitelből tudnák megoldani.

9.3. Ha elérték a célt, vannak-e újabb terveik?

Elérték. Alternatív energia hasznosítására vonatkozóan vannak további terveik, hőszivattyús rendszer alkalmazására.

10. Értékelje a ROP pályázati mechanizmust

10.1. Mennyire volt érthető, a célnak megfelelő

Érthető volt, de nem minden esetben a célnak megfelelő. Nem lehet időközben módosítani akkor sem, ha az hasznos lenne, pedig mindig előfordulnak olyan ötletek, amik időközben, a projekt megvalósítása közben jönnek elő. Igény merült fel biliárdszalon létrehozására, amihez az egyik kistárgyalót akarták átalakítani, erre azonban nem volt lehetőség, az épület egy olyan szárnyában nyílt csak rá lehetőség, ami kedvezőtlenebb számukra.

10.2. A hatóságoktól milyen és mennyi segítséget kapott? Kért-e és kapott-e további információkat?

Gyakorlatilag minden hatósággal jó kapcsolatuk volt, megkapták a projekt által igényelt információkat, márpedig igen sok információra volt szükségük. Az ÁNTSZ-től az Önkormányzatig mindenkitől megkapták a kért támogatást.

10.3. Milyen információk álltak a rendelkezésére?

Rendelkezésre álltak a szükséges információk a pályázat elkészítéséhez.

10.4. Részt vett-e ROP-os felkészítésen?

Többször vett részt felkészítésen, gyakorlatilag minden alkalommal elment ezekre.

10.5. Milyennek tekinthető az irányító hatósággal (VÁTI) való együttműködés?

Jó kapcsolat alakult ki. Példaértékű volt a VÁTI munkatársával való együttműködés.

- Milyen az együttműködés általános és technikai kérdésekben?
Az ügyek intézésének lassúsága okozott problémát a munkatársak túlterheltsége (talán leépítések is voltak), illetve a túlzottan bürokratikus rendszer miatt.

10.6. Ha lehetősége volna rá, miben változtatná meg a pályázati mechanizmust?

Rugalmasabbá tenné. Két szűrővel működik a rendszer (Székesfehérvár és Budapest), ami jelentős mértékben meglapítja az ügyintézését. Ez a pénzügyek tekintetében is nagy problémát okozhat, főleg egy kisebb vállalkozás esetében.

11. *Van-e Önöknek fenntarthatósági stratégiája, terve?*

Ilyen címmel nem készítették dokumentumot, azonban van egy stratégiai tervük, amiben ilyen típusú kérdésekkel is foglalkoznak.

12. *Mi a véleménye a fenntarthatósági útmutatóról? (Ezt az interjú készítője tesztelje is egy véleménykérdéssel!)*

Az összes anyagot ő, mint projektmenedzser gyűjtötte össze, így ezt a dokumentumot is ismeri, azonban nem neki kellett behatóbban foglalkozni ezzel a témakörrel. Megkapták belőle a beruházásukhoz kapcsolódó háttér-információkat.

13. *Végül még kérdés:*

13.1. Mennyiben épít a tevékenység a helyi természeti és emberi adottságokra?

Jelentős mértékben. Tatát a vizek városa, ami egy olyan lehetőség, ami egy olyan adottság, amit nem szabad nem kihasználni. Elsősorban Tatát és környékét kívánják eladni, a külföldi turistákat csak Tatán keresztül tudják megfogni, szinte minden program épít valamilyen formában a helyi természeti és emberi adottságokra. A beruházáshoz kapcsolódóan új embereket kellett felvenni. A 24 órás működés megköveteli, hogy helyi humán erőforrásokra építsenek. Nyitottak voltak arra, hogy pl. nyugdíjast alkalmazzanak. Szerettek volna 2*4 órában alkalmazni konyhalányt, amire viszont nem volt lehetőség.

13.2. Hozzájárul-e a tevékenység a helyi kultúra megőrzéséhez, tárgyi, szellemi megnyilvánulásainak fejlesztéséhez?

Igen. Céljuk egy kulturális légkör kialakítása, művészek felkarolása. Kiállításokat szerveznek a szállodában. Tervben van, hogy kulturális eseteket szervezzenek.

1. *Projektről konkrétan (ezt, ha ismert, nem kell megkérdezni, csak csatolni)*

- 1.1. Projekt címe: Mórahalom népességmegtartó képességének növelése négy- és ötszámjegyű önkormányzati bekötőutak minőségi fejlesztése, szilárd burkolattal való ellátása által
- 1.2. Intézkedés típusa: ROP-2.1.2: Ipari területekhez vezető utak építése és felújítása.
- 1.3. Régió: Dél-Alföld
- 1.4. Település: Mórahalom
- 1.5. A projekt indulása és zárása: 2004-2005. Az interjúalany nem tudott közelebbit mondani.
- 1.6. Interjúalany: Balog László, kabinetiroda vezető, Polgármesteri Hivatal, Mórahalom

2. *A pályázó személy szakmai, gyakorlati háttere*

Az Önkormányzat pályázott. A pályázatot egy képzett, pályázatíró team készítette és menedzselte, akik az Önkormányzat alkalmazásában állnak, és csak ezzel foglalkoznak.

3. *Korábbi tapasztalatok (pályázásban, fenntarthatósággal kapcsolatos aktivitásokban)*

A pályázatíró team tagjai – a számos futó és lezárult városi projektnek köszönhetően – folyamatosan növekvő szakmai tapasztalattal rendelkeznek.

4. *Beszéljen a pályázat történetéről! ÉS:*

- 4.1. Ha nem szerepelt volna a kiírásban a fenntarthatóság, akkor a pályázatában megjelent volna-e? Ez volt a legfontosabb cél: ki akarták vezetni az ipari park és a vásártér felé menő forgalmat a városközpontból.
- 4.2. Milyen nehézséget jelentett a fenntarthatóság elvének szerepeltetése a pályázatban? A főntiek miatt semmilyen nehézséget nem jelentett.
- 4.3. A ROP iránti érdeklődésük specifikálása – térjünk ki a következőkre: Egy megvalósítandó célhoz kerestek forrást, vagy a forrás-kiírások alapján választottak célt. A szándék már évekkorábban megvolt, így azonnal „lecsaptak” a kiírásra. A fejlesztés szerepelt a város középtávú fejlesztési tervi között.
- 4.4. Ismertesse a pályázatát! A projekt É-NY-D irányú elkerülő utat hozott létre a város szélén, amely érinti a bajai út mellett fekvő vásárteret és a röszei út melletti, évről évre komolyabb forgalmat bonyolító ipari parkot. A bajai úttól északra fekvő szakaszon egy földút aszfaltozására, a déli szakaszon pedig egy meglévő burkolatszélesítésére és fölújítására. Ezt még kiegészítette mindkét szakasz szegélyeinek fásítása.
- 4.5. Szempontok a projekt előkészítése során (menedzsment):
 - Történt-e felmérés a telepítés, tevékenység helyének környezeti állapotáról, a tevékenység lehetséges környezeti hatásairól? Szakszerű vizsgálat nem történt, de a lakosság többször jelezte az igényét.
 - Volt-e információja a telepítés, tevékenység helyszínén már meglévő környezeti hatótényezőről? Annyit tudtak, hogy a terület nem különleges érzékenységgű, hanem egyszerű szántóföldi terület. Az út már előzőleg is létezett, használatban állt.
 - Volt-e más alternatíva is a telepítés, tevékenység helyével és a tevékenység módjával kapcsolatban? (Indokolja a választást) A nyomvonal adta magát, más lehetőség nem mutatkozott.
 - Kikérte, ill. figyelembe vette-e a nyilvánosság véleményét a projekt tervezésekor? Szempontok a projekt megvalósulása során (menedzsment): Lakossági igény volt rá, többször jelezték közmeghallgatásokon, levélben és egyéb fórumokon. A főtér és a főutca tehermentesítése mellett igényelték a kövesút építését az adott határrész használó tanyagazdák ill. a távolabb fekvő tanyák azon átutazó tulajdonosai is.
 - Készült-e monitoring terv a környezeti célkitűzések teljesülésének nyomon követésére (környezeti teljesítmény értékelése)? Nem készült.

- A fejlesztés átláthatóságának biztosítása érdekében a projekt megvalósulási időszakában tájékoztatta-e a nyilvánosságot? Építés közben többször cikkeztek a megyei napilapban és a helyi újságban, valamint a helyszínen máig tábla hirdeti a beruházást. Egyébként a település méretéből fakadóan amúgy is „villámgyorsan terjednek a hírek”.
- Megtörtént-e (és hogyan?) a környezeti kockázatok feltárása, megismertették-e ezeket az érintettek, készült-e havária, illetve kárelhárítási terv? Nem – ezt a projekt által megvalósított tevékenység nem is igényelte. Egyébként nyilvánvaló volt, hogy megvalósulása csökkenti egyfelől a belterület zaj- és gázterhelését, másfelől az új kövesút mentén fekvő külterületek por- és pollenterhelését.

5. Az EU-s fenntarthatósági irányelvek ismerete

Pályázatíró team-jük ismeri ezeket az irányelveket, és – a siker érdekében – maximálisan beépítették a pályázatba.

6. A fenntarthatóság iránti érzékenység felmérése (szükséges partikularitás vagy maga a főcél)

- 6.1. A fenntarthatóság fogalma. A város fejlesztésének egyik alapelve, teljesen tudatában vannak.
- 6.2. Ismeri-e a vonatkozó törvényeket? Hogyan ismerte meg ezeket? A pályázatíró team hivatalból ismeri és alkalmazza ezeket a projektek készítésekor és menedzselésekor.
- 6.3. A célcsoport meghatározása (kikre irányul az fenntarthatósági elv általában és a projekt esetében konkrétan? Pl. társadalmi nemek, romák, fogyatékkal élők)
 - A helyi sajtóságok (természetileg/környezetileg érzékeny (esetleg védett) vagy turisztikai terület). A védett ill. érzékeny területek más határrészekben vannak, ezért is nem gondolkodhattak más nyomvonalban.
 - Mely célcsoportot választották és miért (személyes érintettség, szakmai ismeretek, szükséges elem stb., s mennyire támaszkodtak a helyi sajtóságokra)? A város határában máig megmaradt, sőt bővül a hagyományosan sűrű tanyahálózat. Számos tanya fekszik a projektben érintett út mellett, továbbá még több az ezekből kiinduló dűlőutak mentén. A fejlesztés egyik célcsoportja a e tanyagazdák köre. Amásik célcsoport a belvárosban ill. a főutak közelében élő lakosság, amelynek életkörülményei javultak a forgalom csökkenésével. További célcsoportot képez a hagyományos, nagy állat- és kirakodóvásárok távolabbról érkező közönsége, valamint az ipari park forgalmát lebonyolító cégek és sofőrök, akik olcsóbb és stresszmentesebb módon tudják elérni úticéljukat.
- 6.4. Mikor valósul meg a fenntarthatóság? (általában és konkrétan) Elsődlegesen az új út elkerülőszakasz mivoltában, valamint – gazdaságilag – az ipari park megközelíthetőségének javításában.
- 6.5. Mi volt a projekt indikátora? Pollenszennyezés, közlekedéssel való elégedettség, ipari parkba betelepült vállalkozások száma, foglalkoztatottak száma, zaj- és rezgéssint, forgalmi dugók száma, vásártér elérhetőségének javulása, a vásárok látogatottsága, vendégéjszakák száma.
 - Okoz-e nehézséget az információk összegyűjtése? Kiktől gyűjtött adatot/információt az indikátorokhoz? Csak azokat mérik, amelyek mérésére megvannak az eszközeik/adataik. Pl. az ipari parkba települő vállalkozók ill. az itt foglalkoztatottak számát, továbbá fölhasználják a közlekedési felügyeletek által mért forgalomszámlálási adatokat is. Ez utóbbinak hátránya, hogy csak évente egyszer mérik. A többi indikátort – tárgyi ill. anyagi eszköz hiányában – nem mérik.
- 6.6. Mi a megvalósítani kívánt cél? Ebben hogyan jelenik meg a fenntarthatóság? A program központi célja egy fönntartható fejlesztés.

6.7. A tevékenység illeszkedik-e a II: Nemzeti Környezeti Program, illetve a helyi környezetvédelmi programok célkitűzéseire? Ezt nem vizsgálták, és nem hivatkoztak rá a pályázatban sem.

7. A megvalósult/ megvalósuló projekt (szubjektív) értékelése

7.1. Elérték a kívánt célt? Véleménye szerint igen.

7.2. Az említett indikátorok szempontjából is elemezze a projekt sikerességét! Számszerűen nem nagyon igazolható, hiszen a gazdasági fejlődést mutató adatokat számos más tényező is befolyásolja, nem lehet az új útnak betudni a kedvező folyamatokat. A bajai út forgalmának mélyebb ismerete által lehetne komolyabban igazolni a projekt sikerességét, de ehhez az évi egy számlálás nem elegendő.

7.3. A fenntarthatóság hogyan valósult meg (amennyiben megvalósult)? Az új út elkerülőszakasz mivoltában, valamint az ipari park megközelíthetőségének javításában. De pl. olyan apróságban is, hogy az út mentén ültetett fák hagyományos, a tájba illő fajták, vagy a jogszabály szerinti legkeskenyebb nyomtávot választották.

7.4. Milyen konkrét, mérhető hatása van a projektnek? Egyértelműen sikeresnek mutatja a projektet az elérhetőségi idő javulása. A lakossági visszajelzésekről nem készült fölmérés, de egyértelműen pozitívak.

7.5. Mely tevékenységek valósultak meg az alábbiak közül?

	Igen	Nem
Az anyag és energia igény, valamint a hulladékok keletkezésének minimalizálása	x	
A szennyezőanyag környezetbe történő kibocsátásainak minimalizálása	x	
A tevékenység helyigényének, hatásterületének minimalizálása		x
A negatív és pozitív külső költségek figyelembe vétele a tevékenység során (költség-haszon elemzés)		x
Az emberi egészségre veszélyes tevékenységek csökkentése	x	
Környezeti kockázatok mérlegelése (kockázatbecslés)		x

7.6. Továbbá (általánosan):

	Igen	Nem
Figyelembe vették-e a hagyományos tájhasználatot?	x	
Figyelembe vették-e a helyi kulturális sajátosságokat?		x
Figyelembe vették-e a tájképi sajátosságokat?	x	
Fordítottak e gondot a hulladékok keletkezésének minimalizálására?		x
Helyi erőforrások használatából származó hasznok egy része visszajut-e azok megőrzésére, a helyi közösségek fejlesztésére?		x
Jellemző volt-e a természetes anyagok használata?		x

Megtörtént-e a hulladékok biztonságos lerakása?		x
Törekedtek-e a tevékenység helyigényének minimalizálására?	x	
Törekedtek-e az anyag és energiafelhasználás minimalizálására?	x	
Történt-e a szelektív hulladékgyűjtés és hasznosítás?		x
Történt-e megoldás a megújuló erőforrások használatára?		x
A tevékenység helyszíne a felhagyás után ökológiailag helyreállítható-e?	x	
Megtörtént-e a szállítási, anyagmozgatási igény racionalizálása (pl. útvonalak tervezése)?	x	

7.7. Továbbá (projekt-specifikusan)

7.7.1. A turisztikai, fizikai beruházások specifikus szempontjai

	Igen	Nem
A fejlesztés figyelembe veszi a turisztikai attrakció turisztikai eltartóképességét?		x
A fejlesztés mennyiben veszélyezteti a természeti attrakciók minőségét?		x
A fejlesztés helyének használata az ökológiai adottságok szerint történik?	x	
Figyelembe vették-e az ökológiai rendszer szerkezetét?	x	

7.7.2. A turisztikai, nem fizikai beruházások specifikus szempontjai

	Igen	Nem
Cél-e a helyes környezeti magatartásra való nevelés?		x
A vendégek bekapcsolódnak-e a természeti értékekről való ismeretszerzésbe, a természet megőrzési tevékenységekbe?		x
Van-e hagyományokhoz illeszkedő szolgáltatás?		x

- Használják-e helyi eredetű, magas minőségű termékeket a szolgáltatás során? (ha igen, miket?) Nem.

- Figyelembe vették-e a védett területek, élőhelyek látogatási szabályait? (Hogyan?) Nem.

7.7.3. A közlekedési infrastruktúra specifikus szempontjai

	Igen	Nem
A vonalas létesítmény útvonalvezetésének optimalizálásakor figyelembe vették-e a terület-felhasználás minimalizálásának szempontjait?	x	
A vonalas létesítmény útvonalvezetésének optimalizálásakor figyelembe vették-e a védett és természetes élőhelyek, illetve ökológiai folyosó, valamint a termőföldek védelmének szempontjait?	x	
Megőrzésre, ill. felhasználásra került-e a kitermelt termőtalaj?	x	
Az anyagnyerő helyek kiválasztásakor játszott-e szerepet a szállítási útvonalak csökkentése, ill. a természetvédelmi szempontok?	x	
Megtörtént-e az anyagnyerő helyek rekultivációja?		x
A fejlesztés helyének használata az ökológiai adottságok szerint történtek-e?	x	
Történt-e természetes élőhelyek feldarabolódása, élőhelyi izoláció?		x
Fordítottak-e hangsúlyt a baleseti kockázatok minimalizálására?	x	

7.7.4. A település-rehabilitáció specifikus szempontjai

	Igen	Nem
Történt-e útvonal racionalizálás, rövidítések?	x	
Kiépült-e új tömegközlekedés? <i>(ha a vásári tömeget nem számoljuk...)</i>		x
Kiépült-e kerékpáros infrastruktúra?	x	
Biztosított-e zöldfelületek megfelelő aránya?	x	
Biztosított-e a városi klíma védelme?		x
Felújításra szánt építményeknek alakult-e ki új funkciója?		x
Mennyire érintette a természetes területeket, élőhelyeket? (hacsak a fejlesztés nem rehabilitációra irányul)		x
Kialakult-e több centrumúság a településen?		x

8. A fenntarthatóság megvalósíthatósága az adott projektben és a külső társadalmi környezetben (segítő és hátráltató tényezők)

Nem volt ilyen akadály.

9. A jövő

9.1. Kíván-e a jövőben is pályázni? Folyamatos pályázási tevékenységet folytatnak.

- 9.2. A program igényel-e további forrásokat és ha igen, azt honnan kívánják megszerezni? Az út fönntartása az önkormányzat feladata. Egyelőre jó az állapota, nem kell rá költeni.
- 9.3. Ha elérték a célt, vannak-e újabb terveik? Jelenleg belterületi aszfaltozást, és az elkerülő út délnyugati szakaszának megépítését tervezik. Ez utóbbi rácsatlakozna az 55-ös útnak a város északi határában tervezett elkerülő szakaszához.
- 9.4. Ha nem érték el a célt, hogyan gondolják, folytatják-e? milyen változtatásokkal? milyen új igények jelentek meg? -
10. *Értékelje a ROP pályázati mechanizmust*
- 10.1. Mennyire volt érthető, a célnak megfelelő. Teljesen megfelelőnek találták.
- 10.2. A hatóságoktól milyen és mennyi segítséget kapott? Kért-e és kapott-e további információkat? A szegedi VÁTI irodával tartották a kapcsolatot. Ha volt kérdésük, kielégítő választ kaptak. Komolyabb segítséget a pénz lehívásával ill. az indikátorokkal kapcsolatban igényeltek.
- 10.3. Milyen információk álltak a rendelkezésére? Minden, ami szükséges volt.
- 10.4. Részt vett-e ROP-os felkészítésen? Igen.
- 10.5. Milyennek tekinthető az irányító hatósággal (VÁTI) való együttműködés?
- Milyen az együttműködés általános és technikai kérdésekben? Határozottan jó, napi kapcsolatban álltak, bármikor fordulhattak hozzájuk segítségért, információért, és a VÁTI azonnal jelezte, ha valami változás vagy hiba történt. Ugyanilyen jó viszony volt a békéscsabai regionális központtal is. Teljesen elégedettek.
- 10.6. Ha lehetősége volna rá, miben változtatná meg a pályázati mechanizmust? Így jó, ahogy van, csak pozitívat tud mondani. Vannak sokkal bonyolultabb pályázatok és elszámolások is.
11. *Van-e Önöknek fenntarthatósági stratégiája, terve?*
Nincsen. Bár az egyes programokban, tervekben mindig szerepelnek ezek a szempontok is, és jelentős eredményeik is vannak.
12. *Mi a véleménye a fenntarthatósági útmutatóról? (Ezt az interjú készítője tesztelje is egy véleménykérdéssel!)*
Nem találkozott ilyennel. Talán a pályázati kollégák ismerik.
13. *Végül még kérdés:*
- 13.1. Mennyiben épít a tevékenység a helyi természeti és emberi adottságokra? Az út és a forgalom voltak az adottságok.
- 13.2. Hozzájárul-e a tevékenység a helyi kultúra megőrzéséhez, tárgyi, szellemi megnyilvánulásainak fejlesztéséhez? A havi nagy állat- és kirakodóvásár teljesen tradicionális, helyében, időpontjában, hírnevében, termékeiben és eladói körében egyaránt. Szerves része a település hagyományainak.

1. *Projektről konkrétan (ezt, ha ismert, nem kell megkérdezni, csak csatolni)*
 - 1.1. Projekt címe Marcali városközpont barnamezős területének rehabilitációja
 - 1.2. Intézkedés típusa Városrehabilitáció
 - 1.3. Régió Dél-Dunántúl
 - 1.4. Település Marcali
 - 1.5. A projekt indulása és zárása 2005-01-14 2006-07-07
 - 1.6. Interjúalany: Cser László önkormányzati tanácsos, projektfelelős

2. *A pályázó személy szakmai, gyakorlati háttere*

A pályázó Marcali Város Önkormányzat. A garanciát az önkormányzat, a munkát a projektmenedzsmenti szervezet vállalta. A lebonyolítás több iroda közreműködésével történt, közzgazdászok jogászok építészek, közbeszerzési szakemberek segítségével.

3. *Korábbi tapasztalatok (pályázásban, fenntarthatósággal kapcsolatos aktivitásokban)*

4. *Beszéljen a pályázás történetéről!*

Az elmúlt években több száz pályázatot nyújtottunk be. A kellő tapasztalata mindenkinek megvolt. A ROP-os kiírások megjelenésekor a Dél-Dunántúli Fejlesztési Ügynökség hívta fel a figyelmünket a barnamezős pályázatok lehetőségére.

Korábbi elgondolásokat tartalmaz a pályázat, a kiíráshoz később idomult

- 4.1. Ha nem szerepelt volna a kiírásban a fenntarthatóság, akkor a pályázatában megjelent volna-e? Igen, hiszen alapkövetelmény
- 4.2. Milyen nehézséget jelentett a fenntarthatóság elvének szerepeltetése a pályázatban? Nem jelentett nehézséget, bár ez a beruházás kapcsán nem mindig volt értelmezhető. A pénzügyi fenntarthatóság nehéz kérdés. A város intézményrendszere vállalja a fenntartást.
- 4.3. A ROP iránti érdeklődésük specifikálása – térjünk ki a következőkre: Egy megvalósítandó célhoz kerestek forrást, vagy a forrás-kiírások alapján választottak célt.

Korábban dédelgetett tervről volt szó, a forráskiírásra azonnal reagáltunk.

4.4. Ismertesse a pályázatát!

A városfejlesztési koncepcióban parkot, szabadidő-övezetet jelöltek meg, (ez a parkos városképet tovább erősíti). A cél; Marcali központi belterületén lévő 5.5 ha terület funkcióváltásának elősegítése, új kulturális, egészségügyi, pihenő és kereskedelmi funkciók kialakítása. A projekt keretében kármentesítettük az erősen szennyezett területet. (Tipikus barnamezős ügy, az ipar felszámolta a tevékenységet, de a szennyeződés megmaradt (nehézfémek) ez a gazonos terület környezetileg nagyon rossz állapotban volt. Bruttó 1 millióból 200ezer csak a kármentesítés volt, (talajcsere, monitoring talajvíz stb.)

Ligetes-parkos, kulturális városközpont alakul ki, megépült az új funkciók ellátásához szükséges infrastruktúra,

(Játszótér sétautak, szökőkutak, térvilágítás, újabb funkciók, zenepavilon, színpad.)³ további épület terve is elkészült, a további cél ezek felépítése

4.5. Szempontok a projekt előkészítése során (menedzsment):

- Történt-e felmérés a telepítés, tevékenység helyének környezeti állapotáról, a tevékenység lehetséges környezeti hatásairól? **Igen**
- Volt-e információja a telepítés, tevékenység helyszínén már meglévő környezeti hatótényezőkről? **Igen**
- Volt e más alternatíva is a telepítés, tevékenység helyével és a tevékenység módjával kapcsolatban? (Indokolja a választást) A helyszín adott volt.
- Kikérte, ill. figyelembe vette-e a nyilvánosság véleményét a projekt tervezésekor? Szempontok a projekt megvalósulása során (menedzsment): A lakosság véleményét

kikértük, a fórumokon mindenkinek tetszett a terv. A területi tervtanácsok folyamatosan véleményezték, széleskörű szakmai egyeztetés történt. A VÁTI is támogatta a tervet, több alternatíva készült. Az „A” variáns valósult meg.

- Készült-e monitoring terv a környezeti célkitűzések teljesülésének nyomon követésére (környezeti teljesítmény értékelése)? Igen, jelentős kármentesítés történt, ennek minden lépése dokumentálva is van, 5 évig vannak monitoringfeladataink (talaj, vízminták elemzése)
- A fejlesztés átláthatóságának biztosítása érdekében a projekt megvalósulási időszakában tájékoztatta-e a nyilvánosságot? A széles nyilvánosság a helyi médiából folyamatosan tájékozódhatott a tervekről, beruházásról.
- Megtörtént-e (és hogyan?) a környezeti kockázatok feltárása, megismertették-e ezeket az érintettek, készült-e havária, illetve kárelhárítási terv? Igen, a kockázatok értékelése részét képezte a hatástanulmánynak, kárelhárítási terv is van.

5. Az EU-s fenntarthatósági irányelvek ismerete

Az elvek ismertek, a városközponti park e-tekintetben különleges objektum.

6. A fenntarthatóság iránti érzékenység felmérése (szükséges partikularitás vagy maga a főcél)

6.1. A fenntarthatóság fogalma

Jóval nagyobbak a költségek, mint amire számítottunk. (Jó lenne ha a pályázatokban utólagos „fenntartó” forráslehetőségek is lennének). Pénzügyi bevétel nincs.

6.2. Ismeri-e a vonatkozó törvényeket? Igen Hogyan ismerte meg ezeket? Képzés során

6.3. A célcsoport meghatározása (kikre irányul az fenntarthatósági elv általában és a projekt esetében konkrétan? Pl. társadalmi nemek, romák, fogyatékkal élők)

Az egész város célterület. Diszkriminációval nem élünk, mindenki számára nyitott a park.

- A helyi sajtóságok (természetileg/környezetileg érzékeny (esetleg védett) vagy turisztikai terület)
- Mely célcsoportot választották és miért (személyes érintettség, szakmai ismeretek, szükséges elem stb., s mennyire támaszkodtak a helyi sajtóságokra)? Helyi sajátosságokra támaszkodtunk.

6.4. Mikor valósul meg a fenntarthatóság? (általában és konkrétan)

„Ez egy olyan kérdés, amire nem tudok válaszolni”, nyilván a park megőrzése, fenntarthatósága 10-20 éves távlatban. A fenntarthatóság terén 2-3 vállalatunk volt (pénzügyi, intézményi). A fenntartás pluszköltséget jelent, a kulturális programok ingyenesek, több 10milliós költség/év. Sajnos lopások fordulnak elő (szobrok, szökőkutak) rongálás. A fenntarthatóság elve a beruházás esetén nem értelmezhető.

6.5. Mi volt a projekt indikátora? talaj, vízminták, a park népszerűsége

- Okoz-e nehézséget az információk összegyűjtése? Nem
- Kiktől gyűjtött adatot/információt az indikátorokhoz? Önkormányzat

6.6. Mi a megvalósítani kívánt cél? A kijelölt terület rehabilitációja. Ebben hogyan jelenik meg a fenntarthatóság? A terület fenntartása a cél.

6.7. A tevékenység illeszkedik e a II: Nemzeti Környezeti Program, illetve a helyi környezetvédelmi programok célkitűzéseibe? Igen, minden tekintetben

7. A megvalósult/ megvalósuló projekt (szubjektív) értékelése

7.1. Elérték a kívánt célt? Igen,

7.2. Az említett indikátorok szempontjából is elemezze a projekt sikerességét!

A monitoringtényezők alapján sikeres, de a társadalmi hozadékaik egyelőre kiszámíthatatlanok. A rehabilitációs terület nagysága, a zöldfelületek, közlekedési útvonalak bővültek, minőségileg nagy változás történt. Azonban a városi lakosság csökkent, munkahelyek nem keletkeztek - talán majd, ha az új épületek megépülnek...

7.3. A fenntarthatóság hogyan valósult meg (amennyiben megvalósult)? Lényegében a látogatottságot és a park állapotát kell folyamatosan megőrizni.

7.4. Milyen konkrét, mérhető hatása van a projektnek? 3-4 hektárral nőttek a zöldfelületek Számszerúsíthetők a zöldfelületek paraméterei, népszerű a terület, tetszik az embereknek. Anyagi haszonnál nem lehet beszélni, a társadalmi hatások nem mutatkoznak

7.5. Mely tevékenységek valósultak meg az alábbiak közül?

	Igen	Nem
Az anyag és energia igény, valamint a hulladékok keletkezésének minimalizálása	x	
A szennyezőanyag környezetbe történő kibocsátásainak minimalizálása	Nehezen értelmezhető	
A tevékenység helyigényének, hatásterületének minimalizálása	Nehezen értelmezhető	
A negatív és pozitív külső költségek figyelembe vétele a tevékenység során (költség-haszon elemzés)	x	
Az emberi egészségre veszélyes tevékenységek csökkentése	x	
Környezeti kockázatok mérlegelése (kockázatbecslés)	x	

7.6. Továbbá (általánosan):

	Igen	Nem
Figyelembe vették-e a hagyományos tájhasználatot?		x
Figyelembe vették-e a helyi kulturális sajátosságokat?	x	
Figyelembe vették-e a tájképi sajátosságokat?	x	
Fordítottak e gondot a hulladékok keletkezésének minimalizálására?	x	
Helyi erőforrások használatából származó hasznok egy része visszajut-e azok megőrzésére, a helyi közösségek fejlesztésére?	x	
Jellemző volt-e a természetes anyagok használata?	x	
Megtörtént-e a hulladékok biztonságos lerakása?	x	
Törekedtek-e a tevékenység helyigényének minimalizálására?	Nem volt cél	
Törekedtek-e az anyag és energiafelhasználás minimalizálására?	x	

Történt-e a szelektív hulladékgyűjtés és hasznosítás?		x
Történt-e megoldás a megújuló erőforrások használatára?		x
A tevékenység helyszíne a felhagyás után ökológiailag helyreállítható-e?	Nincs értelme	
Megtörtént-e a szállítási, anyagmozgatási igény racionalizálása (pl. útvonalak tervezése)?	x	

7.7. Továbbá (projekt-specifikusan)

7.7.1. A turisztikai, fizikai beruházások specifikus szempontjai

	Igen	Nem
A fejlesztés figyelembe veszi a turisztikai attrakció turisztikai eltartó-képességét?	x	
A fejlesztés mennyiben veszélyezteti a természeti attrakciók minőségét?		x
A fejlesztés helyének használata az ökológiai adottságok szerint történik?	Nehezen értelmezhető	
Figyelembe vették-e az ökológiai rendszer szerkezetét?	Nehezen értelmezhető	

7.7.2. A turisztikai, nem fizikai beruházások specifikus szempontjai

	Igen	Nem
Cél-e a helyes környezeti magatartásra való nevelés?	x	
A vendégek bekapcsolódnak-e a természeti értékekről való ismeretszerzésbe, a természet megőrzési tevékenységekbe?	Nem jellemző	
Van-e hagyományokhoz illeszkedő szolgáltatás?		x

- Használják-e helyi eredetű, magas minőségű termékeket a szolgáltatás során? (ha igen, miket?) **Nem értelmezhető**
- Figyelembe vették-e a védett területek, élőhelyek látogatási szabályait? (Hogyan?) Nem jellemző

7.7.3. A közlekedési infrastruktúra specifikus szempontjai

	Igen	Nem

A vonalas létesítmény útvonalvezetésének optimalizálásakor figyelembe vették-e a terület-felhasználás minimalizálásának szempontjait?	x	
A vonalas létesítmény útvonalvezetésének optimalizálásakor figyelembe vették-e a védett és természetes élőhelyek, illetve ökológiai folyosó, valamint a termőföldek védelmének szempontjait?	Nem értelmezhető	
Megőrzésre, ill. felhasználásra került-e a kitermelt termőtalaj?	Nem értelmezhető	
Az anyaggyerő helyek kiválasztásakor játszott-e szerepet a szállítási útvonalak csökkentése, ill. a természetvédelmi szempontok?	x	
Megtörtént-e az anyaggyerő helyek rekultivációja?	x	
A fejlesztés helyének használata az ökológiai adottságok szerint történtek-e?	x	
Történt-e természetes élőhelyek feldarabolódása, élőhelyi izoláció?		x
Fordítottak-e hangsúlyt a baleseti kockázatok minimalizálására?	x	

7.7.4. A település-rehabilitáció specifikus szempontjai

	Igen	Nem
Történt-e útvonal racionalizálás, rövidítések?	x	
Kiépült-e új tömegközlekedés?		x
Kiépült-e kerékpáros infrastruktúra?	x	
Biztosított-e zöldfelületek megfelelő aránya?	x	
Biztosított-e a városi klíma védelme?	x	
Felújításra szánt építményeknek alakult-e ki új funkciója?		x
Mennyire érintette a természetes területeket, élőhelyeket? (hacsak a fejlesztés nem rehabilitációra irányul)		x
Kialakult-e több centrumúság a településen?		x

8. *A fenntarthatóság megvalósíthatósága az adott projektben és a külső társadalmi környezetben (segítő és hátráltató tényezők)*

9. *A jövő*

9.1. Kíván-e a jövőben is pályázni? **Igen**

9.2. A program igényel-e további forrásokat és ha igen, azt honnan kívánják megszerezni?
Igen

9.3. Ha elérték a célt, vannak-e újabb terveik? **Igen**

9.4. Ha nem érték el a célt, hogyan gondolják, folytatják-e? milyen változtatásokkal? milyen új igények jelentek meg?

10. *Értékelje a ROP pályázati mechanizmust*

10.1. Mennyire volt érthető, a célnak megfelelő **A pályázati mechanizmussal, segítséggel, információszolgáltatással meg voltunk elégedve. A kommunikáció azonban sok esetben lelassult. A VÁTI-val való együttműködés a projekt során javuló és gyorsuló volt.**

At EU-s pályázatok egyre bonyolultabbnak tűnnek, annak ellenére, hogy elektronikusak.

10.2. A hatóságoktól milyen és mennyi segítséget kapott? Kért-e és kapott-e további információkat? Lásd 10.7

10.3. Milyen információk álltak a rendelkezésére? Minden infonk megvolt

10.4. Részt vett-e ROP-os felkészítésen? **Nem, de több projektben is részt vettem**

10.5. Milyennek tekinthető az irányító hatósággal (VÁTI) való együttműködés?

- Milyen az együttműködés általános és technikai kérdésekben? Lásd 10.7

10.6. Ha lehetősége volna rá, miben változtatná meg a pályázati mechanizmust?

Mindenképp fel kellene gyorsítani az információáramlást. A pályázatoknak teljes egészében online kezelhetőnek kellene lenniük. (postát el kellene felejteni) Felesleges adminisztratív feladatok vannak, néha nem egyértelműek az elvárások, lehetetlenek a javítási határidők.

11. *Van-e Önöknek fenntarthatósági stratégiája, terve? Igen*

12. *Mi a véleménye a fenntarthatósági útmutatóról? (Ezt az interjú készítője tesztelje is egy véleménykérdéssel!)*

A ROP-os útmutató jó volt a mostani katasztrofális, eltúlzott. Sok értelmezhetetlen feltétel van a projektek felé. Ezt vállalják, de nem lehet betartani, felesleges, nincs értelme. Meg kellene különböztetni a pályázatokat

13. *Végül még kérdés:*

13.1. Mennyiben épít a tevékenység a helyi természeti és emberi adottságokra? **100%-ban a helyi adottságokra épít, de természetesen minden az emberi munkán múlik**

13.2. Hozzájárul-e a tevékenység a helyi kultúra megőrzéséhez, tárgyi, szellemi megnyilvánulásainak fejlesztéséhez? **Maga a cél volt a helyi kultúra fejlesztése. Meghatározó városi értéket képez**

1. *Projektről konkrétan (ezt, ha ismert, nem kell megkérdezni, csak csatolni)*

- 1.1. Projekt címe **Termál-üdülőlázak létrehozása a Tiszaparti Termálkemping területén**
- 1.2. Intézkedés típusa **Turisztikai**
- 1.3. Régió Dél-Alföld
- 1.4. Település **Tiszaújváros**
- 1.5. A projekt indulása és zárása 2006 ápr. 19. 2007 dec.31.
- 1.6. Interjúalany: Szabó Éva tulajdonos, projektmenedzser

2. *A pályázó személy szakmai, gyakorlati háttere*

A pályázatot egy turisztikai pályázatokra szakosodott céggel készítettük. Családi vállalkozásunk 99-óta a Tiszaparti Termálfürdő Kemping és Étterem kft. Nem vagyunk idegenforgalmi szakemberek, de nagy a tapasztalatunk. Együtt élünk a fürdővel.

A lebonyolításért mi vagyunk a felelősek. A beruházás több vállalkozó közreműködésével történik. Főként építészek, építők segítségével.

3. *Korábbi tapasztalatok (pályázásban, fenntarthatósággal kapcsolatos aktivitásokban)*

Több eredményes pályázatunk is volt településfejlesztés és fürdőfejlesztés terén (pl PHARE-ban „termálgűrű programban” Széchenyi-tervben is)

4. *Beszéljen a pályázat történetéről!*

A ROP-os kiírások megjelenésekor azonnal benyújtottuk a pályázatot.

- 4.1. Ha nem szerepelt volna a kiírásban a fenntarthatóság, akkor a pályázatában megjelent volna-e? **Igen.**
- 4.2. Milyen nehézséget jelentett a fenntarthatóság elvének szerepeltetése a pályázatban? **Nem jelentett különösebb nehézséget. A pénzügyi fenntarthatóságról néhány év múlva beszélhetünk.**
- 4.3. A ROP iránti érdeklődésük specifikálása – térjünk ki a következőkre: Egy megvalósítandó célhoz kerestek forrást, vagy a forrás-kiírások alapján választottak célt.

Már egy meglévő tervről volt szó, tehát egy megvalósítandó célhoz kerestünk forrást.

4.4. Ismertesse a pályázatát!

A megbízott pályázatfigyelőnk hívta fel a figyelmünket a pályázat lehetőségére. Nem volt minőségi szállás a városban, ezért éltünk a lehetőséggel. Hotelre nem tudtunk pályázni, ez a további terv. 13 db környezetbarát termálházzal, a legkisebb zajjal, hulladékkal járó építésről van szó. Könnyűszerkezetes, padlófűtéses házakban szállodai színvonalú elhelyezést adunk.

A tervezésünk folyamatos. Jelenleg az uszodafejlesztés és a hotel tervei készülnek. Kapcsolatunk a DARFT-al és a VÁTI-val a Magyar Turizmus RT-vel jó és folytonos a kapcsolatunk. Igyekszünk a térségben egyedi, partneri, más települési beruházásokhoz is illeszkedő szolgáltatásokat nyújtani.

4.5. Szempontok a projekt előkészítése során (menedzsment):

- Történt-e felmérés a telepítés, tevékenység helyének környezeti állapotáról, a tevékenység lehetséges környezeti hatásairól? **Igen.**
- Volt-e információja a telepítés, tevékenység helyszínén már meglévő környezeti hatótényezőkről? **Igen, hiszen a fürdőhöz tartozó terület.**

- Volt e más alternatíva is a telepítés, tevékenység helyével és a tevékenység módjával kapcsolatban? (Indokolja a választást) **A helyszín adott volt 13 önálló épület kialakítására.**
 - Kikérte, ill. figyelembe vette-e a nyilvánosság véleményét a projekt tervezésekor? Szempontok a projekt megvalósulása során (menedzsment): **A lakosság véleményét megkérdeztük, de mi döntöttünk.**
 - Készült-e monitoring terv a környezeti célkitűzések teljesülésének nyomon követésére (környezeti teljesítmény értékelése)? **Nem**
 - A fejlesztés átláthatóságának biztosítása érdekében a projekt megvalósulási időszakában tájékoztatta-e a nyilvánosságot? **Interneten keresztül, turisztikai vásárok segítségével reklámozunk. Nyáron belföldi, ősztől külföldi turizmus a jellemző. A nyilvánosság a helyi szinten folyamatosan tájékozódhatott a beruházásról.**
 - Megtörtént-e (és hogyan?) a környezeti kockázatok feltárása, megismertették-e ezeket az érintettek, készült-e havária, illetve kárelhárítási terv? **Nem. Nincs, a Tisza nem veszélyezteti a helyszínt.**
- A házak termálvízzel fűtöttek, a víz felhasználása környezetbarát, hiszen a fűtővízből lesz a fürdővíz.

5. Az EU-s fenntarthatósági irányelvek ismerete

Bízunk benne a beruházás fenntartható lesz, kb 3 év múlva fogjuk látni. A fürdő, a gasztronómia és a szállás összefügg, mindegyiknek színvonalasnak kell lennie.

6. A fenntarthatóság iránti érzékenység felmérése (szükséges partikularitás vagy maga a főcél)

6.1. A fenntarthatóság fogalma

Hosszútávon gondolkodunk, a házakba biofilteres klímát, energiatakarékos rendszereket építettünk be, tehát odafigyeltünk az egészséges környezetre.

6.2. Ismeri-e a vonatkozó törvényeket? **Igen** Hogyan ismerte meg ezeket?

6.3. A célcsoport meghatározása (kikre irányul az fenntarthatósági elv általában és a projekt esetében konkrétan? Pl. társadalmi nemek, romák, fogyatékkal élők)

Mindenki számára nyitott a fürdő, sok hazai és külföldi (német) vendégünk van egész évben.

- A helyi sajtóságok (természetileg/környezetileg érzékeny (esetleg védett) vagy turisztikai terület)
- Mely célcsoportot választották és miért (személyes érintettség, szakmai ismeretek, szükséges elem stb., s mennyire támaszkodtak a helyi sajtóságokra)? **Helyi sajtóságokra támaszkodtunk.**

Mikor valósul meg a fenntarthatóság? (általában és konkrétan) **Erről néhány év múlva tudnék nyilatkozni**

A fenntartás pluszköltséget jelent, a kulturális programok ingyenesek, több 10millió költsé/év. Sajnos lopások fordulnak elő (szobrok, szökőkutak) rongálás. A fenntarthatóság elve a beruházás esetén nem értelmezhető.

6.4. Mi volt a projekt indikátora? **A látogatottság lesz az inkitátor**

- Okoz-e nehézséget az információk összegyűjtése? **Nem**
- Kiktől gyűjtött adatot/információt az indikátorokhoz? **Saját forrásból**

6.5. Mi a megvalósítani kívánt cél? **A termálházak.** Ebben hogyan jelenik meg a fenntarthatóság?

6.6. A tevékenység illeszkedik e a II: Nemzeti Környezeti Program, illetve a helyi környezetvédelmi programok célkitűzéseibe? **Bizonyára, hiszen alternatív energiáról szól. A környezetvédelemre, esélyegyenlőségre hangsúlyozottan figyeltünk (4 ház mozgássérült-barát, a személyzet hátrányos helyzetű.**

7. A megvalósult/ megvalósuló projekt (szubjektív) értékelése

7.1. Elérték a kívánt célt? **Reméljük egy szezon után már látható lesz a siker**

7.2. Az említett indikátorok szempontjából is elemezze a projekt sikerességét!
Még nem lehet.

7.3. A fenntarthatóság hogyan valósult meg (amennyiben megvalósult)? **Lényegében a látogatottságot kell bővíteni, megőrizni.**

7.4. Milyen konkrét, mérhető hatása van a projektnek? **Még nincs**

7.5. Mely tevékenységek valósultak meg az alábbiak közül?

	Igen	Nem
Az anyag és energia igény, valamint a hulladékok keletkezésének minimalizálása	x	
A szennyezőanyag környezetbe történő kibocsátásainak minimalizálása	x	
A tevékenység helyigényének, hatásterületének minimalizálása	Nehezen értelmezhető	
A negatív és pozitív külső költségek figyelembe vétele a tevékenység során (költség-haszon elemzés)	x	
Az emberi egészségre veszélyes tevékenységek csökkentése	x	
Környezeti kockázatok mérlegelése (kockázatbecslés)	Nem mérvadó	

7.6. Továbbá (általánosan):

	Igen	Nem
Figyelembe vették-e a hagyományos tájhasználatot?	x	
Figyelembe vették-e a helyi kulturális sajátosságokat?	x	
Figyelembe vették-e a tájképi sajátosságokat?	x	
Fordítottak e gondot a hulladékok keletkezésének minimalizálására?	x	
Helyi erőforrások használatából származó hasznok egy része visszajut-e azok megőrzésére, a helyi közösségek fejlesztésére?	Nem jellemző	
Jellemző volt-e a természetes anyagok használata?	x	
Megtörtént-e a hulladékok biztonságos lerakása?	x	
Törekedtek-e a tevékenység helyigényének minimalizálására?	Nem volt cél	
Törekedtek-e az anyag és energiafelhasználás	x	

minimalizálására?		
Történt-e a szelektív hulladékgyűjtés és hasznosítás?	x	
Történt-e megoldás a megújuló erőforrások használatára?	x	
A tevékenység helyszíne a felhagyás után ökológiailag helyreállítható-e?	Nem értelmezhető	
Megtörtént-e a szállítási, anyagmozgatási igény racionalizálása (pl. útvonalak tervezése)?	Nem jellemző	

7.7. Továbbá (projekt-specifikusan)

7.7.1. A turisztikai, fizikai beruházások specifikus szempontjai

	Igen	Nem
A fejlesztés figyelembe veszi a turisztikai attrakció turisztikai eltartó-képességét?	x	
A fejlesztés mennyiben veszélyezteti a természeti attrakciók minőségét?		x
A fejlesztés helyének használata az ökológiai adottságok szerint történik?	Nehezen értelmezhető	
Figyelembe vették-e az ökológiai rendszer szerkezetét?	Nehezen értelmezhető	

7.7.2. A turisztikai, nem fizikai beruházások specifikus szempontjai

	Igen	Nem
Cél-e a helyes környezeti magatartásra való nevelés?	Nem jellemző	
A vendégek bekapcsolódnak-e a természeti értékekről való ismeretszerzésbe, a természet megőrzési tevékenységekbe?	Nem jellemző	
Van-e hagyományokhoz illeszkedő szolgáltatás?	x	

- Használják-e helyi eredetű, magas minőségű termékeket a szolgáltatás során? (ha igen, miket?) **Igen főként az ellátásban, gasztronómiában. Magához a házakhoz nem.**

- Figyelembe vették-e a védett területek, élőhelyek látogatási szabályait? (Hogyan?) **Nem jellemző**

7.7.3. A közlekedési infrastruktúra specifikus szempontjai

	Igen	Nem
A vonalas létesítmény útvonalvezetésének optimalizálásakor figyelembe vették-e a terület-felhasználás minimalizálásának szempontjait?	x	
A vonalas létesítmény útvonalvezetésének optimalizálásakor figyelembe vették-e a védett és természetes élőhelyek, illetve ökológiai folyosó, valamint a termőföldek védelmének szempontjait?	Nem értelmezhető	
Megőrzésre, ill. felhasználásra került-e a kitermelt termőtalaj?	Nem értelmezhető	
Az anyagnyerő helyek kiválasztásakor játszott-e szerepet a szállítási útvonalak csökkentése, ill. a természetvédelmi szempontok?	Nem jellemző	
Megtörtént-e az anyagnyerő helyek rekultivációja?	Nem jellemző	
A fejlesztés helyének használata az ökológiai adottságok szerint történtek-e?	Nem jellemző	
Történt-e természetes élőhelyek feldarabolódása, élőhelyi izoláció?		x
Fordítottak-e hangsúlyt a baleseti kockázatok minimalizálására?	x	

7.7.4. A település-rehabilitáció specifikus szempontjai

	Igen	Nem
Történt-e útvonal racionalizálás, rövidítések?	X, a vendégek szokása szerint	
Kiépült-e új tömegközlekedés?		x
Kiépült-e kerékpáros infrastruktúra?		x
Biztosított-e zöldfelületek megfelelő aránya?	x	
Biztosított-e a városi klíma védelme?	Nem jellemző	
Felújításra szánt építményeknek alakult-e ki új funkciója?		X
Mennyire érintette a természetes területeket, élőhelyeket? (hacsak a fejlesztés nem rehabilitációra irányul)		x
Kialakult-e több centrumúság a településen?		x

8. *A fenntarthatóság megvalósíthatósága az adott projektben és a külső társadalmi környezetben (segítő és hátráltató tényezők)*
9. *A jövő*
 - 9.1. Kíván-e a jövőben is pályázni? **Igen**
 - 9.2. A program igényel-e további forrásokat és ha igen, azt honnan kívánják megszerezni?
Igen. EU-s forrásokból
 - 9.3. Ha elérték a célt, vannak-e újabb terveik? **Igen. Hotel, park és uszodafejlesztés**
 - 9.4. Ha nem érték el a célt, hogyan gondolják, folytatják-e? milyen változtatásokkal? milyen új igények jelentek meg?
10. *Értékelje a ROP pályázati mechanizmust*
 - 10.1. Mennyire volt érthető, a célnak megfelelő **A pályázati mechanizmussal, segítséggel, információszolgáltatással meg voltunk elégedve. A VÁTI-val való együttműködés a projekt során jó volt.**
 - 10.2. A hatóságoktól milyen és mennyi segítséget kapott? Kért-e és kapott-e további információkat? Lásd 10.7
 - 10.3. Milyen információk álltak a rendelkezésére? Minden infonk megvolt
 - 10.4. Részt vett-e ROP-os felkészítésen? **Nem**
 - 10.5. Milyennek tekinthető az irányító hatósággal (VÁTI) való együttműködés?
 - Milyen az együttműködés általános és technikai kérdésekben? Lásd 10.7
 - 10.6. Ha lehetősége volna rá, miben változtatná meg a pályázati mechanizmust?
Nem változtatnám
11. *Van-e Önöknek fenntarthatósági stratégiája, terve? **Nincs***
12. *Mi a véleménye a fenntarthatósági útmutatóról? (Ezt az interjú készítője tesztelje is egy véleménykérdéssel!)*
13. *Végül még kérdés:*
 - 13.1. Mennyiben épít a tevékenység a helyi természeti és emberi adottságokra? **Abszolút mértékben.**
 - 13.2. Hozzájárul-e a tevékenység a helyi kultúra megőrzéséhez, tárgyi, szellemi megnyilvánulásainak fejlesztéséhez? **Igen. Meghatározó turisztikai (50km-es körzetben) értéket képez. Ezzel hozzájárul a város és térség presztizséhez.**